Riksdagens protokoll 1990/91:102

Torsdagen den 25 april

Kl. 12.00–18.00
19.00–22.48

Protokoll
1990/91:102

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 19 april.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1990/91:189 till bostadsutskottet

Motionerna
1990/91:N107–N113 till näringsutskottet
1990/91:A48 till arbetsmarknadsutskottet
1990/91:Sk74–Sk79 till skatteutskottet
1990/91:K95 och K96 till konstitutionsutskottet
1990/91:L24–L30 till lagutskottet
1990/91:K94 till konstitutionsutskottet

3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 24 april

Företogs till avgörande justitieutskottets betänkanden 1990/91:JuU21, JuU22 och JuU24, lagutskottets betänkande 1990/91:LU25, utbildningsutskottets betänkanden 1990/91:UbU6 – UbU11 samt utrikesutskottets betänkande 1990/91:UU13 (beträffande debatten i dessa betänkanden, se prot. 101).

Justitieutskottets betänkande JuU21
Mom. 9 (en brottsoffernämnd m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 59 för reservation 4 av Göthe Knutson m.fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (en brottsofferombudsman)
Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 31 för reservation 5 av Berith Eriksson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (förskottering av brottsskadestånd)
Utskottets hemställan bifölls med 202 röster mot 88 för reservation 8 av Göthe Knutson m.fl.

Mom. 17 (straffminimum för grov misshandel)
Utskottets hemställan bifölls med 202 röster mot 91 för reservation 12 av Göthe Knutson m.fl.

Mom. 22 (nödvärnsrätten)
Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 35 för reservation 16 av Lars Sundin och Kjell-Arne Welin. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 23 (kriminalisering av prostitutionskontakter)
Utskottets hemställan bifölls med 217 röster mot 67 för reservation 17 av Anders Svärd m.fl. 8 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU22
Mom. 7 (rättegångskostnader i förvaltningsprocessen)
Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 68 för reservation 5 av Lars Sundin m.fl.

Mom. 10 (olovlig körning)
Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 58 för reservation 7 av Göthe Knutson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU24
Mom. 4 (forskning om behandlingsmetoder)
Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 54 för reservation 2 av Anders Svärd och Kjell Ericsson.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU25
Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU6
Mom. 2 (anslagsbeloppet under Utveckling och produktion av läromedel)
Först biträddes reservation 1 av Ylva Johansson med 25 röster mot 19 för reservation 2 av Claes Roxbergh. 248 ledamöter avstod från att rösta.
Härefter bifölls utskottets hemställan med 259 röster mot 17 för reservation 1 av Ylva Johansson. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (stöd till United World Colleges)

Utskottets hemställan bifölls med 206 röster mot 88 för reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl.

Mom. 12 (fortbildningens inriktning)

Först biträddes reservation 9 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 87 röster mot 38 för reservation 10 av Larz Johansson och Marianne Andersson i Vårgårda. 166 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 171 röster mot 90 för reservation 9 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 34 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 14 (anslagsbeloppet under Fortbildning m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 203 röster mot 17 för reservation 13 av Ylva Johansson. 73 ledamöter avstod från att rösta.

Lola Björkquist (fp) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU7

Mom. 6 (rätten att välja skola)

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 106 för reservation 1 av Lars Leijonborg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra åhörarna om att kammarens förhandlingar inte får störas.

Mom. 7 (möjlighet för skolor att skapa en särskild profil)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (ett nytt statsbidragssystem)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 19 för reservation 8 av Eva Goës.

Mom. 29 (anslagsbeloppet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 12 av Ylva Johansson, *dels* reservation 13 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU8

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU9

Mom. 1 (real minskning av statsbidraget till de estniska skolorna, Hillelskolan, Kristofferskolan m.fl. fristående skolor)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 143 för reservation 1 av Larz Johansson m.fl.

Mom. 2 (statsbidrag till det faktiska antalet elever vid statsunderstödd fristående skola på grundskolenivå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (bidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 3 av Lars Leijonborg m.fl., *dels* reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson i Vårgårda – bifölls med acklamation.

Mom. 4–10

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU10

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU11

Mom. 2 (högskolans styr- och anslagssystem m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (kårobligatoriet)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 39 för reservation 6 av Lars Leijonborg och Margitta Edgren. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 21 (ytterligare internationaliseringsåtgärder inom högskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Birgitta Rydle m.fl., *dels* reservation 11 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (ansvaret för högskolans lokalhållning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (ytterligare anslag till utrustning m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 36 för reservation 20 av Larz Johansson och Marianne Andersson i Vårgårda. 69 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU13
Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om samlad votering m.m.

Förste vice talmannen meddelade att finansutskottets betänkande FiU24 och kulturutskottets betänkande KrU20 och KrU21 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt samt att kulturutskottets betänkanden KrU20 och KrU21 skulle debatteras gemensamt.

4 § Återbetalning av tillfälligt sparande m.m.

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU24 Återbetalning av tillfälligt sparande m.m. (prop. 1990/91:134).

Anf. 2 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Förra veckan förde vi här i kammaren en debatt om åtgärder för att stimulera hushållens sparande. En sak är säker, det bör inte och kan inte ske genom tvång. Det tvångssparande som vi nu haft under några år måste beskrivas som ett stort misslyckande. Det har bara skapat problem, administrativa problem och politiska problem. Det räcker egentligen att som karakteristik citera förre finansminister Kjell-Olof Feldt som i sin bok har skrivit: Det var det dummaste jag gett mig in i. Med hänsyn till de många andra dumheter han där beskriver får man säga att det är ett nog så täckande och avskräckande omdöme.

Nu har ju tvångssparandet inte bara drabbat sina upphovsmän hos centerpartiet och socialdemokraterna, utan det har också gått ut över skattebetalarna. Mest har det drabbat en liten grupp, nämligen de med svagast ekonomi. De har inte haft möjlighet att göra det andra har kunnat göra, nämligen parera tvångssparandet genom att dra ned på annat sparande eller genomföra en upplåning i väntan på att pengarna återkommer. För de sistnämnda har det mest varit fråga om att de drabbats av ett krångel som har varit nog så kännbart. Det kan vi konstatera från de reaktioner som avlästs.

Här har åsamkats stora kostnader för beräkning, uppbörd och återbetalning av tvångssparandet. Det blev inte enklare av att man när systemet improviserades fram i finansutskottet våren 1989 kom fram till att man behövde ha två system, ett för de fyra månaderna under 1989 och ett helt annat system för 1990.

Det vi hittills har sett när det gäller återbetalningen, som debatten främst skall gälla i dag, har varit närmast en fars. Det kom en skarp reaktion hösten 1989 från bl.a. pensionärer. Det ledde till att man sommaren 1990 föranstaltade om en förtida återbetalning av det i och för sig mindre belopp som inbetalats 1989. Riksskatteverket skickade ut mängder av postanvisningar på en krona eller två kronor eller vad det nu kunde vara som skulle betalas igen.

allt till en kostnad av sex kronor och trettiotvå öre per styck. Hela detta kalas, den extra utbetalningen, gick på drygt 17 milj.kr.

Enbart arbetet med alla returnerade postanvisningar från dem som fått en eller två kronor i återbetalning och som inte alltid brytt sig om att lösa ut dessa småslantar, gick löst på 1,5 milj. kr. Det krävdes 98 000 arbetstimmar för att hantera detta.

Mot denna bakgrund är det inte underligt att partierna bakom tvångssparandet har velat göra sig av med denna kvarnsten runt halsen redan före valet. Men då uppkommer naturligtvis frågan varför man inte går den naturliga vägen, den smidigaste och billigaste vägen. Kan förklaringen vara att den har angetts redan i en moderat motion från januari i år?

I reservation 1, som jag nu yrkar bifall till, anger vi hur vi menar att denna återbetalning bäst skall ske så att det både åsamkar statsverket minst kostnader och även så att de som utsatts för detta experiment snarast möjligt får tillbaka sina pengar.

Vi föreslår alltså att huvuddelen av dem som har försökt delta i detta får tillbaka alla sina sparmedel i juni månad – dels det återstående sparandet från 1989, dels det som sparades 1990 enligt det preliminära besked som skickas ut i juni till inkomsttagare som har förenklad självdeklaration. Det kan då sägas – och den invändningen har rests i utskottet – att detta inte är det slutliga beskedet. Men det sker mycket få avvikelser – små och få korrigeringar – i förhållande till de förenklade taxeringsbesked som skickas ut i juni till dem som har förenklad självdeklaration. Skulle det någon gång ske en avvikelse, så får man väl ta besväret – i de få fallen – med t.ex. kvarskatt.

För övriga, som deklarerar på det mer komplicerade sättet, skulle återbetalningen ske i december i samband med besked om den slutliga debiteringen, då man också får ut överskjutande skatt. Det sistnämnda är kanske den största besparingen, för man undviker då en extra omgång utbetalningar.

Vi har efterlyst en förklaring i utskottet. Den enda förklaring som har antytts skulle vara att det är farligt att sätta så mycket pengar i händerna på människor före jul. Men då är man återigen tillbaka i föreställningen att vuxet folk inte kan tänka själva. Det är ju alldeles självklart att samma moment som jag förut berörde – att man parerar en sådan här tillfällig inkomstförlust genom upplåning eller genom att man utnyttjar andra sparmedel – sätter man in i december, om man redan då får besked om att man i februari får si eller så mycket pengar tillbaka. I det här fallet gäller samma rationella förväntningar som när man skulle hantera den likviditetsindragning som tvångssparandet ursprungligen var tänkt att åstadkomma.

Fru talman! Det här är en sorglustig historia. Vi står nu vid slutet av dess politiska behandling. Utöver den reservation jag har yrkat bifall till finns det ett uttalande i reservation 3, där man säger att vi inte skall ägna oss åt sådana här experiment i fortsättningen. Och jag kan utlova att vad moderata samlingspartiet anbelangar kommer vi aldrig att ägna oss åt att försöka tvinga människor att spara. Vi skall naturligtvis skapa förutsättningar så att människor själva väljer att spara. Det är angeläget för utbyggnaden av Sveriges näringsliv och för vår framtida välfärd.

Anf. 3 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Första gången tvångssparande förekom i den här riksdagen tror jag var för ungefär trettio år sedan, när Gunnar Sträng var finansminister och lade fram ett förslag. Det fick han ta tillbaka på grund av en våldsam opinion. I stället kom då ATP-systemet. Det var också en form av tvångssparande, men med ett ändamål som folk accepterade – och därför gick det igenom.

Men i maj 1989, när centern kom med det här förslaget och socialdemokraterna accepterade det, så inträffade det som Lars Tobisson nyss vältaligt har skildrat och som jag därför inte skall skildra på nytt. I stort kan man säga att det tvångssparande som då kom drabbade dem som verkligen inte hade några resurser. Det var ju också de som så småningom fick tillbaka pengarna för tidigt, vilket kostade staten en viss summa. För normala inkomstlägen innebar det ju bara att man minskade annat sparande och ökade det här sparandet, så det blev ingen åtstramning. Vissa människor har t.o.m. lånat för att klara av det inkomstbortfall som tvångssparandet medförde.

Summerar man detta, så finner man att ingen åtstramning har kunnat påvisats av någon nationalekonom som ett resultat av tvångssparandet. Det var ju en åtstramning som var tvångssparandets syfte. Däremot har man i stället fått ganska väsentliga kostnader. Det är därför som vi i reservation 3 säger att man inte bör ägna sig åt åtgärder av typen tvångssparande i framtiden. Det hör hemma i en kommandostatsekonomi, och det bör utrangeras som ett politiskt medel.

Fru talman! I reservation 2 har vi föreslagit att man skall återbetala den andra hälften av tvångssparandet tillsammans med skatteåterbäringen i december 1991. I betänkandet föreslår utskottsmajoriteten att återbetalning skall äga rum i februari 1992. Att göra en särskild återbetalning i februari 1992 till alla skattebetalare lär kosta ca 40 milj.kr. Vi tycker att det är onödigt att ta en sådan kostnad när det hela administrativt går lika bra att göra i samband med det utskick till alla skattebetalare som i alla fall skall göras i december 1991.

Fru talman! Med hänsyn till kammarens tid har jag inget särskilt yrkande.

Anf. 4 ROLAND SUNDGREN (s):

Fru talman! I detta betänkande från finansutskottet tillstyrker utskottet regeringens förslag om ett tidigareläggande av återbetalningen av det tillfälliga sparandet. Sparandet från de fyra månaderna 1989 återbetalas redan i maj i år, och sparandet från 1990 i februari 1992.

När det tillfälliga sparandet infördes var hushållssparandet mycket lågt. Den svenska ekonomin var kraftigt överhettad. Regeringen hade andra förslag för hur den överhettade ekonomin skulle dämpas. Tvångssparandet var inte direkt Kjell-Olof Feldts förslag. Idégivare var chefredaktören för Dagens Industri. Det visade sig då att sparandet var det enda sättet att få till stånd någon åtstramning. Vi fick ju ingen hjälp av vare sig moderaterna eller folkpartiet att ändå göra den nödvändiga åtstramningen. De tyckte ju att förslaget var så oförnuftigt.

Vi har nu erfarenheter av sparandet. Som Feldt säger blev de inte så goda. Men redan när beslutet fattades förutsattes det att när sparandet skulle åter-

betalas skulle återbetalningen anpassas till konjunkturläget. Nu är det en lågkonjunktur. Dessutom har hushållssparandet förbättrats som en följd av skattereformen så pass mycket att vi nu återigen i år kan räkna med ett litet överskott i hushållssparandet. Därför är det lämpligt att tidigarelägga återbetalningen av sparandet till två olika tillfällen – precis som det var tänkt när beslutet fattades på försommaren 1989.

Sparmedlen från 1989 beräknas uppgå till 2,6 miljarder kronor. De skall återbetalas i maj. Sparandet från 1990, som beräknas uppgå till nära 9 miljarder kronor, skall återbetalas i februari.

Moderaterna vill att hela det tillfälliga sparandet skall utbetalas vid ett enda tillfälle i juni 1991. Vid den tidpunkten finns det inte tillgång till samtliga uppgifter om 1990 års sparande, vilket också Lars Tobisson har sagt. Vi anser det därför vara rationellt, men också samhällsekonomiskt riktigt, dels att vänta tills de definitiva uppgifterna är klara, dels att som i det tidigare riksdagsbeslutet låta återbetalningen ske vid två tillfällen.

I reservation 2 anser folkpartiet och miljöpartiet att sparandet skall återbetalas i december för att därmed kunna samordnas med skatteåterbäringen. Den beräknas uppgå till inte mindre än 15–17 miljarder kronor. Att då späda på likviditetsförstärkningen med ytterligare 9 miljarder kronor anser inte utskottsmajoriteten av stabiliseringspolitiska skäl vara lämpligt. Dessutom är december redan en påfrestande tid för handeln. Det finns också av det skälet anledning att göra utbetalningen vid ett senare tillfälle. Intresset för frivilligt sparande brukar vara högre i deklarationstider. Det vore samhällsekonomiskt värdefullt om så mycket som möjligt av det tillfälliga sparandet omvandlas till ett frivilligt hushållssparande.

Lars De Geer nämnde att skatteförvaltningen skall spara 40 milj.kr. Jag vill rätta till en felskrivning i reservationen där det står 40 miljarder kronor. Hade det varit fråga om så mycket pengar hade vi naturligtvis också kunnat acceptera en återbetalning i december. Nu är det fråga om 40 milj.kr., vilket är betydligt mindre än vad staten tjänar i räntor på att göra utbetalningen två månader senare. Av statsfinansiella skäl är det en vinst att göra återbetalningen i februari. Jag yrkar avslag på reservation 1 och 2.

Reservation 3 är minst sagt en märklig reservation. Där framförs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att tvångssparande aldrig mer skall förekomma i vårt land. Jag tycker att riksdagen skall avstå från sådana uttalanden. Det borde vara självklart att man inte skall binda upp framtida riksdagar. Det måste stå varje riksdag fritt att välja de ekonomiskpolitiska medel som den anser vara lämpligt eller möjligt vid den ekonomiska situation som kan råda vid det aktuella tillfället.

Fru talman! Jag yrkar avslag på reservation 2 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Roland Sundgren säger att socialdemokraterna inte fick någon hjälp av moderaterna och folkpartiet. Nej, det fick ni inte för att vi ansåg att åtgärden var ett slag i luften och värdelös. Vi ville inte stödja den. Utvecklingen har ju sedan givit oss rätt.

Det var alldeles riktigt när Roland Sundgren korrigerade siffran 40 miljar-

der till 40 miljoner. Men även 40 miljoner är rätt mycket pengar att spara. Roland Sundgrens argument att staten skulle spara ränta kan väl inte stämma. Staten får väl rimligtvis betala ränta till tvångsspararna tills de får tillbaka pengarna.

Anf. 6 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Efter Roland Sundgrens försök att rättfärdiga tvångssparandet skulle det kunna räcka med att återigen citera Kjell-Olof Feldt: "Det var det dummaste jag har gett mig in i."

Nu försökte Roland Sundgren framhålla att förslaget inte var Kjell-Olof Feldts och därmed skulle han vara ursäktad. Nå, man kan alltid diskutera hur länge en finansminister skall sitta kvar och administrera förslag och ståndpunkter som han inte själv tror på. Men den debatten kan jag föra med Kjell-Olof Feldt i annat sammanhang.

Nu vill jag diskutera med Roland Sundgren förhållandet att han ändå var den som var med och formulerade förslaget. Han kan inte svära sig undan det ansvaret.

När det gäller utformningen av återbetalningen sade Roland Sundgren att vi moderater vill att allt skall betalas tillbaka i juni. Vi är medvetna om att det inte går. Men det går att återbetala till den huvuddel av skattebetalarna som har haft förenklad självdeklaration och får sitt besked om taxeringen redan i juni. Jag kan inte se något fel i den tidpunkten. Större delen av sparandet skulle kunna betalas tillbaka redan då. Nu dröjer det för samtliga ända fram till februari nästa år. Roland Sundgren har verkligen inte besvarat frågan om varför man inte i alla fall i samband med återbetalningen av överskjutande skatt kan göra denna återbetalning.

Man kan visserligen säga att de merkostnader som uppstår i form av 40 milj.kr. kan man tjäna in i ränta. Det är ett väldigt snävt och statscentrerat sätt att betrakta problemet. Den andra sidan av detta är att människor får vänta längre på att få disponera de medel som riksdagen nu skall besluta om att de skall få tillbaka. Det är i hög grad motiverat med hänsyn till den förändring som har skett i ekonomin. Jag tycker inte att det försvar som Roland Sundgren har utvecklat har någon bärkraft. Jag begär inte mera när man är satt att försöka finna argument för något som en onekligen ekonomiskt erfaren person har beskrivit som det dummaste han har gett sig in i.

Anf. 7 ROLAND SUNDGREN (s) replik:

Fru talman! Lars Tobisson visar omtanke om det socialdemokratiska partiet, tycker jag, när han vill att hela sparbeloppet skall betalas tillbaka två månader före valet. Denna generositet mot vårt parti känns litet omtumlande. Det vore naturligtvis väldigt populärt att göra på det sättet, särskilt som det ju har förts en propaganda, ute i buskarna så att säga, att de här pengarna kommer medborgarna inte att få se röken av.

Nu är det mera rationella och samhällsekonomiska skäl, som jag tidigare har angett, som gör att vi vidhåller att utbetalningen bör ske vid två tillfällen och då med de definitiva beloppen.

Jag sade att vi inte fick hjälp med den nödvändiga åtstramningen. Jag vill då erinra om att Kjell-Olof Feldts förslag var en tillfällig momshöjning. Nu

nyktrade folkpartiet till ett år senare och gick med oss på det. Det hade kanske varit bra, om man hade gjort det redan 1989. Då hade vi inte behövt föra den här debatten i dag.

Anf. 8 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Om Roland Sundgren ställer upp på vår plan för återbetalningen och ser till att flertalet får alla sina pengar i juni, skall jag åta mig att förklara för människorna att det är tack vare moderata insatser i Sveriges riksdag som denna förändring har kommit till. Den arbetsfördelningen tycker jag faller sig rätt naturlig.

Men jag vill återigen betona att vad vi föreslår är också en återbetalning fördelad på två tillfällen. Därvidlag finns det ingen skillnad. Vad Roland Sundgren verkligen inte har förklarat är varför han inte tror människor som får pengar i december om att själva kunna bestämma hur de skall hantera de medlen. Förslaget i propositionen bygger på antagandet att får man pengar i december, sätter man sprätt på dem, men får man dem inte förrän i februari, så behåller man dem.

Inget försök har gjorts att motbevisa min tes att människor ser vad de har att vänta i en kommande utbetalning och rättar sitt handlande därefter. Har man inte fått pengarna i december, gör man slut på annat sparande eller köper på kreditkort, för pengarna kommer ju sedan.

Det är en ren omyndigförklaring av människor att hantera återbetalningen på det sätt som socialdemokraterna förordar.

Anf. 9 ROLAND SUNDGREN (s) replik:

Fru talman! Det finns faktiskt stabiliseringspolitiska och samhällsekonomiska skäl att inte ösa ut alltför mycket pengar vid ett enda tillfälle. Det rör sig ändå om 25 miljarder som skall ut i december.

Högste chefen för den penningvårdande myndigheten, riksbankschefen, har haft vissa åsikter om att man kanske borde vara litet försiktigare med den här återbetalningen. Det finns alltså samhällsekonomiska orsaker till att det kan vara rationellt och riktigt att göra återbetalningen i två omgångar.

Anf. 10 GUNNAR BJÖRK (c):

Fru talman! Våren 1989 fanns det en ganska stor enighet om att svensk ekonomi behövde stramas åt. Ekonomin var överhettad, och regeringen, med den sedermera på grund av missnöje avgångne finansministern Kjell-Olof Feldt, föreslog en kraftig höjning av momsen och arbetsgivaravgifterna. Från centerns sida avvisade vi det förslaget. Dels är en momshöjning inflationsdrivande, dels drabbar högre indirekta skatter hårdast de människor som har de minsta marginalerna i sin ekonomi.

I stället kom vi överens om att införa ett tillfälligt obligatoriskt sparande och en arbetsmiljöavgift under tiden 1 september 1989–31 december 1990. Därmed vanns också flera fördelar. Den nödvändiga åtstramningen åstadkoms utan skattehöjning, sparandet ökade och stora resurser skapades för att ge långtidssjuka och förtidspensionerade ökade möjligheter att komma tillbaka till ett meningsfullt arbete.

Den uppgörelse som vi då träffade innebar en ordentlig satsning på att

försöka minska sjukfrånvaron. Det faktum att vi fortfarande förtidspensionerar ca 50 000 personer varje år, att pensionsåldern för förtidspensionering nu är nere i 51 år samt att en halv miljon människor står utanför arbetsmarknaden är oacceptabelt. Därför kom vi överens om en arbetsmiljöavgift som skall återgå till arbetsgivarna under en sexårsperiod.

Resultatet av den satsningen är mycket imponerande. Det har gjorts väldigt fina insatser för att förbättra arbetsmiljön och för att höja utbildningsnivån och därmed förbättra kvaliteten i svenskt näringsliv. Ca 12 miljarder togs in i arbetsmiljöavgift, och redan nu har 2,5 à 3 miljarder under det här budgetåret återgått för offensiva satsningar i företagen. Vi har också på den punkten fullföljt våra löften. Pengarna återgår nu alltså till arbetsgivarna.

Den andra delen av uppgörelsen, som har diskuterats mest här i dag och som det också är min huvuduppgift att tala om, är kanske den mest kända, nämligen det obligatoriska sparandet. Det är också ett sätt att dra in köpkraft men med löfte om återbetalning. Det var alltså inte som i fråga om de vanliga skattehöjningarna, där pengarna aldrig återgår.

Därför har det varit ganska spännande att få en debatt om när pengarna skall betalas tillbaka. Det har faktiskt varit riktigt skojigt att i riksdagen få diskutera när dessa pengar skall betalas ut. Det skulle vara roligt att få fler debatter av den typen, i stället för att det handlar om att höja skatter som aldrig återgår. Redan i fjol återgick också vissa medel.

Med det förslag som nu ligger i propositionen fullföljs löftet att medlen återgår. Det är samtidigt en finanspolitiskt lämplig lösning. Det visar också det faktum att även partier som var emot dessa reformer anser att det är lämpligt att pengarna återbetalas och t.o.m. att de med fördel bör släppas ut mitt i julruschen.

Ser vi tillbaka på reformerna som beslutet innebar, kan vi konstatera att det var en bra och riktig åtgärd. De alternativ som fanns verkar man nu vilja glömma bort i debatten. Ett alternativ till tillfälligt sparande och arbetsmiljöavgift var högre moms och ökade arbetsgivaravgifter. Då hade det inte varit några sparpengar att betala tillbaka. Då hade det inte funnits några möjligheter för dem som står utanför eller riskerar att ställas utanför arbetsmarknaden att få tillbaka pengar.

Genom att satsa på arbetsmiljöavgift låter vi företagen själva vidta åtgärder för att förbättra sin arbetsmiljö. De som inte hyllar åsikten att näringslivet självt skall klara det här menar att man skall gå den traditionella vägen genom sjukkassebyråkratin. Jag har därför med bestörtning sett att ett av de partier som reserverat sig här har föreslagit i arbetsmarknadsutskottet att man skall ta en miljard av de pengar som arbetsgivarna har betalat in. Vi kommer aldrig att acceptera att pengar som arbetsgivarna har betalat in för att förbättra arbetsmiljön går in i någon byråkrati. Jag tycker att det är ett oerhört allvarligt ställningstagande, att försöka dra undan en miljard av de pengar som man har slitit in från näringslivet.

Anf. 11 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Debatten gäller finansutskottets betänkande 24, återbetalning av tillfälligt sparande.

Anf. 12 GUNNAR BJÖRK (c):

Fru talman! I det beslut som fattades 1989 ingick det flera komponenter. Ett tredje alternativ till det som finansministern föreslog var att inte göra någonting alls. Det hade lett till högre inflation och sämre konkurrenskraft.

Riksdagens beslut innebär nu att pengarna ställs till folks disposition. Datumen kommer att tidigareläggas, står det i propositionen. De hårdaste kritikerna får svälja förtreten. Vi står vid vårt ord. Något annat har heller aldrig varit aktuellt.

En sak är ändå utomordentligt säker. Hade det blivit en momshöjning, hade de pengarna varit räddningslöst förlorade för medborgarna. Nu får de många människorna inom kort fritt disponera sina sparade pengar. Man frågar sig naturligtvis: När kommer de pengar att betalas tillbaka som dragits in genom momsbeslutet året efter?

Genom det här beslutet drog vi in köpkraft under en överhettad period. Vi återbetalar sparpengarna i lågkonjunkturen och i en tid när avtalen ger litet. Vi satsar på att näringslivet självt skall sköta sin arbetsmiljö, inte att det skall göras via försäkringsbyråkratin, och vi fullföljer våra löften om återbetalning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Anf. 13 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Det är inte utan att jag i det här läget hyser en stark medkänsla med Gunnar Björk. Till skillnad från Roland Sundgren skall jag erkänna att Gunnar Björk inte var särskilt pådrivande vid införandet av tvångssparandet, även om initiativet onekligen kom från hans parti. Men jag skall räkna honom till heder att han i det här fallet låg ganska lågt. Det framgick ju också av hans framträdande i här i dag att han helst vill tänka och tala om något annat.

Arbetsmiljöavgiften var ju ändå en arbetsgivaravgift, så den undgick man inte. Vad beträffar momshöjningen, som man i centerpartiet var så angelägen om att förhindra, kan sägas att den redan var avförd från dagordningen när beslutet om tvångssparandet formulerades. Det skedde i ett tal som hölls av LO-ordföranden Stig Malm den 1 maj, då han förklarade att LO aldrig kunde gå med på en momshöjning. Därmed var den frågan således inte längre aktuell. Hela den räddningsinsats som tvångssparandet skulle utgöra var alltså alldeles i onödan, och vi har också fått se konsekvenserna av detta.

Jag skall nöja mig med att ändå fråga Gunnar Björk, som satsat på att försvara en dålig sak, om han inte kan medge att tvångssparandet – dvs. att tvinga människor att spara och att styra återbetalningen till en tidpunkt som man bedömer vara den minst skadliga från samhällets synpunkt – är ett utslag av kommandoekonomi, dvs. den sortens tänkande som vi på den icke-socialistiska sidan har all anledning att ta avstånd från.

Anf. 14 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Gunnar Björk sade att alternativet till införande av tvångssparande var en höjning av momsen. Men då bortser han faktiskt från att det i riksdagen skulle ha funnits en majoritet mot en momshöjning om centern hade anslutit sig till de övriga motståndarna. Det var alltså ingen konst att

undvika momshöjningen; om bara centern hade sagt nej hade det funnits en majoritet med vänsterpartiet inblandat, och förslaget om en momshöjning hade därför aldrig kunnat gå igenom.

I övrigt hänvisar jag till vad Lars Tobisson har sagt som motivering.

Anf. 15 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Fru talman! Jag måste, Lars Tobisson, konstatera att debatten i dag ändå visar på att vi nu är rätt överens om att pengarna skall betalas tillbaka. Det finns en del tekniska invändningar om när det skall ske – det rör sig om några månader. Men annars är vi ganska överens, och det är väl bra att vi är så eniga, även om det till betänkandet finns reservationer.

Lars De Geers argumentering när det gäller momsen håller inte i folkpartiets fall. Året därpå behövde man nämligen inte vidta några åtgärder alls, eftersom folkpartiet då valde att traska patrull med socialdemokraterna i en rejäl och duktig skattehöjning.

Anf. 16 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Skattehöjningen upphör ju med utgången av det här året, så den är inte evig.

Anf. 17 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Fru talman! Skillnaden är då att den överenskommelse som centern gick med i innebär att alla pengar återgår till näringslivet och till skattebetalarna, medan folkpartiets skatteöverenskommelse möjligtvis upphör, men pengarna återgår därmed inte. Det är skillnaden mellan centerpolitik och liberal politik.

Anf. 18 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Jag tror att den här diskussionen om tvångssparandet kommer att bli ett klassiskt exempel på hur man försöker försvara en dålig sak. Ta bara det senaste inlägget av Gunnar Björk, där han sade att alternativet till tvångssparandet var en momshöjning. Men vi fick ju en momshöjning året efter; vi fick alltså både tvångssparande och momshöjning.

Det var också underbart att höra Roland Sundgren urskuldande säga att det inte var Kjell-Olof Feldts idé. Det är ju så man argumenterar i barnkammaren! Det var ju ändå regeringen, i vilken Kjell-Olof Feldt ingick, som lade fram propositionen, vilken är underskriven av vice statsministern och biträdande finansministern. Det kan man ju ändå inte springa ifrån.

Jag tycker att det är minst sagt underligt att man kallar detta för ett "tillfälligt" sparande. Jag slog för nöjes skull upp ordet, eftersom jag tycker att det i detta sammanhang är mycket förvillande. Ordet tillfällig kan betyda följande: kasuell, ockasionell, accidentell, episodisk, improviserad, dagsländelik, efemär, sporadisk, enstaka och udda.

Apropå "enstaka" kan jag nämna att man på Göteborgs och Bohus läns skattemyndighet, som skatteutskottet besökte i måndags, uttryckte en förhoppning om att detta verkligen skulle vara en unik händelse. Man bad att i fortsättningen få slippa något liknande. Som ni vet har man på skattemyndigheterna otroligt mycket att göra dels på grund av skatteomläggningen, dels

till följd av den nya skatteförvaltningen. Man har alltså där verkligen sett med mycket stor skepsis på detta.

Man använder alltså uttrycket "tillfälligt" sparande därför att man inte vill säga att det är ett tvångssparande, men det är fråga om ett tvångssparande. Att säga att det är ett tillfälligt sparande låter ju väldigt vackert. Man kan givetvis säga att varje sparande beslutas vid ett visst tillfälle. Man talar om tillfälligt obligatoriskt sparande, men man skulle väl inte tala om tillfälligt frivilligt sparande. För övrigt är inte något sparande tillfälligt, utan det är antingen kortfristigt, långfristigt eller eventuellt på medellång frist.

Jag tror att den här språkförvanskningen ökar misstron mot politiker. Man vågar exempelvis inte säga skattehöjning, utan man säger i stället inkomstförstärkning. Man talar däremot inte om en "inkomstförsvagning" när man sänker skatterna, utan då är det fråga om en skattesänkning, vilket ju låter väldigt populistiskt. Man har anpassat vokabulären efter det intryck som man tror att det gör på väljarna.

Jag skall gärna hålla mitt tidigare utskott räkning för att man faktiskt på s. 3 i betänkandet – och det är första gången jag ser detta – talar om ett tillfälligt obligatoriskt sparande. Det är det första erkännandet jag har sett på att det är fråga om ett obligatoriskt sparande. Att det är obligatoriskt innebär ju att det är ett tvång. Finansutskottets ledamöter vet ju att en obligation är en statlig skuldförbindelse, som staten är tvungen att lösa in. Det betecknar alltså ett tvång.

Jag vill sedan ta upp de samhällsekonomiska effekterna, eftersom detta också är ett helt ohållbart argument. Jag har tidigare ställt en fråga till biträdande finansministern om det tillfälliga sparandet – eller tvångssparandet, som det rätteligen heter –, och jag har även väckt en motion i frågan, vilken finansutskottet har behandlat. När man hade beslutat om återbetalningen av tvångssparandet sade biträdande finansminister Erik Åsbrink följande: Regeringen vill härmed också tacka alla de människor som genom sitt sparande gjort en viktig insats för att i ett besvärligt läge stabilisera landets ekonomi.

Detta är naturligtvis rent nonsens, och en som inser det är Kjell-Olof Feldt. Lars Tobisson har redan citerat honom. Kjell-Olof Feldt skriver i sina memoarer att han tyckte att han under den tiden levde i två verkligheter – jag frågar mig om han egentligen levde i *någon* verklighet; han verkar ju snarare ha existerat i en annan värld. Han ansåg alltså att tvångssparandet var det dummaste han gett sig in i. Han säger vidare något som jag tycker är ännu intressantare: "Även om jag utåt måste stå för uppgörelsen och försvara den insåg jag att den ur stabiliseringspolitisk synpunkt närmast var en katastrof."

Jag tycker av den anledningen att det nu är mycket tröttsamt att höra finansutskottet upprepa att uppgörelsen var mycket betydelsefull ur stabiliseringspolitisk synpunkt. Detta är ju fullständigt nonsens! Skatteåterbäringen betalas nu ut i december, och den får betalas ut oavsett beloppet. Ni kan inte gå ut och säga att ni av stabiliseringspolitiska skäl inte kan återbetala så mycket av skatten och att ni därför väntar med att betala tillbaka en del av överskjutande skatt till januari eller februari därför att man inte ytterligare skall öka efterfrågan i december.

Det är, som Lars Tobisson sade, ett uttryck för kommandoekonomi att man på detta sätt skall dirigera människors konsumtionsvanor. Dessutom är det ur stabiliseringssynpunkt helt orimligt. Vi vet inte alls vilken nettoeffekten av tvångssparandet var. Den kanske var mycket liten och över huvud taget inte hade någon verkan ur stabiliseringspolitisk synpunkt – detta är ju Kjell-Olof Feldt inne på, och han kan ju det här.

Jag vill också gärna peka på hur orättvis återbetalningen egentligen är. De som slarvar med sin skatt och som inte har betalat in en tillräcklig fyllnadsinbetalning till den 30 april, får ju tillgodoräkna sig det genomförda tvångssparandet. De får använda det till att betala in kvarstående skatt. Men de som har betalat in all sin skatt skall få vänta ända till i februari följande år innan de får utnyttja sin överskjutande skatt. De som ligger efter får som sagt utnyttja de pengar de skulle ha betalat in som tvångssparande redan nu för att minska sin kvarstående skatt. Det är en klar orättvisa. Därför är det angeläget att man så snart som möjligt betalar tillbaka de tvångssparade medlen till samtliga.

De administrativa kostnaderna är underskattade. De uppgår till mer än 40 miljoner – de ligger på minst 100 milj.kr. Man räknar nämligen inte in det extra arbete som skatteförvaltningarna har utsatts för, och man räknar heller inte in att kronofogdemyndigheten – de har 460 000 fall – måste gå igenom varje restlängd för att se om personerna i fråga är uppförda på restlängd, och för att i så fall från tvångssparandet dra av det vederbörande är skyldig staten innan pengarna får betalas ut. Det är också en granskning som man har utelämnat när man beräknat kostnaderna. Till det kommer utbetalningen via posten och den dubbla utbetalningen, dels i december, dels i februari, som man försöker motivera från stabiliseringssynpunkt och med att man inte skall öka julhandeln och annat nonsens.

Jag tror som sagt att hela den här historien kommer att bli ett klassiskt exempel på hur politiker försöker försvara en dålig sak.

Anf. 19 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Fru talman! Det är intressant att Hegeland hävdar att även om tvångssparandet innebär en åtstramning med 25–30 miljarder – paketet innehöll ju flera saker än tvångssparandet – skulle det inte vara någon intressant del av en åtstramningspolitik; i så fall är även en hel del av de åtgärder som moderaterna har föreslagit ganska olönsamma.

Hegeland talar om misstro mot politiker på grund av tvångssparandet. En sak som kan ha skapat misstro är den ymniga flod av insändare som förekommit i tidningar – en del har varit ganska lika varandra – om att centern och socialdemokraterna lurar folk, eftersom vi inte skulle ha för avsikt att betala tillbaka pengarna. På det sättet skapas en bild av att vi har ljugit om återbetalningen. På den punkten kanske en och annan just nu känner sig litet bekymrad över att pengarna återbetalas såsom lovat. Det uttalandet kan möjligen avslutas med: "Surt, sa' räven".

Anf. 20 HUGO HEGELAND (m) replik:

Fru talman! Jag känner naturligtvis liksom Lars Tobisson en viss sympati för Gunnar Björk – han är ju rätt återhållsam här i debatten. Vi beskyller

inte Gunnar Björk för att ha farit med osanning. Däremot har det tänjts litet på sanningen.

Tidigare sades det här att man skall betala tillbaka tvångssparandet; till skillnad från en skatt, som man inte får tillbaka, får man ändå tillbaka de här pengarna. Men det gäller ju inte alla de människor som fick betala in detta tvångssparande och sedan hann avlida medan medlen hölls inne. Från deras synpunkt var det absolut fråga om en skatt – de fick aldrig mer se de pengarna! Det kanske skattemyndigheten, de närmast anhöriga eller någon stiftelse däremot fick.

Frågan var vilken effekt just tvångssparandet har på samhällsekonomin. Då diskuterade man inte alls nettoeffekten. Det är klart att åtstramningsåtgärder har en viss effekt, men nettoeffekten känner man inte till.

Det intressanta är att man egentligen aldrig kan tvinga någon människa att spara – människorna kan alltid kompensera sig på annat sätt: De kanske köper på kredit, de kanske utnyttjar tidigare besparingar. Ingen känner faktiskt till hur stort nettosparandet blev. Därför kan tvångssparandet mycket väl vara ett slag i luften. Jag är helt övertygad om att Kjell-Olof Feldt efter alla sina år som finansminister insåg detta sammanhang.

Anf. 21 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Fru talman! Det tal som förekommer om omfördelning ger en känsla av att det är 20 000–30 000 det handlar om. För det första året handlar det för många löntagare om mellan 400 och 800 kr.

Skälen till att spara i allemanssparandet och allemansfonder är så att säga också att det kan sägas ge till resultat en omfördelning av pengarna, och en sådan omfördelning har också skett.

Jag begärde ordet för att Hegeland sade att vi har tänjt på beslutet. Okej, vi har tänjt åt ett håll: Vi har betalat tillbaka det tidigare än vad som var sagt.

Anf. 22 CARL FRICK (mp):

Fru talman! Det här är egentligen en ganska intressant debatt. Kjell-Olof Feldt har tydligen blivit den mest populära personen i Sveriges riksdag. Jag tror inte att han någonsin tidigare blivit så citerad som i dessa dagar. Aldrig trodde jag väl att han skulle bli så populär i borgerliga kretsar. Man skulle nästan kunna tro att han pretenderade på att bli kommande borgerlig finansminister med tanke på all den glädje med vilken han här citeras och med tanke på all den klokskap som han i dessa dagar uppenbarligen representerar jämfört med all den dumhet som han tidigare representerade. Jag är inte här för att försvara Kjell-Olof Feldt, men jag tycker att det är intressant att iaktta hans utomordentligt stigande popularitet. Det är möjligt att han är mindre populär bland socialdemokraterna – det vet jag inte.

Tvångssparandet var ju ett sätt att dra in pengar – vi hade då en överhettning i den svenska ekonomin. Grunden var att man skulle göra något åt den, och då var det moms och arbetsgivaravgifter man hade tänkt sig. Det tyckte vi i miljöpartiet inte var någon bra lösning. Vi ville gärna vara med och försöka dämpa ekonomin, men vi ville att det skulle ske på ett grönare sätt, nämligen genom att vi fick en miljöinriktning på politiken. För vår del innebär det att se till att göra sådant som förstör miljön dyrare. Sådana var inte

grundförslagen, och tvångssparandet har inte alls den verkan. Därför avvisade vi det förslaget.

Det är naturligtvis alldeles utomordentligt att man nu har kommit till insikt om att de här medlen skall betalas tillbaka, och det snabbare än vad som från början planerades. Vi ställer oss då bakom att man faktiskt skall ge tillbaka de här pengarna så fort som det över huvud taget går till människorna. Vi hade gärna velat att det skulle ske före sommaren, men det var av administrativa skäl inte möjligt. Nästa tidpunkt är då när människor får sin skatteåterbäring. Det är den sista tänkbara tidpunkt då det här borde ske. Vi tycker att det är bedrövligt att majoriteten inte kan ställa upp på det.

Jag reagerar på ett litet lustigt uttryckssätt av Gunnar Björk. Han sade att om man hade tagit ut det här som moms hade det varit räddningslöst förlorat. Det tycker jag är litet egendomligt. Det innebär att han har en syn på skatter som närmast en stöld. Det betyder att han anser att de pengar som man tar in på skatter över huvud taget inte används till någonting vettigt. I så fall undrar jag vad centern har för skattepolitik. Jag tycker att Gunnar Björk skall förklara vad han menar med att pengarna är räddningslöst förlorade. Han sade tidigare också att skatter inte återgår. Jag trodde faktiskt att de återgick till försvar, skolor, vägar, sjukvård och en väldig massa annat. Det här är tydligen en ny filosofi från centerns sida.

Jag ställer mig bakom våra reservationer men för tids vinnande yrkar jag inte bifall till dem.

Anf. 23 GUNNAR BJÖRK (c):

Fru talman! Frick har tydligen inte läst våra skattemotioner. Det råder ingen oklarhet på den punkten. Vad jag menade var naturligtvis att det här var ett unikt tillfälle, eftersom pengarna här går direkt tillbaka till dem som har betalat in dem.

Anf. 24 CARL FRICK (mp):

Fru talman! I så fall har Gunnar Björk uttalat sig mycket slarvigt här i kammaren. Man kan bibringas uppfattningen att centern betraktar skatter som något slags stöld när det sägs att pengarna aldrig återgår. Jag hoppas att han inte har den uppfattningen.

Anf. 25 GUNNAR BJÖRK (c):

Fru talman! Ordet stöld har jag aldrig använt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 5 §.)

5 § Allmän kulturverksamhet, m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkanden
1990/91:KrU20 Allmän kulturverksamhet m.m. (prop. 1990/91:100 delvis)
samt

1990/91:KrU21 Ersättningar och bidrag till konstnärer (prop. 1990/91:100 delvis).

Anf. 26 LARS AHLMARK (m):

Fru talman! Herr kulturminister! Ärade bortskyndande ledamöter av finansutskottet! Ni kan gott stanna en stund och lära er något om kulturpolitik – det tror jag att ni kan behöva.

Som blomstren skifta i det gröna,
så skiftar diktens lätta här.
I många former trivs det sköna,
och skönt är allt som snillrikt är.

Kulturen skall präglas av frihet, mångfald och kvalitet. Friheten är konstnärens frihet att verka efter sina egna intentioner men också allmänhetens frihet att välja ur ett rikt kulturutbud. Mångfald är en förutsättning för den friheten. Kvalitet på kulturområdet främjas av en levande kulturtradition, av god undervisning och av en fri debatt.

Med politiska insatser skapas ingen kultur men i bästa fall ett mer kreativt kulturklimat. Det förutsätter att kulturen ses som ett värde i sig och inte görs till ett instrument för partipolitiska strävanden eller utsätts för annan styrning.

De kulturpolitiska mål som slogs fast av riksdagen 1974 var tämligen okontroversiella. De har ändå på ett värdefullt sätt fokuserat kulturdebatten till vissa viktiga punkter. Samtidigt har andra aspekter därmed kommit i bakgrunden. Det gäller inte minst kvalitetsfrågorna och problemen kring kulturskaparnas villkor. Från borgerligt håll har vi därför under en rad år begärt att behovet av en komplettering av målen för kulturpolitiken prövas. Vi framför detta önskemål även i år.

Ett lands kulturklimat beror på mycket annat än den förda kulturpolitiken. Internationella kontakter som låter idéer, människor och samtida konstverk röra sig fritt över gränserna är avgörande för den kulturella utvecklingen.

Samarbetsstävandena i Europa får långtgående effekter inte endast på det ekonomiska, utan också på det kulturella området. Men vi får inte byta en nationell till en europeisk slutenhet. Impulser från Fjärran Östern, Afrika, Nord- och Sydamerika har under århundraden berikat vår kultur. Öppenheten mot den övriga världen är oförändrat viktigt i ett europeiskt samarbete.

Fria media är en annan förutsättning för ett kultursamhälle. Att Nordsat – det fria nordiska radio- och TV-utbytet – sköts i sank, delvis med hjälp av kortsynta kulturskapare, var tragiskt ur nordisk synvinkel. Nu växer dock fram – inom Sverige – den mångfald på radio- och TV-området som är nödvändig för en öppen debatt. Författare, musiker och andra kommer att få lättare att nå sin publik.

Barnens kultursyn grundläggs i hemmet. En familjepolitik som ger möjligheter till goda kontakter mellan generationerna och som respekterar människors rätt att själva forma sin tillvaro är därför också god kulturpolitik.

Förskola och skola har avgörande betydelse för bevarandet av en levande

kulturtradition. Goda gemensamma kunskaper för alla kan väl kombineras med att varje individ ges möjligheter att utveckla sina bästa förutsättningar. Kultur i skolan är inte ett utanverk som berör enstaka ämnen eller projekt – den skall inte läggas till, utan genomsyra undervisningen. En nedrustning av skolan är en nedrustning av kulturen.

Går jag över till den egentliga kulturpolitiken kan man konstatera att socialdemokraterna är vänner av en starkt centralistisk modell. De har tilldelat statens kulturråd en mycket dominerande roll. När det regionala kulturlivet successivt förstärks har detta inte lett till att kulturrådets roll tonats ner. Tvärtom ökade förra året de regionala museernas beroende av kulturrådet. Även de centrala museerna tvingades att bli kulturrådets supplikanter i fråga om utvecklings- och forskningspengar.

Från moderat sida har vi större förtroende för kulturinstitutionerna själva än för kulturrådet då det gäller att bedöma vad som är bra verksamhet värd att prioritera. Vi anser därför att fördelningen av statliga medel till regionala museer bör skötas av dem själva genom en samarbetsorganisation. På motsvarande sätt kan t.ex. de regionala teatrarna och de fria grupperna få förtroende att ordna sin inbördes medelsfördelning.

Även i övrigt kan kulturrådets bidragsfördelande uppgifter tas över av andra, från staten fristående organ med särskild sakkunskap – akademier t.ex. Därmed främjas mångfald och kvalitet på en friare kultursektor. Kulturrådet kan avskaffas.

Den stela konstruktionen med grundbelopp bör också ses över. Inte minst på musikområdet, där två bidragssystem förekommer parallellt, blir resultatet svåröverskådligt. Ett nytt bidragssystem som ger ökad regional rättvisa och större inflytande över medlen för mottagarna själva bör införas. Det är beklagligt att regeringen inte haft kraft att ta itu med den frågan.

Kulturell verksamhet vinner på att ha flera inkomstkällor. En betydande del av kulturens kostnader betalas av enskilda människor i egenskap av bokköpare, biobesökare, och kunder hos konstnärer. Det offentligas insatser är avgörande inom andra områden: fornminnesvård, teater och museer. Två andra källor skall jag särskilt nämna: sponsring och kulturfonder.

Det vore naivt att tro att sponsring kan ersätta andra inkomster. Men den kan ge värdefulla tillskott som möjliggör turnéer, mer påkostade uppsättningar eller utställningar, dyrbara gästspel och liknande ting som kanske inte ryms inom ordinarie budget.

Särskilt värdefull blir sponsring om den kombineras med fördjupade kontakter mellan kulturinstitution och företag. Så kan t.ex. anställda och kunder i ett sponsrande företag besöka en teaterföreställning men även träffa skådespelare och diskutera pjäs eller teaterns villkor.

Den kyliga inställning till sponsring som funnits och i viss utsträckning alltjämt finns hos de socialistiska partierna har tyvärr kostat kulturen mycket pengar. Man kan inte bjuda med armbågen och tro att sponsorer strömmar till. Det måste etableras en ömsesidig positiv relation.

Från moderat sida har vi fört fram tanken på kulturfonder. Många enskilda personer och små företag som inte skulle komma på idén att sponsra en viss verksamhet vill ändå gärna stödja kulturen – kanske en sektor som musik eller den egna hembygdens konstutövare. Sådana bidrag skulle kunna

kanaliseras genom fonder som stöddes av staten i relation till de privata insatserna. Regeringen har haft i uppdrag att se på frågan, men likgiltigt skjutit den ifrån sig.

Den lönebidragsreform som riksdagen fattat beslut om har klara fördelar, men riskerar också att få icke avsedda negativa effekter. Det gäller situationen för de kulturinstitutioner som i stor utsträckning blivit beroende av de lönebidragsanställdas insatser. Kostnaderna kommer vid personalomsättning att stegvis öka och rätt snart bli svårhanterliga. Här behövs ett snabbt initiativ från regeringens sida, det är kulturutskottet enigt om. Vi och centern har önskat markera frågans vikt genom ett tillkännagivande.

Låt mig säga ett par ord om det helhetsintryck årets budgetproposition på kulturområdet ger innan jag går över till några budgetfrågor. Under gälla trumpetstötar gick socialdemokraterna för två år sedan ut och aviserade en reformperiod för kulturen. I år skulle tredje och sista steget tas. Men därav blev föga. Även uttryckliga löften från förra året har svikits.

Speciellt har de regionala institutionerna blivit dragna vid näsan. Det gäller grundbelopp till teater-, dans- och musikinstitutionerna och 125 grundbelopp till museerna. För att klara en blygsam satsning på kulturskaparna blev Svenska riksteaterna av med ett tjugotal miljoner. Om de pengarna har det sedan varit en danse macabre där man i pressen kunnat läsa att besparingen först flyttades till Operan och Dramaten, sedan till kulturrådet.

Vem som till sist blir sittande med denna kulturens Svarte Petter är svårt att räkna ut. Men om 20 milj.kr. i en budget på över 450 000 milj.kr. vållar en sådan uppståndelse och ger upphov till så många alternativa nedskärningar frågar man sig om socialdemokraterna längre tror på sin egen kulturpolitik.

Något har kulturutskottet kunnat rätta till i efterhand av regeringens missgrepp. Men det gäller inte allt det som lovades ut av regeringen förra året. Så gick för Bengt Göransson beslutsamhetens friska hy i eftertankens kranka blekhet över.

I den moderata partimotionen har vi slagit fast att våra förslag syftar till

att stärka kulturskaparnas situation,
att skapa mer likvärdiga villkor för skilda intressenter på kulturområdet,
att ge bidragsmottagare större inflytande över fördelning och disposition av medlen,
att ge kulturpolitiken en mer långsiktig inriktning och
att nå kulturpolitiska mål genom åtgärder även på andra samhällsområden.

Den sista punkten berörde jag när jag tog upp hemmen, förskolan, skolan och massmedia. En mer långsiktig inriktning innebär bl.a. fördjupade internationella kontakter men också något så elementärt som att utställda löften skall infrias. Bidragsmottagarna ges ett större inflytande över medlen i den fördelningsmodell jag skisserat och som skulle ersätta mycket av kulturrådets arbete.

Mer likvärdiga villkor för skilda intressenter får man genom att inte prioritera Arbetets museum på andra museers bekostnad, inte rikskonserter framför andra fonogramproducenter, inte Konstfrämjandet framför Svenska Konstföreningars Riksförbund, inte kultur på arbetsplatsen framför annan kulturverksamhet och inte kommuner som misskött sina bibliotek framför

dem som skött sina. Exemplifieringen ger en bild av hur socialdemokratisk kulturpolitik vill låta stödet också styra.

I detta sammanhang vill jag nämna den egendomligheten att medel till länsbildningsförbunden m.fl. beräknats under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet och inte under Bidrag till folkbildning vilket varit naturligt. Den saken bör rättas till.

Återstår så punkten om att stärka kulturskaparnas situation. Därmed kommer jag in på det andra betänkandet som vi behandlar i denna debatt, nämligen ersättningar och bidrag till konstnärer. Nu avgörs inte kulturskaparnas villkor i första hand av statens bidrag. De beror på mycket annat: det allmänna kulturklimatet, möjligheterna att publicera sig och framträda i etermedia, skattepolitiken gentemot konstnären men också gentemot den potentielle köparen, kulturinstitutionernas resurser för inköp osv.

Skattepolitiken behandlas i annat sammanhang. Men det bör understrykas att frågor om avdragsrätt och kvittningsrätt, moms och skattesatser kan avgöra kulturskaparnas liksom så många andras möjligheter att leva på sitt arbete.

Kulturskaparna får således inte ses som understödstagare beroende av statens välvilja. Men det hindrar inte att inkomstgarantier och stipendier kan ha stor betydelse. Regeringens förslag präglas – trots talet om en satsning på kulturskaparna – av stor återhållsamhet. Märkligt är att man inte infriat riksdagens direkta beställning från 1988/89 om sex nya inkomstgarantier 1991/92 som ett led i en total förstärkning på 20 garantirum under en treårsperiod. En sådan småsnålhet verkar vara uttryck för ren motvallsmentalitet i kanslihuset. Nu har riksdagen lagt till de felande fem garantirummen, men nog var det en onödig nesa för kulturministern.

Vidare föreslår utskottet att 15 nya långtidsstipendier inrättas. De skall utgå under tio år och motsvara tre basbelopp. Utskottets socialdemokrater reserverar sig såväl mot detta som mot de extra inkomstgarantierna.

Låt mig slutligen beröra frågan om en särskild avgift alternativt skatt på vidareförsäljning av konst. Frågan om en upphovsrättslig avgift av detta slag prövas av regeringskansliet. Här bör en samordning med utvecklingen i Europa i övrigt ske. Man kan dock konstatera att en sådan avgift i första hand tillför redan framgångsrika konstnärer nya medel.

Att införa en kulturpolitiskt motiverad skatt på vidareförsäljningen för att få medel till insatser för konstnärer vore helt fel. Konstmarknaden går upp och ner – just nu verkar den rätt punkterad. Den kan inte dräneras på mer än några få miljoner till hög administrativ kostnad och till skada för den seriösa konsthandeln. Om staten vill utöka stödet till bildkonstnärerna skall det naturligtvis ske direkt över statsbudgeten, inte via en ny punktskatt.

Jag började med Tegnér. Låt mig sluta på samma sätt:

För den bleka nöd
stäng min dörr igen!
Giv mig tak och bröd,
kläder, och en vän;
att den höga himlakraft ej rymmer
ur mitt bröst för jordiska bekymmer.

Fru talman! Med det anförda ställer jag mig bakom de reservationer i kulturutskottets betänkanden 20 och 21 som har moderata undertecknare. Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 16 i betänkande 20 och reservation 8 i betänkande 21.

Anf. 27 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Ett fritt och vitalt kulturliv är nödvändigt för att ge stimulans och motverka de krafter som vill förleda människor till passivitet och rädsla. Delaktighet i kulturlivet stärker fantasi, känsla, tolerans och glädje och skapar ett mänskligare samhälle. Det säger vi i folkpartiet liberalernas partimotion. Vi säger också att i en liberal kulturpolitik måste ständigt den skapande människan försvaras.

Statens engagemang i kulturpolitiken vilar på de kulturpolitiska mål som fastställdes 1974 och som också vi ställt upp för. De målen har varit en bra grund för kulturlivet. Men detta innebär inte att fullt samförstånd råder om kulturpolitikens inriktning.

Ibland, fru talman, tycker jag mig kunna se att i kultursektorn verksamma prioriterar ett eller ett par av dessa mål så starkt att de kan bli något av en gökunge som tränger ut de andra målen ur boet.

Socialdemokraterna betonar ofta – ibland på ett, som jag vill säga, reflexmässigt negativt sätt – målet om insatser mot kommersialismens negativa verkningar. Förvisso är det så att ett aktivt kulturliv är en motkraft och skall vara en motkraft mot kommersialismen, men en reflexmässigt negativ inställning kan också skada kulturen. Vår diskussion i dag kring sponsring är ett exempel på det.

Ett annat mål som ofta diskuteras är insatserna för eftersatta grupper. I en ambitionsiver att alla skall vara delaktiga i samma kulturupplevelser motverkas ibland det goda syftet. I stället för stimulans åt deltagarna kan avstånd skapas och en immunitet som inte hade kommit till stånd om kontakterna med människorna varit så att säga nedifrån och uppåt i stället för motsatsen uppifrån och nedåt. Ett aktivt kulturliv skapas inte genom dekret från kulturråd eller andra statliga myndigheter.

Jag kan också säga på det lokala planet att ett aktivt kulturliv skapas inte av dekret från kulturnämnder, enbart styrda från socialdemokraternas kulturförening.

Kulturengagemanget måste ha lokala rötter och från de rötterna frodas, utvecklas och växa upp.

Socialdemokraterna vill, som jag sade, gärna uppifrån styra och rikta kulturlivet mot de delar av de kulturpolitiska målen som man, såsom jag bedömer det, upplever som mer angelägna än andra mål.

Vi liberaler betonar mer de enskilda människornas möjligheter att i ett fritt kulturskapande göra synliga nya tankar och ideér som frigör människorna i konstnärligt skapande. Här kan dock kritik komma, och jag vill säga att det synsättet inte står i motsats till målen att göra fler delaktiga i kulturlivet.

Fru talman! Folkpartiet, moderaterna och centern har i en kortfattad reservation redovisat mål för kulturpolitiken. Jag yrkar bifall till den reservationen. Den är kortfattad, men bakom den finns, i motionerna, en bred be-

lysning av kulturpolitikens inriktning. Liksom tidigare år säger man att det finns skäl att komplettera de kulturpolitiska målen med synpunkter om mångfald och konstnärlig kvalitet, liksom att möjligheter skall finnas för ett allsidigt kulturliv över hela landet. Med allsidigt behöver då inte menas likformigt. Utformningen av kulturlivet måste framspringa ur lokal inspiration och inte, som jag har sagt, genom statliga direktiv.

Riksdagen anvisar pengar. Därför är det naturligt att våra diskussioner i stor utsträckning gäller anslagsramar och budgetbelopp. Bakgrunden till den diskussion som har varit så akut det här året är att regeringen inte har fullföljt de löften som ställdes ut förra året. Kulturutskottet har rättat till en del av bristerna.

Mera principiellt allvarlig än frågan om pengarna – det är egentligen inte fråga om så mycket pengar, det har också Lars Ahlmark sagt – är frågan om vilka signaler som ges till det lokala kulturlivet. Kulturlivet är hotat. Jag har visserligen kritiserat ensidighet och sagt att vi skall ha variation och mångfald i kulturlivet, men jag upplever att man på något sätt från statens sida har tryckt på regionerna att de skall aktivera sig, starta institutioner och att resurser skall fram. Landsting och kommuner har ställt upp, men sedan kommer reträtten. Det är det allvarliga med att 300-miljonersprogrammet inte har fullföljts.

Som jag sade har kulturutskottet täppt igen några av de hål som finns i kulturministerns förslag. I det arbetet har folkpartiet liberalerna tagit aktiv del tillsammans med de övriga oppositionspartierna. Nu inrättas långtidsstipendier för konstnärer. Det skall bli flera inkomstgarantier, vilket redan har nämnts. Riksteatern får 20 miljoner mera än vad kulturministern föreslog. Kulturmiljövården får 10 miljoner osv. Jag kan nämna flera förstärkningar, men den här diskussionen får vi ta successivt under dagens debatt när vi diskuterar kulturbudgeten.

Folkpartiet liberalerna har i sitt snäva budgetalternativ prioriterat kulturfrågorna. Sammanlagt har vi föreslagit förstärkningar – jag räknar då även in filmfrågorna – på ca 100 miljoner. Vi har inte fått igenom allt, och jag vill kortfattat kommentera några av reservationerna i betänkande nr 20.

För att kunna skrapa ihop pengar till Riksteatern har socialdemokraterna och vänsterpartiet tagit 2 miljoner från kulturrådet, som skulle användas till särskilda projekt. Denna indragning kan komma att drabba folkmusik, dans, amatörkultur m.m. Vi tycker att det är beklagligt att partierna låter teckningen av hålet för Riksteatern gå ut över bl.a. amatörorganisationerna. Det indragna beloppet är inte särskilt stort, det erkänner jag. Men frågan har mycket stor principiell betydelse. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 19.

Fru talman! Jag vill även säga några ord om sponsring. I svensk politik i dag står socialdemokraterna för fasthållandet av gamla stelbenta uppfattningar. Det har gällt enskilda initiativ inom barnomsorg och vård, men det gäller också kultursektorn. Vad är det för fel? Varför ser man inte sponsring som en vitamininjektion för kulturlivet? Är det ordet sponsring man är rädd för? Vore det bättre om man sade att kulturlivet mår väl av donationer och ekonomiskt engagemang även från enskilda företag? Sponsring kan aldrig bli ett huvudalternativ för finansiering av kultursektorn. Det är inte fråga

om att skådespelare och bibliotekarier t.ex. skall gå med Volvoemblem på bröstet. Volvo betyder: jag rullar. Det vore naturligtvis inte så trevligt att gå med sådana emblem. Men det är inte detta frågan gäller. Frågan gäller att stimulera donationer och speciella insatser. Socialdemokraterna är ståndaktiga tennsoldater i en värld som förändras. Men, fru talman, socialdemokraterna kommer att få byta fot även på det här området på samma sätt som man har fått göra när det gäller reklam i TV och enskilda initiativ inom barnomsorgen. Jag yrkar bifall till reservation nr 10.

Jag vill också säga något om det betänkande som gäller konstnärernas villkor. Konstnärerna har väntat länge på de förslag som nu föreligger. Regeringen föreslår att anslag tas upp för visningsersättning. Det är bra att det förslaget nu har kommit till riksdagen. Vår kritik i det avseendet har gällt att kulturministern har låtit det här anslaget gå ut över andra delar av kultursektorn. Nu är det glädjande att kulturutskottet har lyckats förstärka konstnärsstödet med femton långtidsstipendier och fem inkomstgarantier. Från folkpartiet liberalernas sida hade vi önskat dubbelt så många stipendier, men vi ser det ändå som en framgång att försöksverksamheten med dessa stipendier kommer i gång. Vi ser utskottets förslag som en god början. Jag yrkar avslag på de socialdemokratiska reservationerna nr 10 och 11 samt följdreservationen nr 12 och i övrigt bifall till hemställan i utskottets betänkande med undantag av det avsnitt som gäller reservation 3 om husartister som jag yrkar bifall till.

Folkpartiet liberalerna anser att det är angeläget att försöksverksamhet får påbörjas med anslag för 20 s.k. husartister. Ett bifall till det anslaget skulle ge lovande artister möjlighet att utveckla sin konst under den tid de jobbar för att bli etablerade.

Anf. 28 JAN HYTTRING (c):

Fru talman! Det vore en överdrift att påstå att vårens kulturdebatt har präglats av någon lyrisk stämning. Av naturliga skäl har den präglats av anslagsfrågor, där man från olika håll har uttryckt stora bekymmer. Det gäller centrala institutioner, lokala föreningar, regionala teatrar och praktiskt taget överallt där man ger medborgarna kulturupplevelser.

Det har inte blivit plats för någon mer framåtsyftande idédebatt. Det beklagar vi från centerns sida. En idédebatt måste föras om vi skall kunna utveckla förutsättningarna för en god kultur som gäller hela vårt land.

I den pressdebatt som har pågått har det stundtals blivit en stor fixering vid några institutioners behov. Däremot har man glömt bort hela den breda kulturgärning som utförs i vårt land. I denna verksamhet deltar många människor – aktivt som utövare eller som åskådare, som finner stort nöje i att ta del av kulturutbudet.

Det blev en konstig debatt eftersom det utlovade treårsprogrammet inte fullföljdes i budgetpropositionen. All planering och alla utfästelser som hade gjorts ifrån dem som hade att fördela medel kom på skam. Det blev en förtvivlan i stället för en framåtsyftande planering och ett fullföljande av de planer man hade fastställt. Det blev naturligtvis mycket diskussioner om hur man skulle kunna försöka att rätta till den uppkomna situationen. Jag kan

nu med glädje konstatera att till mycket stora delar har kulturutskottet rättat till den snedbild som blev resultatet av budgetpropositionen.

Det fattas emellertid viktiga bitar, och på dessa områden har vi från centerns sida avgivit reservationer, som jag kommer att kommentera längre fram i mitt anförande.

Vi har kunnat konstatera att också regeringspartiets representanter i utskottet har varit besjälade av att i möjligaste mån fullfölja treårsprogrammet. Det borde glädja kulturarbetarna att det på väldigt många punkter rått stor enighet.

Den här vårens debatt tycker jag också visar det berättigade i de krav som centern under flera år fört fram, dvs. att man inte i så stor utsträckning som i dag sker borde knyta kulturdebatten direkt till en budgetproposition och till anslagsfrågor. I stället borde vi ha en idédebatt, och de beslut som föranleddes av denna skulle fattas av riksdagen. Till grund för diskussionen skulle ligga förslag till en treårsbudget för kulturen. Den idédebatten bör inte läggas i omedelbar anslutning till behandlingen av budgetpropositionen. I riksdagen borde vi diskutera de framlagda idéerna och förslagen till utveckling av kulturen och därvid göra prioriteringar på olika satsningar. En sådan ordning skulle vara en klar fördel, och jag anser som sagt, fru talman, att den här vårens debatt mycket väl understryker det kravet. Den visar hur riktigt det vore att ha en sådan diskussion på grundval av ett förslag till en treårsbudget, oavsett vilken regering som sitter.

I reservation 1 till betänkande nr 20 tas frågan om de kulturpolitiska målen upp. Den reservationen är gemensam för centern, folkpartiet och moderaterna. Det kan naturligtvis behövas en genomgång och kompletteringar av de kulturpolitiska mål som i stor enighet fastställdes 1974. Mycket har hänt, och många anser att det inte är alldeles säkert att dessa mål har uppfyllts på ett sådant sätt att alla kan känna sig nöjda och belåtna.

Vi har från centerns sida krävt en utvärdering av hur de kulturpolitiska målen har uppfyllts. Det har skett en utvärdering i Europasamarbetet, men vi som här har ansvaret för att ge goda betingelser för kulturens utveckling måste själva kunna göra en utvärdering och företa de justeringar som kan bli nödvändiga när man ser resultatet av en sådan utvärdering.

Den fråga man kan ställa till socialdemokraterna är naturligtvis om de är rädda för en sådan utvärdering, rädda för att den skulle komma att ge resultat som visar att man inte kan vara så nöjd som man gav uttryck för när man såg resultatet av utvärderingen i Europasamarbetet. Om resultatet av en utvärdering på något sätt skulle bli negativt, är det naturligtvis all anledning att man rättar till det som har gått fel. Vi kanske inte är så bra på att sprida kultur till alla delar av vårt land som vi i vissa situationer vill göra gällande.

Kulturen är mycket viktig för den regionala utvecklingen. Det visar sig alltmer att en god kultur som ger möjligheter till många upplevelser har betydelse både för arbete och för bosättningen, och den förhindrar faktiskt också folkomflyttningar, någonting som vi har upplevt tillräckligt av. Folkomflyttningar som beror på otrivsel, dåliga bostäder eller, vilket är det vanligaste, brist på arbete, är någonting som vi har all anledning att motverka.

De som arbetar med näringspolitik kommer på ett tidigt stadium in på utbildningspolitiken men även på kulturpolitiken. Vad är det på den här orten

som skulle kunna intressera mig och som skulle få mig att välja att bo och arbeta på den här orten framför andra? Vilka aktiviteter finns det här för barnen och vad har man för möjligheter att få del av kultur? Sådana frågor kommer upp mycket tidigt när människor diskuterar var de skall bosätta sig och ta ett arbete.

På denna punkt föreslår vi ett tillkännagivande till regeringen. Ett sådant riksdagsuttalande skulle ha betydelse inte bara för statsmakternas kultursatsningar, utan det skulle givetvis också vara ett stöd för många regioner som verkligen gör stora satsningar på kulturen.

Från centerns sida tar vi också upp diskussionen om ett nationellt ansvar för Riksteatern, Riksutställningar. Avsikten med den konstruktionen var att man skulle ta ett stort ansvar för kulturens utveckling i landet. Det har man också delvis gjort, men bilden har delvis förändrats. Vi i centern anser att Operan borde ges betydligt större möjligheter till turnéverksamhet. Det borde göras större insatser än nu för att ge människor ute i landet möjligheter att se opera. Under förra säsongen, då Operahuset renoverades, hade Operan en mycket uppskattad turnéverksamhet. Många människor som tidigare aldrig hade haft möjligheter att se opera fick nu denna möjlighet. Många människor som bor långt ifrån Stockholm har inte haft möjlighet att resa till Stockholm för att se operaföreställningar.

Vi framhåller i reservation 8 att nationalscenerna i det här avseendet har ett stort ansvar. Andra företrädare för centerpartiet kommer att senare under debatten när det gäller andra delar av kulturen att utveckla vikten av ett nationellt ansvar för att kultursatsningar sprids över landet.

Frågan om sponsring har varit uppe i debatten. Man har säkerligen på sina håll en betydande övertro på sponsring. Det har visat sig att sponsring kan vara någonting mycket svårt, särskilt sponsring av offentliga institutioner utan några regler. I reservation 11 kräver centern klara regler för sponsring av offentliga institutioner. Ett talande exempel är här sponsringen av Operan. Det var mycket hysch-hysch kring de avtalen, och vi tycker att avtal med offentliga institutioner inte skall vara hemliga. Det gäller alltså institutioner som får hela anslaget till sin verksamhet från statsmakterna efter riksdagsbeslut på förslag av regeringen. Om sådana institutioner får kompletterande inkomster genom sponsring skall det redovisas vilka villkor sponsorerna ställer för att bidra till verksamheten. Jag tror att vi alla är överens om att sponsring inte skall utgöra grunden för en långsiktig verksamhet. Sponsring skall kunna stödja tillfälliga verksamheter eller projekt som tillför kulturen någonting nytt och utvecklar kulturen.

Ett enigt utskott har uttalat sitt bekymmer för vad som händer inom kulturvärlden när villkoren för lönebidragsanställningen ändras. Vi känner alla till att kulturen i stor del av samhället – det gäller både institutioner och föreningsliv – är beroende av att lönebidragsanställning kan ske på goda ekonomiska villkor för arbetsgivaren. Detta förändras nu, och det kommer att sätta kraftiga spår i Kultursverige. Därför har vi i en reservation krävt att det skall vidtas åtgärder som hindrar dels att det blir fler lönebidragsanställda som aldrig kommer att få arbete – det är den viktigaste punkten –, dels att det vidtas åtgärder, så att folk kan vara kvar i sina anställningar. Det måste finnas ekonomiska villkor som gör att arbetsgivaren – i detta fall folkrörel-

ser, institutioner m.fl. – har råd att betala lönerna. Bidraget enligt de nya bestämmelserna måste bli tillräckligt stort, eftersom det kan bli problem för de flesta på kulturområdet.

Herr talman! Sedan skall jag också beröra kulturutskottets betänkande 21. Betänkandet handlar om bidrag till konstnärer. Man kan konstatera att utskottsmajoriteten har tillstyrkt vissa värdefulla reformförslag beträffande konstnärerna. Här finns det på några punkter reservationer från regeringspartiet. Som jag tidigare konstaterade finns det en mycket stor samstämmighet i många av de frågor som berörs i betänkandena, och det är naturligtvis bra för Kultursverige.

Utskottet tillstyrker att 34 milj.kr. tillförs kulturen. Detta kan kanske tyckas vara litet jämfört med andra anslag. Men i detta fall rör det sig om ett betydelsefullt belopp, och det går till mycket bra verksamhet. Det har inte varit utan svårighet som man fått fram medlen, men det här är som sagt mycket positivt för kultursektorn.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 7 och 19 i kulturutskottets betänkande 20 och till reservation 9 i kulturutskottets betänkande 21.

De centerpartister som sitter i kulturutskottet står naturligtvis bakom reservationer på ett antal punkter, men med hänsyn till kammarens tidsbrist skall jag inte yrka bifall till dem. Jag konstaterar bara att vi centerpartister står bakom reservationerna. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 29 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v):

Herr talman! Jag tror att man i dag har anledning att fråga sig vad det är som har hänt med arbetarrörelsen. Vad beror det på att arbetarrörelsen för en så motsägelsefull politik när det gäller kulturen? Vad beror det på att socialdemokratin å ena sidan har programmatiska mål och deklarationer och å andra sidan en praxis som innebär någonting helt annat? Socialdemokratin skriver i sitt 90-talsprogram följande:

"Kulturen kan vara en frigörande kraft, som stödjer och hjälper människorna till en bättre livskvalitet. Men den kan också vara fördummande, konserverande och passiviserande. Den risken är särskilt stor i en situation då konkurrensen mellan kvällstidningarna och allt fler TV-kanaler blir allt hårdare, och då löpsedlar och underhållningsvåld brutaliserar den mänskliga samvaron. Arbetarrörelsen måste inför 90-talet utforma en offensiv kulturpolitik. I arbetarrörelsens ungdom sågs kulturen och kulturkampen som ett redskap för förändring. Under senare år har arbetarrörelsens kulturpolitik främst handlat om att se till att god kultur ställs till människors fria förfogande. Den uppgiften skall naturligtvis fullföljas och drivas än hårdare – genom bibliotek, folkbildning, studieförbund, m.m. Men arbetarrörelsen måste återupprätta kulturen som ett vapen och verktyg att förändra verkligheten. Arbetarrörelsen måste ta strid mot skräpkulturens och underhållningsbrusets vulgarisering och fördumning av verkligheten. Socialdemokratin skall inte göra det med förbud eller censur, utan genom att arbeta för alternativ till den internationella, kommersiella masskulturen."

Så där skrev alltså socialdemokratin i sin 90-talsrapport, och i detta instämmer vänsterpartiet helhjärtat. Det är speciellt glädjande att den i stora

delar idémässiga och värderingsmässiga gemenskapen som de facto finns inom arbetarrörelsens partier kommer till uttryck, om än tyvärr enbart i programmatisk form. Samtidigt som socialdemokratin gör sådana där deklarationer i 90-talsrapporten slängs det ut miljard efter miljard till JAS-projektet. Man snålar när det gäller kultursektorn. Detta rimmar inte. Vad beror det här på? Inom arbetarrörelsen har det i och för sig funnits en motsättning mellan krafter som tänker mera kortsiktigt ekonomiskt och andra som gärna vill framhäva ideologiska värderingar, ideal och visioner. Har de kortsiktigt ekonomiskt tänkande personerna inom arbetarrörelsen helt fått övertaget? I dag kan vi konstatera att avståndet mellan programmatiska mål å ena sidan och den politiska praxisen å andra sidan ökar mer och mer. I dag kan man konstatera att arbetarrörelsens traditionella idémässiga och värderingsmässiga högborgar och ideal raseras till förmån för en kortsiktig ekonomi och s.k. pragmatisk politik, som inte är något annat än en ideologisk kapitulation för de verkliga ekonomiska makthavarna och deras villkor. Därför accepterar vi prylkonsumtionens antiintellektuella och kulturfientliga dominans. Därför har vi en omfattande och vitt förgrenad byråkrati, som brer ut sig i den administrativa apparaten, där den icke-ifrågasättande lojaliteten är den främsta meriten i karriären. Den mesta energin används för att bevaka sina egna positioner vid köttgrytorna. Därför finner vi oss i en utveckling som innebär att förutsättningarna för att yttrandefriheten skall komma till uttryck blir ett privilegium för en allt mindre skara professionella tyckare, idédebattörer, kulturskribenter och experter. Oftast rör det sig om en omfattande kultursnobbism, som i första hand söker ständig bekräftelse på sin egen förträfflighet. Allt detta är mycket fjärran från sjuksköterskans vardagliga liv, problem, förhoppningar och drömmar.

Så visst är dagens utveckling ett nederlag för hela arbetarrörelsen, ett ideologiskt, värdemässigt och kulturellt nederlag. Det behöver sägas och det behöver diskuteras speciellt i dessa dagar. Annars riskerar vi att sjunka ned i självbelåtenhetens intellektuella stagnation. I en tid då vi mer än någonsin skulle behöva fria medier och levande kulturliv håller vi på att översvämmas av en kommersiell, massproducerad och främmande kultur, som med nödvändighet är utslätad och förgrovad och som förmedlar allmänna västerländska ideal, värderingar och livsformer som inte stämmer med svenska folkets verklighet. Det hela syftar till att upphöja människan till ett nytt slags individualistisk varelse, helt befriad från samhälleliga, sociala eller klassmässiga samband, där känslan av ouppnåelighet får råda i stället för samhörighet. Denna kultur saknar varje form av nationella särdrag och syftar till att omvandla individen till konsumtionsfaktor. Därför utgör den ett oerhört hot mot yttrandefriheten. Till följd av denna kultur får en hel generation ungdomar ett förhållande till sina idoler som präglas av den egna otillräckligheten i stället för av samhörighet.

För att passa in i den nya kulturens ideal gäller det att du lever upp till de normer, regler och mönster för beteende och utseende som den kräver. Det innebär att du måste köpa enligt den trend för kläder, prylar, tankar och åsikter som gäller för tillfället, den trend som är skapad av dem som har makt och inflytande. Misslyckas du med att leva upp till de förebilder som den

kommersiella kulturen öser över dig, riskerar du att alltid känna dig otillräcklig och misslyckad.

Totalt okritiska skall ungdomarna ikläda sig en identitet skapad för att passa ett samhällssystem där det inte finns några olikheter och följaktligen inga motsättningar. I den mån olikheterna finns, skall de sminkas över med ett kladdigt lager brunkräm. Men när skalet görs till den mest betydande delen av människan, förlorar insidan sin betydelse.

Det är den själsliga tomhet som den här kulturen lämnar i människornas inre som tvingar ungdomar till desperata handlingar, som ett sätt att göra sig synliga i ett samhälle som gjort dem osynliga. Låt arbetarrörelsens ideal och värderingar vara vägledande för vårt handlande och inte en kortsiktig ekonomisk politik, vars villkor andra bestämmer. Då kan vi angripa – som socialdemokraterna själva skriver i sitt 90-talsprogram – vår tids överskuggande problem, som är andlig fattigdom, brist på tillit, på bildning och på just god kultur, mitt i den materiella välfärden.

En god kultur är en kultur som återspeglar dagens svenska verklighet, som framspringer ur vårt kulturella arv, men också ur det svenska folkets vardagliga liv, som återger det svenska folkets problem, villkor, förhoppningar och visioner, som fångar upp nyanserna i samhällsutvecklingen, som förmedlar sanningar, attityder och moralbegrepp och som åskådliggör sambanden i människornas liv. På så sätt kan det svenska folket få sina egna erfarenheter bekräftade genom kulturen. Då får vi en levande, nationell kultur, som fyller sin roll som en garant för yttrandefriheten.

Om den antikulturella utvecklingen tillåts fortsätta, kommer Hans Alfredsson även i fortsättningen att kunna konstatera att de historielösas och identitetslösas skara växer. Man kan tillägga att det nu är tid att förstå att det finns mycket starka politiska och ekonomiska intressen som uppmuntrar denna utveckling i multinationaliseringens tidevarv, i EG-anpassningens tidevarv och i pragmatismens tidevarv. Fler och fler s.k. idédebattörer utropar att ideologierna och med dem följande värderingar är döda. Fler och fler politiker och idédebattörer utropar ett leve för pragmatismen, dvs. det av ideal, värderingar, moralbegrepp och visioner helt befriade, kortsiktiga och perspektivlösa ekonomiska tänkandet. Politiska maktcentra befolkas mer och mer av visionslösa "korridorglidare", som intar ur opinionssynpunkt lämpliga ståndpunkter. Det politiska klimatet är till sitt väsen antiintellektuellt, antiideologiskt och ett hot mot kulturen.

I det sammanhanget vill jag fråga kulturministern: Är det möjligt för arbetarrörelsen att fortsätta, med bibehållen styrka och utstrålning, utan en klart utmejslad ideologisk och värderingsmässig profil, som bygger på arbetarrörelsens traditionella värderingar av humanism, medmänsklighet, solidaritet och gemenskap? Om det inte är möjligt för arbetarrörelsen att på lång sikt spela någon politisk roll, måste man nu inrikta sig på att slå vakt om arbetarrörelsens kulturella och idémässiga identitet.

Herr talman! Det är sant att man med den nya teknikens hjälp kan skapa nya möjligheter till internationellt kulturellt utbyte. Men denna utveckling har ägt rum under kapitalistiska marknadsförhållanden. Respekten för nationellt kulturarv har undertryckts. Resultatet har blivit kulturimperialism

och konstnärlig utslätning. Målet har aldrig varit kulturellt utbyte, utan ideologisk dominans.

Rätten till nationell identitet, kulturarv och till ett självständigt internationellt kulturutbyte måste i dag försvaras mot imperialistiska koncerners och staters strävan efter ideologisk dominans. Vpk anser att en förutsättning för människorna, och framför allt för ungdomarna, att skapa sig en gruppidentitet, som är sammansatt av både nationell identitet och klassidentitet, är att de tar del av sitt kulturarv, ett kulturarv som inte är en relik i form av en färggrann nationaldräkt, avsedd att plockas fram och dammas av vid högtidliga tillfällen, ett kulturarv som motsvarar ett fornminne som appelerar till en förgången och för alltid död tid, utan ett kulturarv som är en kontinuerlig kulturpolitisk utvecklingskedja, med klara och uppenbara samband till dagens kultur.

Kulturarvet består av samlade erfarenheter och vunna konstnärliga erövringar. Det består av verk och arbetsmetoder skapade under specifika historiska betingelser. I varje ögonblick och med varje ny generation läggs ny kunskap, grundad på upplevelser av nya förhållanden, till kulturarvet. Gamla etablerade sanningar ifrågasätts. På så sätt berikas, tolkas, förändras och utvecklas vårt kulturarv.

Vänsterpartiet anser att arbetarrörelsen måste skapa ekonomiska förutsättningar som möjliggör och garanterar den konstnärliga mångfalden, den konstnärliga friheten och därmed yttrandefriheten. Vänsterpartiet föreslår att 1 % av statsbudgeten avsätts för kulturella ändamål. De här resurserna skall bl.a. användas för att skapa förutsättningar för en större och i procent fastställd andel svenskproducerade program i Sveriges Radios sändningar. De skall också användas för att utveckla och stödja kulturyttringar som vänder sig mot förtryck och degradering av människan och i stället genom sitt motstånd bidra till en fri och allsidig utveckling. De skall användas för att särskilt stödja den kulturella kamp som bedrivs av utsatta grupper med särskilda erfarenhet och behov, vilket förutsättsätter klassamhällets nedbrytande. Vi anser i vårt parti att det är hög tid för arbetarrörelsen att genom ekonomiska satsningar och omprioriteringar gå ifrån det kortsiktiga, ekonomiska och pragmatiska tänkandet och framhäva sin egen kulturella, idémässiga och värderingsmässiga identitet, annars har vi inte någon framtid.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga vänsterreservationer som är fogade till dessa två betänkanden.

Anf. 30 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag skall be att få deklarera miljöpartiets syn på kulturen till att börja med.

Kulturen tillfredsställer mänskliga behov av skapande, helhets- och skönhetsupplevelser. Kultur är ett område på vilket människor mer oförbehållsamt kan ta fram sina bästa mänskliga sidor. Att bli delaktig av kulturlivets frukter kan stärka människors förmåga till fantasi, känsla och förståelse. Det ger glädje och näring åt själen.

Mycket av det här slaget av kultur kräver stöd av stat, landsting och kommun, i dag mer än förut, eftersom de kommersiella drivkrafterna i ökad utsträckning tränger in på kulturområdet.

Den kulturdebatt som förs i dag kan sägas bli mandatperiodens avstämning av den förda kulturpolitiken, av det som har åstadkommits under regeringens egid, med en prioriterad satsning på kultur. Samtidigt bör debatten kunna peka ut inriktningen för framtiden. Det är därför inte ointressant att de kulturpolitiska målen på nytt blir föremål för kritik och för krav på förändringar eller tillägg.

De åtta målen har säkerligen varit nyttiga som riktlinjer för kulturpolitiken sedan 1974 – och är det väl alltjämt, fastän i avtagande och på ett halvhjärtat sätt. Det innebär en stadga. Men de kommer väl så småningom att duka under inför kommersialismens glättade och utslätande, för att inte säga ansvarslösa, framfart.

Det visar den s.k. utvecklingen på etermedieområdet. Det finns tydliga tecken på detta. När det gäller den hittills uppbromsande etermediepolitiken för kulturområdet tycks risken finnas att denna inom några år kommer att brytas ner helt, när reklamvågorna breder ut sig med full kraft. Vi i miljöpartiet de gröna har här en klart annorlunda kulturpolitik, speciellt med tanke på den unga generationen. Men vi har blivit överkörda och har tvingats till vissa kompromisser i den parlamentariska medieberedningen.

Det första kulturpolitiska målet är att skydda yttrandefriheten och att skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas. På den punkten påtvingar de borgerliga partierna oss en hållning till yttrandefriheten och etermedia som snarare kommer att innebära en minskning av yttrandefriheten vad gäller flertalet människor.

Inom några år kommer tidningspressen antagligen att vara fullt engagerad i etermedia. Via reklam kan en vital demokratisk och fri debatt ute bland människorna komma att förstummas. Den journalistiska självständigheten blir kanske ett minne blott.

Vi i miljöpartiet de gröna har vid något tillfälle ställt oss bakom målen om konstnärlig kvalitet och mångfald. Verklig mångfald och rimliga arbetsvillkor för landets fritt arbetande konstnärer skulle komplettera de befintliga kulturpolitiska målen. Den reservation där dessa saker tas upp ställer vi oss bakom.

Kulturutskottet vidhåller sin uppfattning i fråga om de kulturpolitiska målen. Man avstyrker förslag om nya mål och är inte ens beredd att genomföra en utvärdering av i vad mån 1974 års kulturpolitiska mål har uppnåtts eller har en levande realitet.

De kulturpolitiska målen upprepas på nytt i årets betänkande, på samma slentrianmässiga sätt som tidigare. Vi står även nu bakom dessa men är skeptiska. Vi undrar om man verkligen på allvar vill förverkliga de här målen, i synnerhet som det inte heller skedde under den borgerliga regeringstiden under åren 1976–1982. Vi har därför sökt oss fram på en annan väg.

Herr talman! Vi anser liksom centern att det föreligger ett behov av att få till stånd en samlad värdering av hur de olika målen har uppnåtts. Av kulturutskottets betänkande 1989/90:17 framgår att utskottet trodde att en sådan värdering skulle visa att målen står sig men att medlen måste förnyas. Det är kanske inte *målen* som behöver ändras i någon större utsträckning utan *medlen* för att nå målen. Det är troligen de senare som måste förnyas eller reformeras.

Efter en så grundlig utvärdering bör det vara lättare att på ett genomgripande sätt ta ställning till olika förändringar, för att slippa en sådan slentrianmässig upprepning som jag har varit med om under den period som vi har suttit med här.

Det har emellertid inte saknats bidrag eller uppslag till nya kulturpolitiska mål från miljöpartiet de gröna. Jag har vid olika tillfällen fört fram sådana. Vår kulturmotion från den allmänna motionstiden har ett motto som anknyter till filosoferna Spinoza och Naess: "Den lyckliga upplevelsen av björken i solskenet finns i björken lika mycket som i mig som åskådare."

Med detta vill jag ha sagt att det är en självdestruktion att ta avstånd från naturen i det "andligas", "kulturens" eller "samhällets" namn. Om naturen kan exploateras hur som helst, kommer detta också att gälla människor. Respekt eller vördnad för naturen är samtidigt en respekt för människan. Här kan kulturen utgöra ett bidrag. Jag har tidigare fört fram förslag till en ny målsättning som visar på alternativ till en livsstil som utvecklar en tillit till den egna förmågan att hantera livet, med ett minskat beroende av myndigheter och marknader. Liv är ett samspel med andra varelser. Det handlar inte om att härska över andra och inte heller om att reduceras till objekt. Livet består av interaktioner mellan subjekt: "Det går inte att isolera björken där ute som ett ting och glädjen som en känsla i mig", säger Arne Naess, som är en filosofisk företrädare för den s.k. djupare ekologiska rörelsen. Kulturpolitiken bör kunna främja ett personligt ansvarstagande beträffande naturens helhet för att det därigenom skall vara möjligt att uppnå en djupare ekologisk medvetenhet.

Någon helt generell hållning till naturen finns emellertid inte. Med den skisserade hållningen skulle en synvända kunna åstadkommas i fråga om vårt förhållande till naturen.

Den skönhet som därvid skulle kunna manifesteras skulle vittna om en sanning. "Sanningen" blir att se föremålen på rätt sätt. Att göra konsterfarenheter är att tänka, betänka, begrunda och tänka efter – att försjunka i "saker".

Det är nästan motsatsen till den nymornade borgerlighetens främsta postmoderna manifestation på 80-talet – den s.k. uppblåsta Globen som är ett skrytbygge utan någon som helst prövande instinkt vad gäller kulturella ambitioner. Någon eftertanke inför det bygget kan knappast uppbådas. Skall någonting sådant bli framtidens symbol?

Med det sönderfall beträffande den offentliga sektorn som i viss mån har varit kulturens vagga i Sverige och en extremt marknadsfixerad borgerlighet blir framtidsperspektivet dystert när det gäller en progressiv utveckling av kulturpolitiken, där en fri och otvungen kultur – för att inte säga motkultur – skulle kunna blomstra. Det statsbärande partiets hållning är numera både defensiv och visionslös.

När det gäller den regionala kulturpolitiken förs det i betänkandena fram argument om att det för kulturlivet som helhet behövs starka centrala kulturinstitutioner som måste ligga i Stockholm, eftersom de är kostnadskrävande och därför nödvändigtvis måste tillföras ökade resurser – även när det är önskvärt att bygga ut den regionala kulturen. Det kan tolkas så, att det blir omöjligt att över huvud taget någonsin kunna erbjuda de regionala kulturin-

stitutionerna rimliga villkor, vilket ju också propositionen delvis ger belägg för.

Beträffande sponsring och kulturfonder handlar det om en utvecklingsverksamhet i kulturrådets regi. Det här anses vara "en synnerligen angelägen strategisk resurs". Detta upprepas i utskottsskrivningen. Det gäller inte minst satsningen på Folkmusik- och dansåret 1990. Vi i miljöpartiet de gröna vill främja folkmusik- och dansområdet i hela dess vidd och önskar att riksdagen uttalar sig för en satsning under fem år.

Anslaget passar enligt min mening in både under rubriken Stöd i akut nödsituation och under rubriken Enskilda projekt och evenemang och kontinuerliga utvecklingsinsatser – vilka ligger under kulturrådet.

Trots detta tar man paradoxalt nog 2 miljoner från den verksamheten. Visserligen heter det i utskottets motivering att man "tvingas avstyrka krav på ökade resurser till folkmusik". Vidare står det: "Utskottet är inte berett – – – ." Nej, utskottet är inte berett. Utskottet är passivt, och kulturrådet tvingas också till en hård prioritering vid prövningen av bidragsansökningar. Katten–på–råttan-leken är här i full gång. Den kommer att tillämpas även beträffande musikinstitutioner och filminstitutet. Lars Ahlmark har redan beskrivit detta som en "danse macabre". Det gäller då Riksteatern.

Den dystra bild av kulturen som nu förknippas med och blir följden av regeringens kapsejsning inför finansdepartementets hårdhänta behandling ger dock några ljusglimtar. Sålunda förstärkt visningsersättningen till konstnärerna – dock ursprungligen till ett högt pris. Man drog ju in alla Riksteaterns resurser om 23 miljoner. Detta har delvis reparerats genom ett samgående mellan socialdemokraterna och vänsterpartiet. Om detta inte hade skett, skulle moderaterna och socialdemokraterna ha fått bestämma, och då hade det blivit 0 kr. Men denna kombination har fått negativa kedjeverkningar över nästan hela kulturområdet.

Herr talman! Det finns en innovation i årets kulturbetänkande. Ett av förslagen till nytt kulturpolitiskt mål är nämligen inriktat på att landets fritt arbetande konstnärer skall få rimliga arbetsvillkor. Detta bör i synnerhet gälla unga lovande artister för att dessa över huvud taget skall kunna få ett fotfäste på arbetsmarknaden – i synnerhet som de kan ha en avgörande betydelse för förnyelsen av verksamheten inom musik och sång, drama, dans etc.

Projektet kallas husartister. Man knyter dessa artister till kulturinstitutioner, i första hand regionala, på två år. Miljöpartiet de gröna vill att vi skall pröva detta projekt med 20 husartister.

Som vanligt vill vi gå litet längre än regeringen på olika områden inom ramen för de ytterligare 100 miljoner till kulturen som vi ställt till förfogande. Vi hörde av Jan Hyttring att 34 miljoner redan har räddats för kulturen utöver regeringens förslag.

Jag tänker nu på inkomstgarantier för konstnärer. Här föreslår regeringen endast ett enda nytt garantirum. Det är naturligtvis glädjande att en enad opposition har kunnat förverkliga ett ursprungligt beslut från riksmötet 1988/89 om totalt 20 garantirum under treårsperioden, där regeringen inte nådde ända fram så nära som på de fem ytterligare garantirum som nu räddas.

I likhet med projektet husartisterna är den nya formen av tioåriga stipen-

dium som konstnärsnämnden har föreslagit intressant och bör prövas. Det är därför bra för kulturskapare i landet att oppositionen också här har kunnat ena sig om inrättande av 15 långtidsstipendier för nästa budgetår.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här sagt ber jag att få yrka bifall till reservationerna 3, 21 och 35 i betänkande KrU20. För övrigt ställer jag mig bakom reservationerna 1, 7 och 14. I kulturutskottets betänkande 21 yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4 och 7 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 31 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! "Socialdemokratins kulturpolitik syftar till att berika och frigöra, tillgodose behov av gemenskap åt känsloupplevelser. Socialdemokratin vill ge möjligheter åt alla att fördjupa sina erfarenheter och vidga sina perspektiv genom att ta del av och delta i olika former av kulturyttringar; om man är van att reflektera över sitt och sina medmänniskors liv med hjälp av litteraturen, teatern och konsten, är det lättare att ta till sig nya impulser, oavsett om de kommer från klassikerna eller avantgardisterna, från den egna kulturkretsen eller någon annan. Socialdemokratin ser kulturell kvalitet och mångfald som viktiga samhälleliga värden. Den demokratiska socialismen ser det fria skapandet, som är den bärande principen i all kulturell verksamhet, som en omistlig del av samhällslivet."

Så heter det i ingressen till det kulturpolitiska avsnittet i det socialdemokratiska partiprogrammet. Det speglar en insikt i det nödvändiga att göra kulturens värden tillgängliga för hela folket. Häri ligger en strävan att låta en aktiv kulturpolitik vara ett led i att fördjupa demokratin. Här har hela samhället ett gemensamt ansvar – staten, kommunerna och landstingen. En viktig del är utbyggnaden av länsinstitutioner i hela landet. Under senare år har det också skett en målmedveten och successiv utbyggnad i samverkan med olika samhällsorgan.

Denna socialdemokratins deklaration innebär också att vi tror på det nödvändiga i att förbättra arbets- och inkomstmöjligheterna för konstnärer. Detta kommer Ingegerd Sahlström att utveckla ytterligare i sitt anförande.

Folkrörelser, sång- och musikgrupper, ungdomsorganisationer och andra sammanslutningar bildar ett kulturellt nätverk över hela landet, och de måste ha goda arbetsmöjligheter. För många människor är deltagande i denna verksamhet deras viktigaste kulturella aktivitet och engagemang. Att stimulera verksamhet inom barn- och ungdomskulturen är en annan viktig del av socialdemokratins kulturpolitiska arbete.

Herr talman! Dessa utgångspunkter var också en viktig grund i regeringsförklaringen hösten 1988, då regeringen utfäste sig att under en treårsperiod förstärka de statliga insatserna med 300 miljoner. Årets budgetförslag är det sista i det programmet. Jag blev litet förvånad när flera av talarna, framför allt från borgerligt håll, sade att man inte levt upp till programmets utfästelser, för det stämmer inte. I den redovisning som utskottet har tagit del av och som är gjord av utbildningsdepartementet den 30 januari i år framgår att höjningen i fast penningvärde är 376,2 milj.kr. Sedan har bl.a. socialdemokraterna i kulturutskottet gjort sitt. Det innebär att i stället för 300 miljoner är det snarare 400 miljoner – och ni säger att utfästelsen inte är uppfylld. Till

detta kan tilläggas satsningen på investeringsbidrag på närmare 350 miljoner till byggande av en ny musikteater i Göteborg. Enbart detta är mer än utfästelsen på 300 miljoner. Därför tycker jag att det kunde vara klädsamt – jag vill inte påstå att jag själv är nyansernas mästare – om man vore litet mera nyanserad i diskussionen på dessa punkter.

Självklart är detta positivt, men vi får aldrig slå oss till ro med redan vunna framgångar – detta apropå visioner. Fortfarande står alltför många människor utanför olika aktiviteter. Fortfarande får vi bevis på stora behov inom filmens, museernas och musikens områden. Fortfarande har vi mycket ogjort när det gäller det internationella kulturutbudet. Därmed har vi också stora utmaningar framför oss.

Det kan ha sitt värde att göra internationella jämförelser. En sådan är resultatet av Europarådets granskning av medlemsländernas kulturpolitik. Sverige får ett högt betyg för den statliga kulturpolitiken både när det gäller de kulturpolitiska insatsernas omfattning och när det gäller resursernas fördelning över landet. Men detta är också de ouppfyllda förväntningarnas missnöje. Trots detta måste vi bli ännu bättre på dessa områden. Man bedömer i Europarådets rapport de kulturella yrkesutövarnas villkor som goda. Ändå tycker vi att det är nödvändigt att fatta beslut om att ytterligare förbättra villkoren. Med förvåning konstaterar examinatörerna att administrationen är så liten. Man är närmast kritisk över någonting som vi är mycket stolta över, nämligen att det förekommer så litet statlig styrning. Därför åhör jag, med all respekt för Lars Ahlmark, inte utan stigande förvåning när Lars Ahlmark säger att vi har för mycket styrning och inte tillåter mångfalden råda. Jag menar alltså att så inte är fallet.

Trots att man internationellt sett är förvånad över att vi har en sådan liten administration, har vi ambitionen att minska administrationen inom kulturområdet. Detta kom senast till uttryck i den kompletteringsproposition som i går remitterades till finansutskottet. Enligt denna komletteringsproposition är målsättningen att minska kostnaderna för administrationen inom kulturområdets myndigheter med 12 milj.kr. På så sätt kan man frigöra ytterligare resurser.

Alexander Chrisopoulos nämde JAS-projektet. Jag var en gång i tiden ledamot av försvarsutskottet. När man då försökte rationalisera administration och byråkrati inom försvaret, brukade militären – om än motvilligt – acceptera detta genom att säga: Det blir mer pang för pengarna. Vi sysslar nu med kulturens område, där det är fråga om att rationalisera byråkrati och administration. Då kan man kanske säga att det blir mer kul för kulorna. Det vore inte så dumt, det heller.

Det är så man ser på oss internationellt. När vi får beröm för att vi med hjälp av kulturpolitiken når en stor del av befolkningen, måste slutsatsen bli att vi inte når tillräckligt många. Därför är det viktigt att vidareutveckla det kulturella nätverk som finns i de regionala institutionerna, i det ideella kulturlivet, i samarbete mellan konstnärliga yrkesutövare och amatörer, ute på arbetsplatserna och i bostadsområderna.

Det är inte sant att ideologierna är döda. Att göra ett sådant påstående innebär att man gör en värdering. Som bekant består ideologier av ett knippe politiska värderingar som sammanställts till en mer systematisk helhet.

Dessa frågor är i grunden ideologiska i den meningen att ambitionsnivån och inriktningen av samhällets kulturpolitik är en spegling av viljan att förverkliga humanistiska ideal, såsom alla människors lika värde och varje människas okränkbarhet. Dessa ideal anger naturligtvis också bestämda direktiv för en socialdemokratisk kulturpolitik.

Jag lyssande till Lars Ernestams resonemang om de åtta kulturpolitiska målen. Han sade att socialdemokraterna överbetonar en del mål medan de låter andra bli något slags gökungar, och att kulturpolitiken inte kan skapas vare sig genom kontakt uppifrån och ner eller genom dekret. Vem har påstått någonting sådant?

Jag vill nu ta upp de kulturpolitiska målen var för sig.

Alla är överens om och en enhällig riksdag har uttalat att det viktigaste kulturpolitiska målet är att medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas.

Folkpartisterna har motionerat om att snabbt skära ner det statliga produktionsstödet till dagspressen. Därmed motverkas uppfyllelsen av det viktigaste kulturpolitiska målet. Då riskerar vi att få en koncentration, kanske ett monopol, av yttrandefriheten till vissa massmedia. Det finns anledning för folkpartiet att begrunda konsekvenserna av detta ställningstagande.

Det andra kulturpolitiska målet är att ge människor möjlighet till egen skapande aktivitet och främja kontakten mellan människor. Därför är det viktigt att ha levande och starka folkrörelser, och samtidigt se till att de får möjlighet att utvecklas. Vad har det med kontakt uppifrån och ned att göra? Tvärtom, stimulansen och arbetet skall komma nerifrån basen.

Lars Ernestam ondgjorde sig mest över det tredje kulturpolitiska målet, som innebär att kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet skall motverkas. Den viktigaste kulturpolitiska frågan i vad avser kommersialismens negativa verkningar, som vi här i kammaren nu har att ta ställning till är en ny massmediepolitik. En sådan skall införas just för att man skall komma till rätta med reklamens negativa verkningar. Restriktionerna kommer att bli hårdare när det gäller såväl omfattningen av sändningar som att sända reklam i block mellan programmen och att förhindra att det riktas speciella reklambudskap till barn. När man inför restriktioner av den här typen, kan jag inte se att man låter det här målet bli något slags gökunge. Tvärtom visar detta att det är nödvändigt att vidta dessa åtgärder. Jag kunde fortsätta med att kommentera de övriga kulturpolitiska målen, men jag kanske återkommer till dem senare i någon replik.

En annan fråga som har diskuterats är Riksteatern. Jag tycker att det har varit angeläget att se till att Riksteatern kan uppehålla sin verksamhet. Därför har man ökat på anslaget med ungefär 20 milj.kr. i förhållande till regeringsförslaget. I detta sammanhang ondgjorde sig Lars Ahlmark över kulturens Svarte Petter. Kaj Nilsson sade att detta får negativa kedjeverkningar för nästan hela kulturområdet. Det är klart att det beror ju på hur stort man anser kulturområdet vara. Jag anser det dock vara betydligt större än att det skulle utgöra 4 milj.kr. från Skådebanan i Stockholm och 2 milj.kr. från kulturrådets utvecklingspengar. Sanningen är att detta har finansierats via statskassan med 14 milj.kr. utöver de pengar som tas från Skådebanan och kulturrådet. Det är faktiskt inte något dåligt utbyte. Inom parentes vill jag säga

att jag tycker att Alexander Chrisopoulos i radioprogrammet Klarspråk argumenterade alldeles utmärkt för denna ståndpunkt.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan, som utgör grunderna för en socialdemokratisk kulturpolitik. Denna grund skall vi gå vidare på och använda oss av för att erbjuda människorna ett bättre innehåll i deras liv. Vi skall aldrig glömma att det är ute bland människorna som man kan skapa och som man kan utveckla sig själv. Detta kan aldrig ske genom dekret, men vi kan hjälpa till genom att ställa resurser till förfogande.

Anf. 32 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna kämpar ju nu med ett antal löften som man har haft svårt att infria. Ett av dessa löften var löftet om den treåriga reformperioden för kulturen. Nu har Åke Gustavsson fått ett papper, där det står att i själva verket har kulturens kostnader under dessa år ökat med 376 milj.kr. Till att börja med måste man tänka på att detta belopp är i dagens penningvärde. De miljoner som utlovades var rimligen räknade i dåtidens penningvärde. Om man räknar med en 23-procentig inflation under de senaste tre åren, är 376 milj.kr. inte lika imponerande.

Uttalanden som gjorts har uppfattats så, att reformen inte var avslutad för ett år sedan, utan ytterligare reformer var att vänta.

Den 26 april sade Åke Gustavsson i denna kammare: "Trots denna ekonomiska situation slog Sveriges statsminister i regeringsförklaringen den 7 mars" – det var alltså den 7 mars 1990, inte i någon regeringsförklaring från 1988 – "fast att treårsprogrammet för kulturen skall fullföljas. Detta, menar jag, är ett uttryck för socialdemokratins vilja att även i besvärliga ekonomiska situationer hävda de kulturella värdena i vårt demokratiska samhälle".

Mot detta uttalande vill jag ställa vad kulturministern själv skriver i årets budgetproposition från januari i år: "Eftersom det statsfinansiella läget inte medger ytterligare utgiftsökningar grundar sig mina förslag i det följande på en oförändrad utgiftsnivå. Det innebär att det tredje årets planerade insatser för regionala institutioner m.m. måste anstå till dess att den statsfinansiella situationen har förbättrats".

Jag har förståelse för att socialdemokraterna har problem med ekonomin. Men det som många med mig har vänt sig emot är att så uttryckliga löften från föregående år inte har infriats. Man har ställt ut checkar utan täckning.

När det gäller styrningen vill jag bara påminna om det exempel som jag tog upp i mitt inledningsanförande, nämligen att kulturrådet förra året fick i uppdrag att till ansvarsmuseerna fördela pengar för utvecklingsverksamhet och för forskning. Om inte ens våra ansvarsmuseer åtnjuter förtroende när det gäller att finna bästa möjliga användning för utvecklingspengar och forskningspengar utan måste gå via statens kulturråd då finns det för mycket centralstyrning.

Anf. 33 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v) replik:

Herr talman! Jag vill gärna för Åke Gustavsson förklara min avsikt med den här debatten. Kanske gör jag det på grund av att detta är en av de sista

gångerna som jag står i denna talarstol. Men min avsikt är inte att föra partipolitik. Min avsikt är inte heller i första hand att se till mitt eget partis intressen. Jag upplever mig själv som en del av arbetarrörelsen. Och om jag skall förklara mig ytterligare upplever jag de försämrade förutsättningarna för socialdemokratin som ett stort nederlag för hela arbetarrörelsen.

Med denna utgångspunkt vill jag säga att denna replik inte har polemisk karaktär.

Åke Gustavsson säger att man självklart har gjort mycket, att man måste upprätthålla visionerna för framtiden, att man inte skall vara nöjd och att det fortfarande finns många behov som måste tillfredsställas. Dessutom säger Åke Gustavsson att de internationella omdömena om vårt lands kulturpolitik är mycket positiva och att vi får många klappar på axeln från Europarådet, osv.

Det kan vara sant. Men min uppfattning om den utveckling som pågår ute i landet är, generellt sett, att egoismens, individualismens och de vassa armbågarnas mentalitet breder ut sig mer och mer på bekostnad av det kollektiva tänkandet och på bekostnad av arbetarrörelsens grundläggande värderingar.

Jag tänker mer på den arbetare som vaknar på morgonen och breder sina mackor för att sedan gå till ett ofta meningslöst och intetsägande jobb. Han vet att hans liv kommer att utvecklas på samma sätt vecka efter vecka, år efter år i väntan på veckohelgen eller i väntan på semestern. Han tänker på sina förlorade drömmar och på de förhoppningar som han har knutit till arbetarrörelsen om ett rikare liv. Vi måste nu anstränga oss för att tillfredsställa hans intressen. Vi måste ge honom den frihet som han är berättigad till. Och i det avseendet har vi från arbetarrörelsen inte råd att misslyckas. Därför är satsningar på kulturen en fråga om prioriteringar. Vi får inte tillåta att ett kortsiktigt ekonomiskt tänkande tar överhanden. Jag är medveten om att den motsättningen alltid har funnits inom arbetarrörelsen. I detta sammanhang måste vi slå vakt om den ideologiska och värderingsmässiga profil som vi måste ha.

Anf. 34 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Åke Gustavsson lyssnade på mitt anförande. Jag sade också att det gäller att motverka kommersialismens negativa verkningar. Men jag sade att det i detta sammanhang inte bara gäller att ha en reflexrörelse, att man på alla områden när det gäller insatser från andra områden anar kommersialism. Vi har haft diskussionen om reklam i TV, där socialdemokraterna har fått ändra sig. Jag tror att socialdemokraterna också kommer att få att finna sig i att andra går in. Och det behöver man inte alltid ta som kommersialism.

Jag vill sedan ta upp pressen, även om vi inte skall diskutera presstödet i dag. Det är riktigt att vi från folkpartiet har sagt att presstödet behöver trappas ned. Det är sant. Men vi har sagt att det först skall göras en konsekvensutredning för att man skall se effekterna. Och är det inte så, Åke Gustavsson, att också ägarna har ett ansvar för att vi skall ha yttrandefrihet? De tidningar som i dag är hotade har ofta de mest kapitalstarka ägarna. De måste också göra en insats, staten kan inte göra allt.

Beträffande gökungen och uppfattningen om att vissa delar av de kultur-

politiska målen prioriteras vill jag säga att jag har en sådan punkt som jag vill ta upp, och jag har tagit upp den tidigare. Den gäller att levandegöra äldre kultur. Jag har under en ganska lång tid då jag har haft ett yrkesverksamt engagemang inom kultursektorn sett hur socialdemokraterna konsekvent har arbetat för att rasera och förändra stadskärnor. De har visat en stor okänsla för våra rötter. Det målet har för många socialdemokrater blivit utsatt för det som jag kallar gökungementalitet. Jag tycker att vi också i dag har ett exempel på detta. Var är det som det prutas, trots löften? Jo, det är när det gäller de regionala museerna. De är inte så viktiga. I fråga om detta reserverar sig Åke Gustavsson trots att majoriteten i utskottet vill ge stöd till dem. Beror det möjligen på att de har en uppgift att levandegöra äldre tiders kultur? Är det den känslan och det som jag upplever som ett bristande engagemang i denna fråga som kommer igen när Åke Gustavsson reserverar sig på den punkten? Det skulle vara intressant att få svar på det.

Anf. 35 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Åke Gustavsson menar att jag överdriver när jag säger att den här prutningen eller besparingen i det senaste årets kulturbudget griper omkring sig på nästan hela kulturfältet. Jag skall förklara varför jag säger det. Det handlar inte så mycket om pengarna. Åke Gustavsson har ju visat att det ändå är fråga om ganska mycket pengar. Det handlar i stället om det senaste årets behandling av kulturen, vilken har stor otrygghet, osäkerhet och otydlighet på institutionerna. Man kan ju inte bara stänga en hel institution som Riksteatern, en institution som servar minst 220 lokalteaterföreningar i landet. Man var alltså beredd att stänga den. Det skulle stå tomma scener över hela landet. Det är ju helt orimligt att man för en så desperat politik och vidtar sådana åtgärder för att spara.

Sedan har man försökt plocka in pengar på alla möjliga håll, vilket innebär ett ryckande i andra institutioners och kulturändamåls budgetar. Det är detta som skapar denna otrygghet och osäkerhet. Det gäller inte bara Riksteatern utan även, som har sagts här, museerna och musikinstitutionerna. Det är faktiskt någon konstig fanflykt över hela kulturfältet när man ser det på detta sätt. Det är beklagligt att det senaste året skulle bli på det sättet, att det s.k. statsfinansiella läget skulle bestämma budgetens utfall. Jag tror att vi måste komma fram till att kulturens budget skall vara så stabil att den klarar dåliga tider. Jag nämnde i början att vi nu är tillbaka till att kulturbudgeten är en budgetregulator.

Anf. 36 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Det är självklart att alla statliga utgiftsposter måste vägas noga. Det är vi alla i den här kammaren medvetna om. Men att kultur skulle vara, i negativ mening, särbehandlad är fel. Det är också fel att påstå att vi inte har klarat av de 300 miljoner kronorna. Även om jag skall följa med i Lars Ahlmarks räkneexempel och säga att vi har haft en inflation på 23 % sedan regeringsdeklarationen, har ändå 376,2 miljoner kommit ut t.o.m. den tidpunkt när budgetpropositionen lades här i riksdagen. Om vi räknar in inflationseffekten där också klarar vi det med god marginal. Till det har vi, bl.a. för att klara riksteatern, räknat upp anslaget en del. Man kan självfallet

inte, Kaj Nilsson, "slänga ut" en institution som Riksteatern. Det anser inte heller den socialdemokratiska riksdagsgruppen att man kan göra.

Lars Ernestam säger att socialdemokraterna visar stor okänsla för våra rötter och undrar vad jag tycker om museerna. Den största enskilda posten i den sammanställning som vi nu diskuterar över reformmiljonerna har gått till museer och utställningar. Där har höjningen varit 113,6 miljoner kronor om man skall vara exakt. Det säger väl en del om vad socialdemokraterna tycker om sådana saker.

Sedan säger Lars Ernestam att socialdemokraterna har fått ändra sig i reklam-TV-frågan. Det var intressant att få veta, eftersom vi tidigare har fått kritik för att vi aldrig har kunnat bestämma oss. Möjligen har jag fått ändra mig, eftersom det är ett majoritetsbeslut i riksdagsgruppen, men jag tror knappast det socialdemokratiska partiet kan beskyllas för att ha fått ändra sig.

Lars Ernestam säger att ägarna har ett stort ansvar för yttrandefriheten. Ja, men här talar vi om ett statligt kulturpolitiskt mål som staten skall medverka till att uppfylla. Ställer inte staten upp för detta mål klarar vi inte att uppfylla yttrandefrihetens förutsättningar i de här avseendena.

Slutligen vill jag säga till Alexander Chrisopoulos att jag vill motverka all utveckling som innebär att de vassa armbågarnas mentalitet breder ut sig, som Alexander Chrisopoulos uttryckte sig. Jag tycker inte heller att vi har råd att misslyckas. Det här är en viktig ideologisk kamp därför att – och det kan gärna bli en slogan – människovärde är mer än marknadsvärde.

Anf. 37 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Även om Åke Gustavsson i dagens penningvärde får ihop en ökning med 376 milj.kr., utlovades 300 milj.kr. för 3 år sedan. För 3 år sedan hade vi 23 % lägre penningvärde och det gör att dessa 376 milj.kr. krymper ihop ganska rejält jämfört med detta löfte.

Jag har inte uppfattat att den väsentliga kritiken gäller den totala volymen. Den gäller vad som har hänt det sista året. Jag tror inte att de regionala museerna som inte får sina 125 grundbelopp, som var mycket konkret utlovade, kan förstå att det faktum att man kan räkna fram en total volym innebär att socialdemokraterna nu plötsligt tycker att de har infriat sina löften. Det gäller även de 39 grundbelopp till musiklivet som t.o.m. statens kulturråd tyckte var så säkra att de delades ut till konkreta institutioner. Faktum är att inte ens kulturministern i budgeten, när han skriver om vad som har hänt, anser att han kan infria löftena. Han konstaterar att mycket av det utlovade får anstå. Det får komma i framtiden. Det är det kritiken gäller.

Anf. 38 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Utöver vad Lars Ahlmark har sagt i sin replik, det kanske inte finns så mycket att tillägga, vill jag ta upp litet grand om yttrandefriheten och pressen en gång till. Jag tror att Åke Gustavsson var litet illa ute. Han sade så här: "Ägarna har ett ansvar." Staten har också ett ansvar, det är riktigt.

Får jag säga till Åke Gustavsson att det finns fortfarande ett presstöd. Vi har visserligen reserverat oss för en sänkning med 20 % men det finns fortfa-

rande ett stort statligt presstöd. Men var finns ägarnas ansvar, Åke Gustavsson? Såvitt jag förstår när det gäller den press som ligger Åke Gustavsson nära har man fört över den del man finner lönsam till ett reklambolag. Hur det går med resten vet vi inte. Ägarna har sagt att de inte kommer att ta sitt ansvar. Menar Åke Gustavsson att det bara är staten som skall ha ansvar för den här delen av yttrandefriheten?

Anf. 39 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Detta blir kanske mer en presspolitisk debatt än en kulturpolitisk debatt, men det är ett viktigt kulturpolitiskt mål.

Det är inte sant att ägarna har sagt att de inte kommer att ta sitt ansvar. De har tagit och de tar sitt ansvar. Det är därför man vidtar dessa åtgärder för omstrukturering. Frågan är hur mycket man har råd att blöda. Det är den ena frågan.

Den andra frågan är vilka åtgärder man kan vidta för att rekonstruera och bygga upp. Detta arbetar man med för närvarande. Det är bl.a. därför den här åtgärden är vidtagen. Det hade självfallet varit enklare om vi hade haft ett högre presstöd, och det är alldeles självklart att hade vi inte haft något presstöd eller beslutat att snabbavveckla det, som folkpartiet vill, hade vi inte behövt diskutera den här frågan i kammaren över huvud taget. Då hade tidningarna varit döda och stora delar av yttrandefriheten mycket kraftigt begränsad. Detta är det allvarliga i den här situationen.

Lars Ahlmark säger i sin sista replik att kritiken kanske inte gäller så mycket den totala volymen av dessa 300 miljoner, och det är bra för då har vi kommit till något slags slutsats i den här debatten, nämligen ett konstaterande att volymmålet är uppfyllt. Det gäller snarare kritiken om det sista året, och den saken kan man ju diskutera. Jag menar att vi ändå har gjort en del i utskottet på socialdemokratiskt initiativ för att lyfta fram detta. En del beror väl dessutom på att tempot minskade något och på att vi här i riksdagen har velat gå snabbare fram – och även gjort det i något fall – än vad regeringsförslagen har inneburit.

Eftersom detta är det sista replikskiftet vill jag fortsätta och vända mig till Lars Ahlmark. Jag vill tacka för en som vanligt intressant och stimulerande debatt. Jag skall gärna erkänna att man får skärpa sig litet extra när man diskuterar med Lars Ahlmark. Vi träffas kanske inte i debatt i riksdagen så mycket mer. Jag vill ändå ta tillfället i akt att härifrån få framföra ett tack för samarbetet i utskottet.

På liknande sätt vill jag vända mig till Alexander Chrisopoulos. Vi har väl delvis gemensamma nämnare, men vi har också delvis olika utgångspunkter. Det som har varit stimulerande, och det har även dagens debatt visat, är att det i stor utsträckning blir en ideologisk inriktning på debatter och diskussioner. Det uppskattar jag mycket. Jag tror att svenska folket över huvud taget skulle må väl av att mer ta del av en ideologisk debatt.

Anf. 40 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! I debatten hittills har talarna belyst de olika kulturpolitiska målen. Det har varit mycket intressant att lyssna. Jag kan till fullo instämma

i Åke Gustavssons deklaration när det gäller de socialdemokratiska kulturpolitiska målsättningarna.

Regeringens kulturinsats för att främja förnyelse och utveckling av kulturlivet har ju väckt reaktioner i form av tankar, funderingar, kritik och beröm, och det bevisar att kultur inte lämnar någon oberörd. Ett av delmålen i kultursatsningarna har varit att förbättra de konstnärliga yrkesutövarnas arbetsvillkor. I kulturutskottets betänkande nr 21, som vi nu behandlar, finns förslag om ersättning och bidrag till konstnärer. Flera talare har redan i debatten påpekat att vi i varje fall i stort har varit mycket samstämmiga när det har gällt de här frågorna.

Jag tycker, herr talman, att det är värt att nämna att vi nu, trots det kärva ekonomiska läge som råder, kan konstatera att pengar har avsatts för att stödja konstnärerna. Det sker nu en nysatsning för att förbättra konstnärernas villkor.

Att satsa på konstnärerna är att satsa på oss alla. I den föränderliga värld som vi lever i, med upplösning av gamla värderingar, nya livsstilar, en internationalisering som vi inte har varit med om tidigare, en ökad välfärd, mer fritid och nya tekniker, behövs konstnärerna kanske mer än någonsin tidigare. Det är ju de som på olika sätt genom sin verksamhet får oss att reflektera, att utforska och kritisera både gamla och nya företeelser. Konstnärernas arbete är ett medel för oss att hitta vår identitet i en föränderlig värld.

Intresset för konstnärlig verksamhet av skilda slag har ökat, och det tycker jag är ett utmärkt betyg åt den kulturpolitik som har förts. Men trots det blir ju inte alla konstnärliga produkter efterfrågade. Populärkulturen breder ut sig alltmer, och ibland är det litet svårt för den seriösa konsten att klara sig på den hårda marknaden.

Vi socialdemokrater tycker att det är nödvändigt att stödja konstnärlig verksamhet som inte av egen kraft kan överleva på den s.k. marknaden. Det finns smala uttrycksformer som behöver stöd.

Jag kan inte låta bli att reflektera – inte reflexmässigt, som någon sade tidigare, utan i verklig mening – över vad som skulle hända om enbart marknaden tilläts att råda inom kulturens område. Hur skulle det då gå med mångfalden och vår strävan efter ett breddat, icke likformigt kulturutbud?

Jag håller med om att vi måste se till människovärdet mer än till marknadsvärdet. För att skapa en bättre arbetsmarknad för konstnärer, även för nyskapare och för dem som arbetar med smala verksamheter, samt för att i olika former kompensera konstnärerna för den tillgång allmänheten har till deras verk föreslår vi nu en förstärkning med exempelvis en kollektiv visningsersättning om 13,5 milj.kr. I utskottet tillstyrker vi också regeringens förslag om förstärkningar för upphovsmän på musikområdet samt för musiker och sångare. Bidraget för internationellt kulturutbyte ökas, och biblioteksersättningen justeras.

Ett sätt att skapa ytterligare inkomster för att förstärka konstnärernas ekonomi kan vara att låta en del av försäljningssumman vid vidareförsäljning av konst gå tillbaka till konstnären eller till konstnärskollektivet. Frågan har aktualiserats vid flera tidigare tillfällen, och nu säger vi från kulturutskottets majoritet att vi förutsätter att regeringen snarast prövar den här frågan.

Kulturutskottets socialdemokratiska grupp har inte kunnat ställa sig bakom förslagen om ytterligare 5 inkomstgarantier och 15 långtidsstipendier. Det har ju talats om det fyllda programmet, och för oss har det varit fråga om en prioritering. Vi har då, som vi skriver i våra reservationer, prioriterat Riksteaterns verksamhet.

Trots den satsning som nu görs på konstnärerna och deras villkor finns det naturligtvis mycket övrigt att önska. Bidrag till husartister är ett exempel. Även om inte alla förslag kan tillstyrkas, tycker jag att det känns mycket positivt att vi nu har tagit ett stort steg framåt när det gäller ersättning och bidrag till konstnärer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan i dess betänkande nr 21 på alla punkter utom mom. 9, 10 och 11, där det finns socialdemokratiska reservationer. Detta innebär att jag yrkar avslag på de övriga reservationerna vid betänkandet.

Anf. 41 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Med tanke på den långa debatt som vi har fört och kommer att föra i dag skall jag bara ställa en kort fråga till Ingegerd Sahlström, och den gäller inkomstgarantierna. Riksdagen konstaterade för ett par år sedan att dessa var en värdefull form av stöd till olika typer av kulturskapare och att därför ytterligare 20 garantirum skulle inrättas. När nu socialdemokraterna säger nej till de 5 sista av dessa 20 garantirum är det för att spara 400 000 kr.

Jag har mycket svårt att förstå att man, när riksdagen har uttalat sin uppfattning på en sådan punkt, för att spara denna summa reserverar sig. Det måste ligga någonting annat bakom, t.ex. en markering mot riksdagens möjligheter att ha egna åsikter i kulturfrågor.

Anf. 42 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Frågan om inkomstgarantierna var uppe till behandling bl.a. i samband med utarbetandet av utredningsrapporten Konstnärens villkor. Av den framgår att en hel del av remissinstanserna inte var så positiva till de här garantierna. I nuvarande läge har utbildningsministern i sitt förslag satsat på en enda garanti. Inom den begränsade reformram som föreligger är det i dag knappast någon idé att binda upp sig för resurser till långsiktiga fasta åtaganden.

Anf. 43 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Vad utskottets majoritet har gjort på den här punkten är att den fullföljt det löfte som tidigare hade givits om inrättande av ytterligare 20 garantirum. Majoriteten har emellertid också accepterat synpunkter om att andra stödformer kan vara intressanta. Det är bakgrunden till att därutöver 15 långtidsstipendier föreslås bli inrättade, men socialdemokraterna har ju varit motståndare även till dem.

Anf. 44 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Som jag sade tidigare har vi i vår grupp gjort en prioritering. I det här fallet har vi prioriterat Riksteaterns verksamhet.

Anf. 45 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det är glädjande att notera den uppmärksamhet som kulturfrågorna numera får i våra debatter. Det är också angeläget att slå fast att de många som nästan reflexmässigt talar om kulturens undergång, medborgarnas ointresse och politikernas benägenhet att ständigt skära ned kulturanslagen faktiskt är offer för en mytbildning.

Det gångna decenniet har varit det decennium då det har byggts flest bibliotek i vårt land och fler kulturhus än någonsin tidigare. Denna oerhörda expansion fortsätter även under detta decennium. Ett exempel härpå är en ny musikteater i Göteborg, ett annat exempel är avancerade planer på ett nytt modernt museum.

Vi kan se att regionaliseringen har varit framgångsrik och att barn och ungdom såsom aldrig tidigare har fått plats i kulturdiskussionen och i kulturpolitiken, dessutom en mycket medveten placering. Konstnärerna har fått förbättrade villkor, låt vara att deras arbetssituation alltjämt i långa stycken är otillfredsställande.

Debatten i denna riksdag präglas av en omsorg om och av respekt för kultur, och deltagarna i debatten visar ett genuint intresse för kultur från skilda utgångspunkter. Jag har all anledning att uttrycka uppskattning för att den debatten i denna kammare nu kan föras på det sättet över partigränserna.

Jag vill gärna vid detta tillfälle, när jag vet att flera av kulturutskottets aktiva och engagerade ledamöter med denna riksdagsperiods slut lämnar riksdagen, uttala några ord av tack och uppskattning till dem. Det är Ingrid Sundberg, Lars Ahlmark och Lars Ahlström, samtliga de ordinarie moderata ledamöterna, som om jag har förstått rätt med detta riksmötes utgång lämnar riksdagen. Också Sylvia Pettersson, socialdemokrat, och Alexander Chrisopoulos, vänsterpartiet, tillhör dem som lämnar riksdagen. Jag vill gärna upprepa den uppskattning som jag har lärt mig känna för deras kunskapsrika inlägg, för deras engagemang och för de i bästa mening goda samtal som vi här har kunnat föra.

Det finns emellertid skillnader i våra synsätt, och det har att göra med det som jag bl.a. kan se i vårt eget parti, som så starkt betonar att tillgängligheten inte räcker som riktningsgivare för en kulturpolitik. Det krävs också ett engagemang för att stimulera delaktigheten, och det är, som jag ser det, en avgörande punkt.

Vi går nu in i ett utvecklat europeiskt samarbete, där många i entusiastisk yra talar om det gränslösa Europa, vilket naturligtvis inte är gränslöst. Gränserna kommer att finnas kvar. De som föreställer sig att medborgare i Flen eller Hökarängen redan när de vaknar den första morgonen efter Sveriges inträde i EG kommer att kunna tyska kommer att bli grymt besvikna. Det blir lika svårt att lära sig tyska i fortsättningen som det har varit hittills. Kulturskillnaderna består, men gränsöverskridandena förenklas, och det är viktigt. Vi måste dock ha nyans och perspektiv också i det sammanhanget.

Men vi ser nu olika hot dyka upp vid horisonten. Jag har under många år kunnat se vad jag har uppfattat som en obehaglig kulturlöshet hos vissa grupper i samhället, ofta människor med ledande positioner, folk som tillhör samhällets etablissemang. Jag kan nu konstatera att den kulturlösheten, som ofta har varit personlig och icke medvetet uttalad, kan man se medvetet och

preciserat uttalad, ofta i form av ett rent kulturförakt, hos dem som beteckna sig själva som nyliberaler. Jag skall be att få ge några exempel.

Endast två dagar efter det att det moderata borgarrådet Carl Cederschiöld hade övertagit makten i Stockholms stadshus, väljer han att ställa ut sitt kulturförakt inför offentligheten. I Expressen säger han: "I dag får du bidrag bara du kallar dig konstnär. Det måste bli slut på det." "Kommunen skall satsa mindre pengar på kulturen." Det är ett annat av hans programmatiska uttalanden.

Det är uppenbart att Cederschiöld inte har en aning om de villkor under vilka konstnärer verkar. Man kan misstänka att han inte ens är intresserad av att ta reda på det. Men vad är det som gör att hans portföljbärare i Stadshuset i Stockholm – Dreber, Rydberg, Kahn och allt vad de heter – stödjer honom? Även de menar tydligen att kulturen skall leva på sina inträdesavgifter och kommersiella intäkter i fortsättningen.

Cederschiöld är inte ensam moderat om att visa ringaktning mot kulturen. Han har en partibroder i Haninge kulturnämnd som i en debattartikel i Dagens Nyheter säger att nu är folkbibliotekens tid förbi. De har ju bara haft till uppgift att påverka folket i en viss riktning. Det har socialdemokraterna sörjt för. Nu är det den specialiserade kunskapen som gäller. Enligt artikeln bygger man upp specialbiblioteket bäst hemma. Denne moderate kulturnämndsledamots brist på historisk kunskap borde vara generande för hans parti. Folkbibliotekens roll som bildningshärd och som plats för ett fritt intellektuellt sökande torde bara den kunna undgå att begripa som aldrig läser skönlitteratur, som aldrig har besökt ett bibliotek och som kanske inte ens läser tidningarna. Debattartikeln är emellertid inte bara generande, den är också skrämmande. Han avfärdar varje medborgares rätt till kunskap genom att säga: "Det är ofrånkomligt att kunskapssökande är de starkas privilegium, men detta har i årtionden motarbetats av en utbildningspolitik som styrs av antiintellektualism och nivellering. Att söka kunskap är och bör vara ett privilegium för de starka!"

Råare och öppnare har högerns sämsta tradition inte formulerats på länge. Högerns ledande strateger uttrycker sig försiktigare. Jag talar inte explicit om moderaterna. Det är därför jag använder termen högern. Jag ber om att inte bli korrigerad när det gäller partibeteckning. Men det är dess bättre så att korpralerna emellanåt säger det som fältherren bara tänkte. Ibland finns det skäl att vara glad att det finns pratglada korpraler.

Jag skulle inte ägna så stor uppmärksamhet åt dessa båda exempel om de vore enstaka övertramp. Men det är de inte. För något år sedan kunde man, också i Dagens Nyheter, läsa om den unge framgångsrike fullmäktigeledamoten och riksdagsledamoten som krävde att ett konstverk av Albin Amelin skulle avlägsnas från fullmäktigesalen för att konstnären målat röda fanor på det. Det var inte politiskt neutralt. Även när DN-intervjuaren litet urskuldande sade att det ju också fanns blommor på bilden fick han till svar att blommorna ju var röda. Man vet ju hur det är med blommor. Socialdemokraterna har en röd ros, och vpk en nejlika. Han kunde ha tillagt att centern har en klöver, miljöpartiet en maskros och kds en vitsippa. Det blir inte många blommor kvar som konstnärerna får måla, om de skall bli godkända av de moderata censorerna.

Tillgänglighet och delaktighet, frihet och öppenhet – det är nyckelorden för socialdemokratins kulturpolitik.

Vem kommer i höst att ersätta de förtjänta ledamöter som nu lämnar de moderata platserna i kulturutskottet? Vilken konst- och kultursyn kommer de att företräda? Kommer likgiltigheten och föraktet för konst och kultur att vara ledande, eller kommer censurivrarna att vara de som tar befälet? Hur kan centerpartister och folkpartister godta att ställa upp som hejaklack åt de högerkrafterna?

Än en gång har vi kunnat se hur kulturfrågorna i dessa inlägg som nu ställts ut till öppet beskådande kan placeras i ett höger–vänster-perspektiv. Var håller den liberala vänstern till? Var finns de frisinnade? Var finns den folkliga centern? Är den klassiska kulturkonservatismen i dag alldeles stendöd? Var finns dess förespråkare i de skaror som nu stormar fram och hoppas på inträde i detta hus? Har de dukat under för högerpopulismens yviga stridsrop?

Vi behöver en stark och stärkt opinion för en öppen generös kultursyn och en enträgen kulturpolitik. Socialdemokratin är beredd att över partigränserna samarbeta med alla goda krafter för att vinna det syftet.

Anf. 46 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Först vill jag tacka Bengt Göransson för hans vänliga ord.

Det utbildningsministern därefter sade har jag ingen anledning att tacka honom för. Jag vill snarare uttala en besvikelse över att han, som i allmänhet kan föra en intellektuellt högtstående debatt, använder sig av en sådan teknik. Han angriper ett par personer som inte är närvarande i kammaren och utvecklar sina synpunkter om dem. Han angriper artiklar som jag förutsätter att flertalet ledamöter inte har läst eller känner till. Detta gör han i stället för att diskutera den socialdemokratiska politik som framkommer i riksdagen i dess arbete, och – om han så finner anledning – angripa den moderata politik som vi presenterar här i huset i våra parti- och kommittémotioner. Jag tycker att Bengt Göranssons typ av debatt inte är värdig denna kammare.

Jag går över till själva sakfrågan. Jag tror att det kan finnas en viss skillnad i grundsyn. Men jag tror inte att Bengt Göransson har fångat den när han säger att det är engagemanget som är speciellt utmärkande då det gäller den socialdemokratiska kulturpolitiken. Tvärtom, vi har från moderat sida ofta förvånat oss över hur ointresserade socialdemokraterna är av människors spontana engagemang. Det gäller t.ex. det stora engagemang som finns i våra frivilliga konstföreningar runt om i landet. Det gäller det personliga engagemang som finns när någon satsar egna medel på en kulturhistoriskt intressant byggnad. I stället sticker den socialdemokratiska bockfoten fram när man försöker styra kulturen i en viss riktning.

Kulturpolitiken blir ett instrument för att nå vissa mål. Det är facket som skall engagera sig i kulturen på arbetsplatserna, inte de anställda som frivilligt sluter sig samman och bildar en konstförening eller något annat av det slaget. Det är kulturrådet som skall bestämma vilken utvecklingsverksamhet ett ansvarsmuseum eller regionalt museum skall syssla med, inte den styrelse som dessa museer har eller de kunniga tjänstemän som finns inom museets organisation.

Det är en väsentlig skillnad mellan socialdemokratisk och moderat kulturpolitik i det att socialdemokraterna försöker ta tag i kulturen och leda den i den riktning man vill i stället för att uppskatta kulturens egenvärde.

Anf. 47 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Var finns socialliberalismen? Var finns frisinnet?

I dessa dagar diskuteras mycket finansminister Feldts bok. Om det som står i boken är sant vill jag ge kulturministern en eloge. Feldt säger att kulturminister Göransson var den enda av de föreslagna statsråden som ställde krav. Han ställde kravet att kultursektorn inte skulle missgynnas. Det var av skälet att under de borgerliga regeringsåren, när kulturministern var liberal, hade kultursektorn varit en gynnad sektor. Så har det varit med folkpartiet. Folkpartiet prioriterar kulturen. Vi har gjort det i årets budget, och vi gjorde det i föregående års budget. Vi har vunnit vissa framgångar i år.

Jag vill ta upp en annan fråga när nu kulturministern diskuterar hela landet. Det finns ett län som heter Bohuslän. Det är en borgerlig majoritet i det länet. Där vill man starta en regional teater. Den folkpartistiske ordföranden har varit bekymrad. Han säger att det inte kommer att bli några nya grundbidrag och att det inte går att starta någon ny teater.

Vad säger kulturministern om att det inte kommer några nya grundbidrag? När skall bohuslänningarna få sin teater? De signaler som nu skickas ut är allvarliga. Även jag är medveten om att det finns hot gentemot kulturen i landet. Landstingen, som har fått ett övergripande ansvar, har stora behov när det gäller vård och annat att fylla. Frågan är också hur många kommuner som skall engagera sig. Det blir då bekymmersamt när det kommer signaler om att kulturminister Göransson inte fullföljer de löften som är inskrivna i tidigare riksdagsprotokoll. Det går inte då att skylla ifrån sig. Detta är fakta i dag. Vilka signaler ger kulturministerns budgetförslag ute i landet?

Anf. 48 JAN HYTTRING (c) replik:

Herr talman! Jag hade förväntat mig att statsrådet Göransson litet mer skulle ha uttryckt sin tacksamhet över kulturutskottets arbete under dessa två år och inför det tredje året på kulturbudgeten. Utskottet har stått för en stor del av arbetet med att uppfylla målen och dessa summor som har nämnts. Utskottet har faktiskt tillfört kultursektorn pengar. Jag trodde att kulturministern kände stor tacksamhet över att ha fått denna hjälp i dragkampen mellan olika konton i regeringen.

Jag ställde tidigare frågor till de socialdemokratiska företrädarna. Jag har ännu inte fått några svar. Jag hade också hoppats på att få svar från Bengt Göransson i hans inlägg om vad det är som gör att man skyggar inför tanken på en utvärdering om huruvida 1974 års kulturpolitiska mål är uppfyllda. Det vore viktigt att få en sådan utvärdering för att se om målen är uppfyllda, om rätt medel används om målen inte är uppfyllda osv. Det finns möjligheter att förändra förslagen så att det blir en bättre tingens ordning.

Herr talman! Centerns agerande när det gäller den moderata politiken tyder ju inte precis på att den är en hejaklack. Om Bengt Göransson har tagit del av de handlingar som vi debatterar i dag, ser han att det finns en stor iver från centerns sida att verkligen flytta fram positionerna för svensk kulturpo-

litik. Det skall bli bättre för många människor, och tillgängligheten till kulturen skall ökas.

Om jag känner centerpartisterna rätt i Stockholm, har de genom praktiskt handlande under årens lopp visat samma ambition. Jag kan inte tro att ett byte av den finansansvarige i Stockholm innebär att man i alla delar till punkt och pricka delar hans uppfattning. Jag tror att centern även i Stockholms kommun kommer att visa fortsatt stor självständighet till fromma för kulturens utveckling.

Anf. 49 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag vill upprepa att miljöpartiet de gröna i sitt förslag har ställt till förfogande 200 milj.kr. mer än vad regeringen anslår. Det var intressant att höra att det den här gången var fråga om 34 milj.kr. mer än vad regeringen har anslagit. Tidigare har det rört sig om 50–60 milj.kr., men det är inte det som är det viktiga.

Kulturministern talar om tillgänglighet och delaktighet och att de måste befrämjas som något slags tvillingpar. Det håller jag med om. Det är viktigt att konstupplevelser eller kulturupplevelser betraktas som lika aktivt och kreativt som själva skapandet av konsten. Man kommer då in på frågan om estetik. Det är mycket viktigt att estetiken inte kommer bort i detta sammanhang. Det är människans sjätte sinne att kunna uppleva världen genom estetiken.

Jag kan inte gå in på exemplen från den kommunala verksamheten och inte heller artikeln, eftersom jag inte har läst den och därför inte kan bemöta den. Men det intressanta är vad som sker i den statliga politiken. Det har nu kommit en gymnasiereform som innebär att bildämnet skärs ned mycket kraftigt och att konst-, musik- och kulturhistoria nästan försvinner totalt.

Det var någon som här nämnde att det var mycket viktigt att topparna inom näringsliv och förvaltning har med sig kulturupplevelser och en riktig syn på kulturen, något som inte minst är viktigt när de skall ut i Europa och agera för Sverige.

Hur kan det vara möjligt att man skär ner så radikalt på detta ämne? Det är inte nödvändigt att kulturministern svarar på detta, eftersom den frågan redan har ställts av fyra frågeställare, och jag är en av dem. Jag kommer att få svar den 7 maj, men jag tycker att det är egendomligt och att det inte riktigt stämmer.

Anf. 50 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v) replik:

Herr talman! Jag vill först tacka kulturministern för de vänliga ord han har sagt. Jag är också speciellt tacksam för att jag fått chansen att lära känna kulturministern.

Kulturministern säger att det naturligtvis finns nyanser mellan de olika partier som är aktiva i kulturpolitiken och i kulturutskottet. Det finns det självfallet. Man betonar mer eller mindre, som kulturministern säger, tillgängligheten och delaktigheten. Jag delar kulturministerns uppfattning att det inte räcker med en allmän rätt att tycka, utan man måste skapa förutsättningar för människor att också kunna utnyttja denna rätt. Det räcker alltså

inte med den allmänna tillgängligheten utan man måste skapa möjligheter för människor att kunna utnyttja denna tillgänglighet.

Detta är en av huvudpunkterna inom kulturpolitiken, och det gäller även exempelvis för yttrandefriheten. Det räcker alltså inte bara med formell rätt att yttra sig, man måste kunna skapa förutsättningar för att människor skall kunna utnyttja yttrandefriheten, och det gäller alla i detta samhälle. Det förhåller sig på samma sätt med kulturell frihet.

Nu säger kulturministern – som vanligt, höll jag på att säga – att socialdemokraterna har gjort det ena efter det andra. Vi har skapat så och så många folkbibliotek, kulturinstitutioner och vi har gett så och så mycket stöd till tidningar genom presstöd och till amatörkulturen osv. Det kan man ju säga. Därefter går kulturministern till direkt angrepp mot högern och dess kultursyn. Men kulturministern säger inte något annat.

Min enkla fråga är: Anser kulturministern att det som görs i dag är tillräckligt för att uppnå den delaktighet som är målsättningen för denna kulturpolitik? Anser kulturministern att det som hitintills har skett, vilket naturligtvis är positivt, är tillräckligt för att möta de nya krav som utvecklingen ställer på kulturområdet?

Vi kan i detta sammanhang nämna den massproducerade skräpkultur som väller över oss, den allmänt utbredda anonymiteten och människors ensamhet, en viss kris som finns i organisationslivet osv. Man kan också i största allmänhet nämna det andligt fattigare liv, vilket konstaterades i socialdemokraternas 90-talsprogram. Är insatserna utifrån denna utgångspunkt tillräckliga?

Anf. 51 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jan Hyttring inledde med att säga att han tyckte att jag borde ha uttalat min tacksamhet för kulturutskottets ansträngningar. Det har jag faktiskt gjort. Jag sätter värde på kulturutskottets ansträngningar, och jag uttalar ofta tacksamhet för de insatser som görs. Jag förbehåller mig emellertid rätten att också föra resonemanget vidare och inte föra kulturdiskussionen i riksdagen som om den ingick i ett slutet system för uteslutande kulturutskottets ledamöter och den i debatten deltagande kulturministern.

Jag fick också frågan varför regeringen inte är entusiastisk inför en utvärdering. Det har skett en stor europeisk utvärdering av kulturpolitiken. Jag vet att centerpartiet av tradition älskar utredningar mer än andra partier gör, och det finns kanske där också något av ett kynne för detta. Socialdemokratin har möjligen, om jag får använda det uttrycket, en något mer exekutiv ambition än ambitionen att dokumentera och utreda.

Jag är medveten om, Jan Hyttring, att många centerpartister känner vånda inför denna mycket aggressiva höger, och jag talar fortfarande om högern och inte explicit om moderata samlingspartiet. Jag talar om högertendensen i samhället. Att den oroar kan man se även hos centerpartiets partiledare. Men det som förvånar mig är att konklusionen ändå är att man måste söka ett nära samarbete med just de krafter som man så starkt misstror.

Lars Ernestam refererar till Kjell-Olof Feldt som i och för sig, vilket är helt riktigt, på vissa ställen i sin bok säger att kulturpolitiken alltjämt var gynnad, vilket möjligen kan kännas som en viss påminnelse till dem som i

tidigare debatter här i kammaren har sagt att Kjell-Olof Feldt ständigt har hindrat kulturpolitiken att expandera. Den har varit gynnad. Jag noterar denna ändrade syn på verkligheten hos dem som från borgerligt håll nu refererar honom.

Han säger också att kultursektorn var gynnad under de borgerliga regeringsåren, och det stämmer ju. Den var det. Märk väl, jag har aldrig, och det förutsätter jag att Jan-Erik Wikström som sitter här i kammaren är beredd att vitsorda, påstått att den skulle varit illa hanterad av Jan-Erik Wikström. Det har jag aldrig gjort. Jag är däremot inte säker på, och det är skälet till min oro, att den kommer att gynnas på samma sätt i den allians som nu etableras.

Lars Ernestam frågar om man inte skall fullfölja löften. Jo, det skall man göra. Jag har mycket hederligt i årets budgetproposition redovisat de problem som regeringen har stått inför. Vi har i fast penningvärde kunnat förstärka den statliga kulturbudgeten med bortåt 400 milj.kr. utöver de medel som är förda till musikteatern i Göteborg.

Men eftersom riksdagen är suverän har de pengarna inte placerats på exakt de poster som regeringen hade förutsatt och förutsett i sin planering. Jag har därför sagt att regeringen har kvar uppgifter som vi måste skjuta på, eftersom de pengar som regeringen avsatt och räknat med att disponera har förbrukats då riksdagen har gjort vissa andra dispositioner, och det får vi respektera. Löftet är i själva verket därmed mätt i mängden pengar fullföljt med råge, och det har vi redovisat. Vi försöker inte komma ur de åtaganden som vi har gentemot bl.a. konstnärerna genom att säga att detta är något som vi får ta under kommande år.

Lars Ahlmark beklagar och säger att jag ägnar mig åt en ovärdig debatt. Jag angriper dem som inte är här och berör artiklar som inte alla har läst. Samma sak sade Kaj Nilsson. Jag har inte valt att beröra artiklar speciellt för att ge Lars Ahlmark tillfälle att bemöta artiklarna eller resonera kring dem.

Jag har tagit upp ett antal mycket konkreta exempel för att blottlägga tendenser i svenskt samhällsliv och i svenskt politiskt liv i dag, tendenser som jag tycker är oroande och obehagliga. Jag väljer då mycket konkreta exempel. Finansborgarrådet i Stockholm Carl Cederschiöld är faktiskt inte vilken moderat som helst. En vice kulturnämndsordförande i söderkommunen Haninge är inte vem som helst. En riksdagsledamot som tycker att man skall censurera konstverk är inte vem som helst.

Man kan inte föreställa sig att man skall ha det så underbart i tillvaron att man skriver artiklar och låter publicera dem, i förhoppning att de skall fungera som opinionsbildare i undervegetationen, och sedan i riksdagens kulturdebatt, mot bakgrund av ett starkt och uppriktigt personligt engagemang, skall slippa att för sitt partis räkning konfronteras med de tendenserna. Det är därför jag har tagit upp dem.

Jag har all respekt för de många välsinnade och engagerade moderata riksdagsledamöter som bärs upp av ett genuint och entusiastiskt kulturintresse. Skillnaden mellan oss är kanske den som har med delaktigheten att göra. Där tror jag att Lars Ahlmark litet grand missförstod mig. Jag talar alltså om att ett kulturarbete alltid måste förenas med vad som kan sägas vara en folkbildningsambition.

Jag kommer ihåg häromåret, när nyliberalismen och kulturkonservatismen kolliderade på den punkten. Gunnar Hökmark, då ganska ung, skrev i en artikel att kultur uppstår först i det ögonblick då kulturen möter konsumenten och vinner dennes uppskattning. Leif Carlsson på Svenska Dagbladet, som representerar en kulturkonservativ tradition, sade att det kanske faktiskt inte är fullt så enkelt, att kulturens värde är detsamma som dess marknadsvärde, mätt i antalet konsumenter. Det är på den punkten som jag har sagt att tillgänglighet räcker inte. Man måste också sträva efter delaktighet.

Bohusläns länsteater är, Lars Ernestam, mot denna bakgrund med all säkerhet tryggad. Det kommer att bli en länsteater. Det kommer att bli många länsteatrar.

Jag vill gärna avsluta med att ta upp den fråga som Alexander Chrisopoulos ställde: Är det som görs i dag tillräckligt? Nej, det är inte det. Det kommer aldrig att vara tillräckligt. De kulturpolitiska målen är faktiskt inga mål som uppfylls. Jag har sagt det förut: De är riktningsgivare vid varje beslutstillfälle. Man måste alltid sträva efter att tillgodose yttrandefrihetens krav, man måste vid varje tillfälle sträva efter att föra ut det man har.

Vi kommer aldrig att kunna säga: Jättefint, nu har vi uppfyllt de kulturpolitiska målen, så nu kan vi glömma dem! Så enkelt är det inte. Vi kommer aldrig att kunna avsätta tillräckligt.

Jag hoppas att vi kommer att ha många tillfällen framöver, då vi får på skilda platser i skilda egenskaper möjlighet att konstatera att på kulturens område finns det så oerhört mycket kvar att göra, därför att det fält som vi har framför oss är oändligt.

Anf. 52 JAN HYTTRING (c) replik:

Herr talman! Det är nog inte så att vi mer än andra partier älskar utredande. Det är väl närmast så att vi är rätt noga med inom centerpartiet att få en bra grund och en bra utgångspunkt för de åtgärder och förändringar som vi föreslår. Min förhoppning är naturligtvis att den nuvarande regeringen har samma synsätt, att man vill ha en god grund för sina ställningstaganden.

Nu säger Bengt Göransson att Europarådets utvärdering är bra. Det är klart att min omedelbara fråga blir: Vad har Bengt Göransson dragit för slutsatser av denna utvärdering? Finns det någonting som man behöver ändra på? Eller har utvärderingen redan haft någon effekt på regeringens förslag?

Kanske är det så att man gläder sig åt att det mesta var positivt – alltså är det bra då. Utvärderingen har inte så där särskilt mycket att göra med de mål som vi formulerar här för en bra kulturpolitik i landet, en politik som gör att fler människor i alla landets delar får del av kulturen.

Men som sagt var: Eftersom det verkar vara bra med Europarådets utvärdering, skulle jag vilja veta vad kulturministern drar för slutsatser och vad Bengt Göransson, i den händelse han skulle vara kvar som kulturminister efter höstens val, tänker föreslå för förändringar i nuvarande kulturpolitik.

Anf. 53 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jag är överens med kulturministern om några ord som han sade i sin replik. Vi kommer aldrig att kunna avsätta tillräckligt, sade kulturministern.

Men förutsättningen för att vi skall kunna avsätta någonting är att vi har någonting att avsätta. Det är där som programmet Nystart för Sverige kommer in. Får vi inte tillbaka tillväxten, får vi inte tillbaka framtidstron i Sverige, är det mycket som drabbas. Det gäller också kulturen. Det är därför det behövs en nytt engagemang, skapande av nya resurser.

Sedan kände jag inte riktigt igen kulturministern. Det är klart att det är bara ett par tre dagar till den 1 maj, och många urladdade socialdemokratiska batterier behöver laddas upp. Kanske var det därför han nämnde några politiker som jag inte känner – jag tyckte att jag hörde namnet på en partivän till mig också – som ett hot, med svepande formuleringar: Det och det kommer att hända! Illavarslande! Vi har hört om hyrorna – och det kommer att hända! Är det detta budskap vi kommer att få höra de närmaste månaderna? Skall vi få en saklig debatt, eller blir det de här svepande formuleringarna som skall gälla för framtiden?

Herr talman! Jag skall avsluta debatten med att tacka kulturministern, för han har såvitt jag förstår i dag lovat mig att länsteatern i Bohuslän skall få det grundbidrag som den önskat få. Min partivän som är ordförande i styrelsen där kommer att bli glad att få det beskedet, när jag ringer honom och säger: Du kan ringa till kulturministern! Det är klart! Länsteatern i Bohuslän får sina pengar!

Anf. 54 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Om jag skulle försöka ställa en diagnos på kulturministern efter det utfall han ägnade sig åt, skulle jag ställa diagnosen bitterhet. Men det är inte en bitterhet mot några diffusa högerkrafter som han skissar upp. Han kan inte ens förklara i vilka partier de finns. Inte heller är det en bitterhet mot några enstaka kommunalpolitiker som inte har möjligheter att bemöta honom i en diskussion. Möjligen är det en bitterhet mot finansministern eller mot tillvaron i största allmänhet, som har hindrat honom från att fullfölja den reformperiod som han utlovade för tre år sedan.

Jag tror att det är detta, att han plötsligt har hamnat på defensiven, att han inte kan genomföra vad han hade hoppats, att han överflyglats på punkt efter punkt, ibland av en enig opposition, som har förorsakat den bitterhet som speglas i hans anförande. Kanske är det detta i kombination med valfeber som gör att blodtrycket stiger en smula.

Den avgörande punkt där moderat och socialdemokratisk kulturpolitik skiljer sig åt är i synen på politisk inblandning i kulturlivet. Vi moderater ser kulturen som ett värde i sig. Vi vägrar att se kultur som ett instrument för att uppnå vissa politiska eller andra effekter, och det är en avgörande skillnad.

Slutligen måste jag också säga att när kulturministern inte tror att han befinner sig hos en arbetarekommun och skall elda upp folket för valrörelsen utan känner sig trygg och diskuterar i en församling där man sätter saklighet en främst, är han en trevlig och klok person. Det vill jag ha sagt.

Anf. 55 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag instämmer naturligtvis i det allra sista som nämndes av Lars Ahlmark.

Jag skall bemöta det som har sagts om de kommunalpolitiska högerinhoppen i Stockholms kommun. Jag är naturligtvis lika bekymrad som kulturministern över att sådant sker. Jag nämnde också i mitt huvudanförande att Globen kanske var en symbol för det som väntar under 90-talet eller vid ett regimskifte i höst.

Kulturministern sade att delaktigheten i kulturen skall kunna uppnås genom folkbildningen, och det är väl bra. Men det grundläggande är ju vad den unga generationen kan ta till sig. Jag nämnde hur man inom gymnasieskolan håller på att minska betydelsen av ämnena bild och kulturhistoria. Jag går inte så långt som att säga att skolan skall uppfostra inom konsten. En engelsman, Herbert Reed, försökte ju efter andra världskriget lansera tanken att detta skulle fungera som en fredsbevarande faktor. Det är viktigt att i första hand den unga generationen möter kulturen och blir delaktig i den.

Anf. 56 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v) replik:

Herr talman! Jag frågade kulturministern om de resurser som i dag läggs på kulturen är tillräckligt stora. De är naturligtvis inte tillräckligt stora för att vi skall uppnå de kulturpolitiska målen. Jag och alla andra är medvetna om att de kulturpolitiska målen inte kan uppnås och aldrig kommer att uppnås. Är de medel som i dag satsas på kulturen tillräckliga för att nå en bit mot målet eller förbättra situationen? Jag menar att detta är självklart, men kulturministern undviker mycket skickligt att svara på min fråga. Enligt kulturministerns resonemang skulle det vara ointressant hur mycket som satsas på kulturen, eftersom de kulturpolitiska målen aldrig kan uppnås. Men självfallet menar kulturministern inte det.

Jag skulle även vilja ha ett klargörande från kulturministern i en annan intressant fråga. Kulturministern säger att regeringen har utlovat ett visst antal miljoner – 300 miljoner under en mandatperiod, vilka skall delas ut med 100 miljoner varje år. Sedan säger kulturministern att det målet har uppnåtts. Målet har uppnåtts tack vare egna initiativ från en majoritet i kulturutskottet, och dessa pengar skall därför inte räknas in i det löfte som regeringen lade fram.

Resonemanget blir då litet besynnerligt. Låt oss anta att kulturutskottet inte uppnådde den majoritet som behövdes för att så att säga spä på förslaget i budgetpropositionen med de aktuella miljonerna. Låt oss anta att vi i kulturutskottet inte var så aktiva eller så eniga i våra värderingar om vad pengarna skall satsas på och därför inte uppnådde den majoriteten. Det som återstod då vore regeringens budgetproposition, och i den budgetpropositionen finns inte den ökning med 100 miljoner som regeringen har utlovat. Eller menar kulturministern att man i budgetpropositionen medvetet inte satsar pengar på kulturen för att ge oss i oppositionen möjlighet att kunna spä på? Skulle det vara en gåva till oss så att vi skall få visa att vi är aktiva inom kulturpolitiken? Vad menar kulturministern? Det skulle jag gärna vilja ha en förklaring på.

Anf. 57 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Alexander Chrisopoulos frågar vad jag menar när jag säger att det ekonomiska målet har uppnåtts och överträffats. Jag menar precis vad jag säger. Regeringen har sagt två saker. Under mandatperioden vill vi satsa 300 friska miljoner, och dessa miljoner skall satsas på fyra angivna områden. Riksdagens majoritet och kulturutskottet har under de gångna åren gjort andra prioriteringar än dem som regeringen hade gjort i sina planeringar, och de pengar som regeringen hade avsatt för perioden – de 300 miljonerna – är därför med råge förbrukade. Det finns områden där vi fortfarande anser att det är nödvändigt att göra insatser, och detta redovisar jag uppriktigt och öppet i stället för att säga att vi redan har uppfyllt målet. Jag vidgår nämligen att detta mål omfattade två moment – ett ekonomiskt och ett som gäller uppdelningen på vissa bestämda områden. Det är förklaringen.

Lars Ernestam ställde en fråga om Bohusläns länsteater. Jag har inte gjort något uttalande om huruvida den skall starta nästa vecka. Jag vill uttala respekt och uppskattning för precis det som Lars Ernestam säger, nämligen att förutsättningen för att något skall kunna avsättas är att det finns något att avsätta. Jag noterar att Lars Ernestams parti och mitt parti gör olika bedömningar av hur detta skall kunna åstadkommas. Vi har olika värderingar vad gäller vilka konsekvenser den ena eller andra metoden får för uppnåendet av detta ekonomiska mål, vilket skall möjliggöra för oss att avsätta pengar. I det stycket är jag alltså övertygad om att det med den politik som mitt parti presenterar och är berett att föra kommer att finnas möjligheter att etablera en länsteater i Bohuslän. Jag har däremot inte sagt att den skulle kunna få grundbelopp nästa vecka. Det är faktiskt riksdagen som fattar de besluten; det har ni här i kulturutskottets betänkande. Regeringen har inga egna grundbelopp som den delar ut vid sidan av.

Jan Hyttring frågar mig vilka konkreta slutsatser jag drar av Europarådsrapporten. Mina slutsatser är ganska många. Det är en bra rapport. Den är erkännande i långa stycken, och den är kritisk i andra stycken. Man pekar i rapporten på att vi har satsat väldigt mycket på regionalisering, men man tycker inte att vi har fått ut tillräckligt mycket. Man skall enligt min uppfattning ta detta på allvar, och man skall fundera över vad som kan göras i stället.

Jag kan konstatera att vi under de gångna åren mycket kraftigt har ökat anslagen till fria grupper. När de första fria grupperna i Sverige fick sitt frigruppsstöd fanns det där 56 yrkesverksamma skådespelare anställda. I dag ligger siffran runt 600. Det har alltså skett en mycket stark ökning.

Vi behöver antagligen få bidragsformer som verkar förtätande snarare än förtunnande. Men detta är ganska komplicerat att genomföra. Det finns en rad uppgifter och områden för regeringens och riksdagens kommande insatser på det kulturpolitiska området.

Lars Ahlmark tror att jag är bitter, men jag är inte alls bitter. Jag är vid mycket gott humör, och jag är mycket förtröstansfull. Det är ett vanligt och enkelt inlägg att säga om någon att han tror att han är på ett arbetarkommunmöte. Också en moderat riksdagsledamot kan ibland behöva höra det kanske litet raka och hårda språk som man annars använder när man talar med kompisar på arbetarkommunmöten. Jag tillåter mig i detta sammanhang,

med iakttagande av den formella språkliga korrektheten – jag svär inte ens vid mina offentliga framträdanden på arbetarkommunmöten – att vara uppriktig och tydlig i det jag säger.

Vad jag har velat göra och vad jag har ansett vara viktigt att göra är att blottlägga tendenser och att dra slutsatser. Man kan då säga att man inte får ta upp vad olika kommunalpolitiker och olika diffusa personer har sagt. Men om det gäller ett uttalande av finansborgarrådet i Sveriges huvudstad, så måste man faktiskt få redovisa det. Om Lars Ahlmark och andra moderater i denna kammare säger att de vill satsa mer än regeringen och det tillträdande finansborgarrådet i Stockholm sedan säger att man nu skall skära ned på anslagen och att folk skall betala inträde i Kulturhuset, då måste man faktiskt i riksdagens kulturdebatt få peka på detta. Den spänningen, den tendensen måste man faktiskt få blottlägga. Det vore orimligt att inte göra det.

Jag är ledsen om jag på den punkten gör Lars Ahlmark besviken. Inför framtiden är jag full av förtröstan, i vetskap om att de goda krafterna ändå i det långa loppet kommer att ha goda möjligheter att artikulera sig och att organisera sina ansträngningar gemensamt för att bekämpa den ytliga, förtunnade kulturlöshetens ideologiska företrädare.

Anf. 58 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp den granskning som Europarådets kulturgrupp har gjort genom den europeiska granskningsgruppen. Vi hörde nyss kulturministern säga att gruppen hade berömt Sverige för sina satsningar på regionalisering. Men det beror litet på hur man ser på det.

Jag har i en motion tagit upp denna bedömning av den svenska kulturpolitiken. Expertgruppen konstaterar att kulturanslagen "i oproportionerligt hög grad gick till personer, projekt och ensembler med bas i Stockholm". Man kan i utvärderingen vidare läsa att Stockholms andel av de statliga kulturanslagen mellan 1974 och 1984 knappast har minskat. Det betyder att Stockholm får över hälften av de statliga anslagen. Detta rimmar litet illa med de mål som uttalades 1974 om en starkare satsning på regionerna. Expertgruppen kommenterar i sin utvärdering den tendens som innebär att staten, genom den mycket blygsamma omfördelningen av de egna anslagen från huvudstaden till regionerna, har förmått lokala instanser att ta på sig ett större ansvar för kulturlivet.

Visst är det bra att kommuner satsar mer på kultur. Det är självfallet välkommet, men det är också nödvändigt att vissa centra – exempelvis Göteborg, Malmö och Umeå – får extra anslag. De har nämligen ett större ansvar för en region, och de måste därför också få del av de statliga anslagen i större utsträckning än i dag. Stockholmarna behöver däremot inte betala särskilt mycket för sina museer, teatrar, osv. De får så mycket av de statliga anslagen att de är väl försedda ändå.

Man måste i högre grad uppmärksamma denna snedfördelning och även dra konsekvenserna av den. Jan Hyttring frågade vilka resultat som har uppnåtts genom kulturpolitiken, och då svarade statsrådet att regeringen var exekutiv. Men det är ju faktiskt också nödvändigt att se på de utvärderingar som är gjorda och dra konsekvenserna av dem. Jag skulle då vilja att man i

större utsträckning och på ett annorlunda sätt såg till att fördela anslagen mellan huvudstaden och resten av landet.

Även utskottet påpekar detta och instämmer i att det är fråga om en snedfördelning. Man säger att det är viktigt att studera den här typen av analyser och diskussioner och att man följer kulturstatistiken. Jag hoppas att också regeringen tar till sig detta, så att vi får en ändring till stånd i detta sammanhang. Det är nämligen inte meningen att vissa kommuner skall stå för kulturutbudet i en större region.

Statsrådet kommer säkerligen att påpeka att Göteborg har fått en väldig satsning genom musikteatern. Det är sant, och det är vi i Göteborg mycket tacksamma för. Vi tycker att det är en mycket fin satsning som borde ha gjorts för länge sedan, men vi är ändå glada att den nu kommer till stånd. Det är alltså inte det jag klagar på, utan det gäller en mer principiell diskussion om hur man skall fördela de statliga kulturanslagen mellan huvudstaden och resten av landet.

Jag vill också säga några ord om en annan motion som vi har gemensam med centerpartiet och som gäller folkmusik- och dansåret 1990, som ju var mycket framgångsrikt. Man konstaterar också i utskottet att det var en fin satsning och att man även fortsättningsvis måste satsa på detta slag av kultur. Jag tycker att det är väldigt bra, och jag hoppas att det även i framtiden kommer att ske en satsning på folkmusik och folkdans.

Anf. 59 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag vill i långa stycken instämma i resonemanget om behovet av en ordentlig analys och en ordentlig fördelning så att alla delar av landet får rimliga insatser. Men jag tror att det är nödvändigt att understryka att man måste vara litet försiktig i den typen av analyser. Jag tror att även Europarådets examinatörer kan ha sprungit på en mina där – en teatergrupp som har sin hemvist i Stockholm betraktas definitionsmässigt som mottagande stöd för Stockholmsverksamhet, och så enkla är inte sambanden. Stödet till Riksteatern räknas, eftersom den har sin hemvist i Stockholmsområdet, nästan alltid till Stockholmsstöd. Att göra fördelningen kräver alltså en ordentlig analys, och det var det jag var angelägen att framhålla i min replik till Lars Ernestam och Jan Hyttring: Vi behöver göra denna ordentliga analys.

Anf. 60 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag är glad över att kulturministern instämmer i att vi verkligen behöver en analys och en diskussion om hur vi fördelar de statliga pengarna mellan huvudstaden och resten av landet.

Men det är ju inte bara den här europeiska gruppen som har kommit till de slutsatserna. Även andra utredningar visar på samma sak. Jag tänker då på utredningen om kultur i hela landet, som kom till på grund av att vi här i riksdagen ansåg att man borde se över de här förhållandena. Där framhålls också att huvudstadens kulturinstitutioner behöver motvikt och konkurrens från andra ställen här i landet. Då skulle jag vilja peka på att Göteborg är ett sådant ställe.

Överläggningen var härmed avslutad.

Företogs till avgörande finansutskottets betänkande 1990/91:FiU24 samt kulturutskottets betänkanden 1990/91:KrU20 och KrU21.

Finansutskottets betänkande FiU24

Mom. 1 (återbetalning av det tillfälliga sparandet)

Utskottets hemställan bifölls med 182 röster mot 65 för reservation 1 av Lars Tobisson m.fl. 26 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU20

Mom. 1 (de kulturpolitiska målen)

Först biträddes reservation 1 av Ingrid Sundberg m.fl. med 121 röster mot 19 för reservation 2 av Alexander Chrisopoulos. 135 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 149 röster mot 118 för reservation 1 av Ingrid Sundberg m.fl. 9 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (en utvärdering av i vad mån 1974 års kulturpolitiska mål uppnåtts)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 45 för reservation 3 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson.

Mom. 4 (ökade ekonomiska insatser på kulturområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 16 för reservation 4 av Alexander Chrisopoulos. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (kulturen som regional utvecklingsfaktor)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 34 för reservation 7 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson. 9 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 14 (sponsring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (avskaffande av kulturrådet)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 55 för reservation 16 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 26 (beräknande av medel för anslagsposten Till statens kulturråds disposition för utvecklingsverksamhet, m.m.)

Först biträddes reservation 19 av Lars Ernestam m.fl. med 64 röster mot 17 för reservation 21 av Kaj Nilsson. 191 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 143 röster mot 60 för reservation 19 av Lars Ernestam m.fl. 72 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 29 (beräknande av medel för delposten Organisationer inom bild och formkonstområdet m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 34 för reservation 23 av Alexander Chrisopoulos och Kaj Nilsson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 35 (beräknande av medel under en särskild delpost för inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Stina Gustavsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (beräknande av medel för delposten Till statens kulturråds disposition under anslagsposten Bidrag till internationellt kulturutbyte)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Stina Gustavsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU21

Mom. 3 (beräknande av medel för särskilda insatser för upphovsmän på musikområdet samt musiker och sångare, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Alexander Chrisopoulos och Kaj Nilsson – bifölls genom uppresning.

Mom. 4 (stödet till konsthantverkskooperativ)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Alexander Chrisopoulos och Kaj Nilsson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (husartister)

Först biträddes reservation 3 av Lars Ernestam och Margareta Fogelberg med 37 röster mot 17 för reservation 4 av Kaj Nilsson. 221 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Lars Ernestam och Margareta Fogelberg – genom uppresning.

Mom. 7 (vidareförsäljning av konst)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 8 av Ingrid Sundberg m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (delning av anslaget Bidrag till konstnärer)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 30 för reservation 9 av Stina Eliasson och Stina Gustavsson.

Mom. 9 (beräknande av medel för inkomstgarantier för konstnärer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Åke Gustavsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (beräknande av medel för långtidsstipendier för konstnärer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Åke Gustavsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (inrättande av långtidsstipendier för konstnärer åren efter budgetåret 1991/92)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Alexander Chrisopoulos – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Teater, dans och musik, m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkanden
1990/91:KrU22 Teater, dans och musik (prop. 1990/91:100 delvis) samt
1990/91:KrU23 Bibliotek, bildkonst och konsthantverk (prop. 1990/91:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att kulturutskottets betänkanden KrU22 och KrU23 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 61 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! I den föregående debatten behandlade vi i första hand kulturpolitikens principer. Vi är nu ute i den kalla verkligheten.

Det ärende i betänkandena KrU22 och KrU23 som tilldragit sig störst uppmärksamhet är regeringens förslag att dra ned Svenska riksteaterns anslag med nominellt drygt 7 milj.kr.; realt en neddragning på ca 18 milj.kr. snarare än de 23 kulturministern av någon anledning talar om. Något egentligt motiv för åtgärden anförs inte i budgetpropositionen, endast att pengarna varit lätta att komma åt.

Det är verkligen skada att regeringen hafsat över frågan om Riksteatern på det sätt som skett. Debatten har därmed fokuserats på anslagsfrågan, inte på vilken typ av teater vi vill ha runt om i vårt land. De regionala teatrarna har byggts ut. Samtidigt har kostnaderna för turnerande ökat kraftigt. Man borde då ställa sig frågan om inte Riksteaterns dramatiska produktion i viss utsträckning borde begränsas mot att de regionala teatrarna tillförs därmed frigjorda resurser.

Eftersom dessa teatrar i flertalet fall kan ge föreställningar inom sina ansvarsområden utan att skådespelarna behöver övernatta på hotell sänks kostnaderna och man får ut mer verksamhet inom en given ekonomisk ram.

Då skulle Riksteatern kunna koncentrera sig på sådant som de regionala teaterinstitutionerna oftast inte kan producera t.ex. musikteater, balett, tyst teater och dramatiska uppsättningar av särskilt krävande slag.

Detta vore en verklig regionalisering av teaterlivet men förutsätter att vissa medel förs över från Riksteatern till de regionala teatrarna. I den andan

har vi moderater accepterat en begränsad nedskärning av Riksteaterns anslag. Vi förordar dock ett belopp som med 5 milj.kr. överstiger regeringens förslag.

Vi kombinerar detta genom att tillföra de regionala teatrarna totalt 73 nya grundbelopp så att de kan ta ett ökat ansvar för teaterutbudet i sina regioner. Därutöver bör, enligt vår uppfattning, regeringen göra en analys av effekterna för teaterlivet och vid behov återkomma med begäran om medelsförstärkning.

Det är inte bara teatrarna som blir illa behandlade i årets budgetproposition. Detsamma gäller det regionala musiklivet. På grund av löften i förra årets proposition om 50 nya grundbelopp har statens kulturråd preliminärt fördelat 39 grundbelopp till musikinstitutioner. Men regeringen föreslår inte ett enda.

Detta skapar stora problem för musiklivet. Här har kommuner och landsting bearbetats för att ställa upp med sin andel av den nya resursen. Och så uteblir de statliga pengarna. Det blir inte lätt för musikens företrädare att komma igen med sina önskemål.

En bred minoritet i utskottet har tillstyrkt att 39 nya grundbelopp tillförs musiklivet. Jag är förvånad över att vänsterpartiet som enda oppositionsparti inte vill vara med och därmed skapa en majoritet. Det är så mycket egendomligare som vänsterpartiet i en egen motion yrkar på 60 nya grundbelopp till musiklivet. Jag hoppas att vänsterpartiet under resans gång har omprövat sin inställning och nu är berett att stödja reservation 7 till kulturutskottets betänkande 22.

Alexander Chrisopoulos hade ju i sin inledning till den föregående debatten ett mycket ideologiskt färgat inlägg. Det är ju så, Alexander Chrisopoulos, att grå är all teori, men livets gyllene träd är grönt. Vill inte vänsterpartiet låta musiklivets gyllene träd grönska ute i Sverige?

Marknadsföringen av teater- och musikutbudet sköts bäst av institutionerna själva. Några statliga bidrag till Skådebanan bör därför inte utgå.

Svenska rikskonserter åtnjuter ett särskilt stöd för s.k. smal utgivning av fonogram. Statens kulturråd disponerar medel för samma ändamål. Ur det senare anslaget kan andra fonogramproducenter söka bidrag. Enligt moderat uppfattning finns det inga skäl för att Svenska rikskonserter intar denna särställning. Resurserna bör därför samlas under ett anslag, så att alla producenter kan söka medel på lika villkor. Det kommer att göra utgivningen betydligt mer omfattande inom en oförändrad total kostnadsram.

Så ett par ord om statens konstråds förvärv av konst till statens byggnader. Det är utmärkt att bildkonstnärerna därmed får avsättning för sina verk. Däremot är det egendomligt att över detta anslag anvisas medel till folkparker, Folkets hus och vissa sammanslutningar för förvärv av konst till deras samlingslokaler. De inköpen borde resp. organisationer själva finansiera, såsom det stora flertalet föreningar gör.

Vi vill inte minska anslagets storlek men anser att pengarna helt skall gå till statens förvärv. Eftersom de nu gynnade organisationerna rimligen ändå skulle köpa en del konst ger vår modell en större total inköpsvolym till konstnärernas fromma.

Slutligen vill vi garantera Handarbetets vänner en försäljning till statens

konstråd som i reala termer inte understiger den som gäller för innevarande budgetår.

Herr talman! Med det sagda ställer jag mig bakom de reservationer i betänkandena KrU22 och 23 som har moderata undertecknare. Jag yrkar bifall till reservation 7 i betänkande 22 och likaledes till reservation 7 i betänkande 23.

Anf. 62 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Alexander Chrisopoulos höll, precis som Lars Ahlmark sade, ett långt ideologiskt, för att inte säga retoriskt anförande. "Antiintellektuellt, antiideologiskt och ett hot mot kulturen", sade han om det politiska klimatet i Sverige. Jag kan till dels dela den beskrivningen, men jag tror inte att de idéer som vägleder Alexander Chrisopoulos skulle få oss bort ur det här tillståndet. Varken socialismen eller marxism–leninismen har någonsin tillåtit yttrandefriheten och kreativiteten att flöda fritt. Ett mer förödande andligt förtryck än i de forna öststaterna eller i dagens Cuba finner man inte någonstans i hela kulturhistorien.

Herr talman! Det påstås ibland att riksdagsdebatter är förfärligt tråkiga, och det är lätt att hålla sig för skratt när man ser regeringen omsätta sina vallöften i konkreta förslag. Ett av paradnumren i den förra valrörelsen var de 300 färska miljonerna till kulturen under tre år, redan nämnt av många talare i debatten. Berömmet från tidningarnas kulturspalter uteblev inte heller. Men en god del av pengarna försvann, för nu när de skall delas ut har socialdemokraterna upptäckt "det ekonomiska läget", som man säger. Det är självklart att man måste vara sparsam med skattebetalarnas pengar. Det måste man alltid vara, och i synnerhet när det ser dystert ut för landets ekonomi. Då slipper man inte undan de svåra prioriteringarna, och samtidigt avslöjas var solidariteten finns.

Hur kan socialdemokraterna t.ex. bjuda löntagare och arbetsgivare på 1,5 à 2 miljarder kronor i skattelättnad för fackföreningsavgifter, medan de fattigaste i tredje världen, eller svenska familjer med handikappade barn liksom kulturen, får nöja sig med att vänta på bättre tider?

För folkpartiet liberalerna har kulturen alltid hört till de prioriterade områdena. Men givetvis måste man kunna tänka om när verkligheten förändras. Ingenting kan garanteras evigt liv bara därför att det en gång finns där. Somliga verksamheter måste försvinna för att andra som känns mer angelägna skall få utvecklas eller nya komma till.

Men det kan ju inte få gå till på det viset som regeringen hade tänkt sig, dvs. att helt käckt sätta yxan i Riksteatern. Operationen kunde tyckas ganska enkel, men det var ju mer än några programblad som man hade tänkt riva bort. Det handlade om uteblivna arbetsmöjligheter för många människor, för kulturskaparna, som regeringen hade lovat bättre arbetsvillkor, och det handlade om att ta ifrån teaterpubliken den kultur som särskilt skulle stödjas för att den skulle nå ut över landet och där Riksteaterns egen turnéproduktion är grunden för den lokala och regionala kulturverksamheten.

Protesterna mot den katastrofala nedskärningen av Riksteaterns anslag blev tydligen för starka. Genom diverse turer har socialdemokraterna nu samlat en majoritet bakom förslaget att återge Riksteatern en del av den

bantade summan. Men vi i folkpartiet liberalerna är inte nöjda med det, eftersom det går ut över andra konstnärliga verksamheter. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 1 i betänkandet nr 22, där vi tillsammans med centerpartiet föreslår att alla de 23 miljonerna skall läggas ovanpå regeringens förslag.

Teater-, dans- och musikinstitutioner runt om i landet har också räknat med det löfte som ställdes ut i förra årets budgetproposition. Kommuner och landsting har planerat utifrån det, eftersom deras stöd är förutsättningen för att staten skall ge sitt bidrag. Men inte ens löften utställda så sent som förra året är regeringen beredd att fullfölja.

Två utredningar "Kultur i hela landet" och "Symfonierna och samhället" har spänt förväntningarna. Inte underligt då att besvikelsen blir stor. Mot den bakgrunden har folkpartiet liberalerna föreslagit att man skall låta pengarna från den nedlagda Skådebanan i Stockholms län bidra till att öka antalet grundbidrag till de regionala kulturinstitutionerna.

Herr talman! Inte heller de fria teater-, dans- och musikgrupperna får den anslagshöjning de blivit lovade. Detta är inte bara anmärkningsvärt, utan det är oförsvarligt, eftersom de fria teatergrupperna reser över hela landet och svarar för 60 % av alla föreställningar för barn och ungdom. För att de fria grupperna skall kunna behålla sin verksamhet på nuvarande nivå behöver anslaget höjas med minst de 5 milj.kr. som regeringen lovade i fjol.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 5, 7, 8 och 9 i kulturutskottets betänkande nr 22.

Herr talman! Sedan ett par år tillbaka har staten bidragit med pengar för att informera om vilka möjligheter det finns att göra konst tillgänglig för människor mitt i vardagen i deras boendemiljö, inte bara vid nybyggnader utan också vid upprustning av de ofta sterila bostadsområdena från 60-talets byggrusch. I dag kan man möta mustiga målningar i förut trista trappuppgångar och underbara lekskulpturer inne på gårdarna. Ganska blygsamma belopp från staten har genererat en mycket större ström av pengar till konstnärliga produkter, vilket i sin tur har ökat arbetstillfällena för många konstnärer. Precis som statens kulturråd, statens konstråd, boverket, konstnärsnämnden och Konstnärernas riksorganisation finner vi det angeläget att informationsprojektet "Konst där vi bor" skall bli permanent.

Till sist, herr talman! Handarbetets vänner är en unik institution, vars värde både som förnyare av den textila bildkonsten och som bevarare av det textila hantverket inte kan överskattas. För att dess verksamhet skall kunna fortsätta i minst nuvarande omfattning anser folkpartiet liberalerna att ett riksdagens uttalande behövs för att garantera Handarbetets vänner minst det stöd som utgår för det innevarande budgetåret.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 3 och 8 i kulturutskottets betänkande nr 23.

Anf. 63 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 64 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Intresset för teater i alla samhällsskikt har lett till att det sedan länge finns en bred teaterverksamhet i vårt land, alltifrån ren amatörverksamhet till professionell teater av kvalificerat slag. Bildandet av Riksteatern på 1930-talet kom att innebära en satsning på turnéverksamhet och uppbyggnad av fasta ensembler ute i länet för att teatern skulle bli en tillgång för alla. Riksteatern har enligt min mening, trots de många länsteatrar som sett dagens ljus under senare år, ett alldeles speciellt åtagande i svenskt teaterliv, nämligen som ett komplement till övrig teater. Regeringens förslag om att minska anslaget drastiskt till Riksteatern gav därför eko runt om i landet. Därom kan även ett stort antal motioner till riksdagen vittna.

I anslagssammanhang brukar ju Riksteatern behandlas på samma sätt som Operan och Dramaten. Medan dessa institutioner fick sina anslag uppräknade med 6 % kom Riksteatern att få sitt anslag beskuret med 23 milj.kr. Från centerns sida fann vi detta mycket anmärkningsvärt, inte minst med tanke på att teaterkostnadsutredningen ännu inte har presenterat sitt betänkande. Vi från centerns sida menar att Riksteatern, som bl.a. har uppgiften att komplettera annan teaterverksamhet ute i landet, måste få sina pengar. Även socialdemokraterna i kulturutskottet begrep det orimliga i att ställa upp på regeringens förslag. Några miljoner utverkades av regeringen och några miljoner togs från andra anslag, sammanlagt 20 milj.kr.

Centern vidhåller förslaget om 23 milj.kr. till Riksteatern, ett förslag som också folkpartiet liberalerna och miljöpartiet stöder.

Vi menar vidare att de medel som frigjorts genom att verksamheten vid Skådebanan inte skall finansiera Riksteatern skall användas för andra teaterfrämjande åtgärder. Vi förutsätter faktiskt att regeringen i nästa års budgetproposition återkommer till riksdagen med förslag om en permanent användning av medlen.

I förra årets budgetproposition utlovade regeringen en utökning av antalet grundbelopp till de regionala institutionerna. Löftet var då 50 nya grundbelopp till musikinstitutionerna och 15 till teater- och dansinstitutionerna. Men i årets budget fullföljs inte satsningen. Från centerns sida menar vi att löften så långt möjligt skall hållas.

I ett särskilt yttrande i det betänkande som nu debatteras har vi tillsammans med folkpartiet liberalerna tagit upp ett par exempel på vad en uteblivен satsning på de regionala institutionerna kan medföra. Det gäller dels den nya länsteatern i Bohuslän, dels kammarorkestern Musica Vitae som ingår i Musik i Kronoberg. Personligen tycker jag att det är en mycket ojämlik fördelning i vad gäller bidragsgivningen till musikinstitutioner. Småland och Blekinge tillsammans tilldelas endast 25 grundbelopp, medan Skåne tilldelas hela 145 och Östergötland 79 grundbelopp.

De fria grupperna utgör ju också ett intressant och mycket dynamiskt inslag i det svenska kulturlivet. Deras ekonomiska situation är dock, som vi har hört här tidigare, mycket bekymmersam. Detta har vi erfarit inte minst vid uppvaktningar i kulturutskottet. Inte heller här tycker jag att regeringen lever upp till sitt löfte.

I kulturutskottets betänkande 23 behandlas bl.a. anslag till bibliotek. Litteraturen har som regel en central roll i ett lands kulturliv. Språket, som det

talas och skrivs, är alltjämt det viktigaste kommunikationsmedlet, och med litteraturens hjälp tillägnar vi oss vårt språk och vidgar våra erfarenheter och upplevelser. För en levande samhällsdebatt är litteraturen av mycket stor betydelse.

Vi är ju i kulturutskottet överens om att det är angeläget att biblioteksverksamheten kan utvecklas. Det gäller även när nya stadsdelar byggs ut och för glesbygden. Likaså är vi överens om att den uppsökande verksamheten bland äldre och handikappade också måste utvecklas. Det är därför som vi i centern har tagit fasta på vad som framkom i kulturrådets rapport, Ända hem till fru Nilsson, där olika metoder om uppsökande verksamhet presenteras. Vi menar att riksdagen borde stödja utvecklingen av bokbussverksamheten och därvid särskilt ta fasta på den uppsökande verksamheten bland äldre.

Vi anser vidare att staten har ett särskilt ansvar att förvärva konst till sina egna byggnader, likaså att stödja svenska konstnärer. Det kan t.ex. ske genom inköp och deponering av konst i samlingslokaler av olika slag. Här samlas ju många människor, som på det sättet får möta konsten. En sådan satsning kan utgöras av inköp och beställningar hos t.ex. Handarbetets vänner som måste tillförsäkras minst det stöd som man haft under innevarande år, vilket också påpekats av de båda tidigare talarna.

Herr talman! Jag står bakom de reservationer av centerns företrädare som återfinns i kulturutskottets betänkanden 22 och 23, men jag yrkar bifall endast till reservationerna 1, 7, 8 och 9 i kulturutskottets betänkande 22. Beträffande kulturutskottets betänkande 23 yrkar jag bifall till reservation 1 och 2.

Anf. 65 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v):

Herr talman! Jag skulle vilja beröra Margareta Fogelbergs inlägg. Hon försöker sig på en ideologisk diskussion. Jag föredrar att Margareta Fogelberg, när hon skall bemöta mig ideologiskt, inskränker sig till det jag säger i talarstolen. Det jag talar om i talarstolen är den kulturpolitiska verklighet som råder här i Sverige. Jag har varken nämnt marxism eller något annat i den vägen. Det som är intressant i sammanhanget är att om det är något parti som vi har mycket samarbete med i kulturutskottet, så är det folkpartiet. Margareta Fogelberg borde i så fall dra vissa slutsatser av den mycket farliga närhet till marxismen som hon befinner sig i.

Herr talman! Jag måste ägna en stund åt den överenskommelse som träffats i kulturutskottet mellan vänsterpartiet och socialdemokraterna. Den innebär att vi ger Riksteatern 20 miljoner åter av de 23 miljoner som regeringen berövade teatern i samband med budgetpropositionen. Skälet till överenskommelsen är att vi anser att Svenska riksteatern är den enda av de statligt stödda nationalscenerna i Stockholm som fått till uppgift att svälla ut i landet. Riksteatern är emellertid inte bara en teater utan också en organisation för teater. Riksteatern består av 221 teaterföreningar. Mer än 4 000 fackliga, politiska och ideella organisationer är medlemmar i Riksteaterns lokala teaterföreningar. Genom dessa teaterföreningar utför Riksteatern ett stort publikarbete på både små och stora orter för att nå nya grupper i samhället och skapa intresse för teater. Riksteaterns teaterföreningar arrangerar

också föreställningar med program från andra teatrar, länsteatrar och fria grupper. Vi anser att Riksteatern har en så pass stor kulturpolitisk betydelse att det är skäl för att prioritera Riksteaterns anslag.

Av de 20 milj.kr. som Riksteatern får tas 14 nya miljoner direkt från statskassan, 4 miljoner från Skådebanan i Stockholm, som upphört med sin verksamhet, och 2 miljoner från utvecklingsverksamhet på kulturområdet. I avvägningen mellan de positiva och de negativa delarna i den här överenskommelsen har jag och mitt parti kommit fram till att de positiva delarna överväger. Det negativa är att 2 milj.kr. tas från utvecklingsverksamhet på kulturområdet. Men de positiva delarna överväger i stort sett. Överenskommelsen innebär att vi hjälpligt garanterar Riksteaterns verksamhet. Totalt tillför vi kultursektorn ytterligare 14 milj.kr. Det innebär att vi i mitt parti i framtiden skall arbeta för att öka anslaget till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet.

Det är självklart att man måste göra sådana här överväganden inom utskottet. Trots att man har en ideologisk framtoning för sin politik – det skall man ha och den skall man framföra – är den verklighet som man möter som politiker sådan att man måste överväga villkor som vi inte själva bestämmer över, utan som är givna av den parlamentariska situation som vi befinner oss i. Jag anser att det är positivt att utskottet har möjligheter att modifiera, förbättra och påverka regeringens budgetförslag. Jag anser att det är positivt att oppositionspartierna också i fortsättningen kan komma överens och göra gemensamma ställningstaganden som påverkar kulturanslagen positivt. Samtidigt är det självklart att varje oppositionsparti måste förbehålla sig rätten att göra sina egna prioriteringar av vilka slags kulturella satsningar som måste göras.

I det sammanhanget var vi självklart beredda på att låta Riksteaterns gyllene träd blomma i första hand. Det är en prioriteringsfråga. Den rätten skall vi tillskansa oss. Samtidigt skall vi tillerkänna Lars Ahlmark och moderata samlingspartiet rätten att tycka att Riksteaterns blommande träd inte skall blomma fullt ut, utan att satsningar bör göras på andra områden. Det får man leva med i fortsättningen. Jag tycker att det är ett naturligt inslag i en demokratisk process. Man får acceptera att andra partier har rätt att göra sina egna kulturpolitiska prioriteringar i fortsättningen, utan att det är något märkvärdigt med det.

Herr talman! Jag skulle vilja prata litet om de fria teatergruppernas verksamhet. De fria grupperna svarar för ca 40 % av landets totala utbud av teater och står för 60 % av barn- och ungdomsteater. De turnerar landet runt och har ett utvecklat samarbete med arrangörerna. Ökningen av anslaget har i realiteten ej motsvarat kostnadsökningarna. Under 1990 har situationen ytterligare förvärrats, då arrangörerna, dvs. kommunerna, inte kunnat täcka ökade kostnader för bl.a. hotellmoms, energiskatt och stigande bensinpriser. Jag tycker att det är befogat att de fria teatergrupperna får det anslag som vi tillsammans med andra partier föreslår i reservation nr 9, till vilken jag yrkar bifall.

Anf. 66 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Herr talman! När Alexander Chrisopoulos i ett tidigare inlägg klagade på antiideologin i det politiska klimatet, trodde jag inte att han efterlyste ideo-

logier för egen del. Även om vänsterpartiet har strukit ordet kommunisterna ur partinamnet, förutsätter jag att det fortfarande var socialismen och marxism-leninismen som vägledde honom. Det kan vara intressant att få veta hur det egentligen ligger till med den saken. Flera ledamöter i kammaren har tidigare frågat efter detta, men inte fått något riktigt svar.

Anf. 67 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! När jag föreslog vänsterpartiet att göra en viss prioritering, önskade jag inte att vänsterpartiet skulle ansluta sig till den moderata prioriteringen, utan enbart att man skulle stå fast vid sin egen prioritering. Den innebar att man hade avsatt medel för ett antal grundbelopp till musiklivet, grundbelopp som för övrigt kulturrådet redan har fördelat och där ett maskineri har rullat i gång för att man skall kunna ta emot de här pengarna tillsammans med sådana medel som har uppbringats lokalt och regionalt. Det är därför jag tycker att det är synd att vänsterpartiet gör detta ställningstagande. I andra sammanhang brukar ni inte ha särskilt ont om pengar.

Anf. 68 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v) replik:

Herr talman! Till Margareta Fogelberg vill jag säga att vi faktiskt har en utvecklad kulturpolitik. Vår kulturpolitik bygger på våra egna erfarenheter, på våra egna analyser av den politiska verksamheten i Sverige. Den återspeglar vår syn på kulturpolitiken och den delas i stort av Margareta Fogelberg, om man skall döma av de överenskommelser vi hittills har gjort i kulturutskottet. Jag tycker att det är billig demagogi att blanda in Cuba, marxismen och en massa andra saker i sammanhanget, när diskussionstemat i dag faktiskt är den svenska kulturpolitiken.

Till Lars Ahlmark vill jag säga att vi gör två slags prioriteringar. När man skriver motionerna anser vi att man får ha krav på kulturell utveckling på en rad områden. Sedan gör man en prioritering till vad gäller de krav som är möjliga att genomföra. I de prioriteringarna förbehåller vi oss rätten att disponera de medel som vi har skapat, enligt det vi anser väsentligt. I det sammanhanget anser vi att det är väsentligt att satsa 20 milj.kr. på Riksteatern. Även om vi hade andra önskningar är de villkor som i dag dikterar vårt agerande inte villkor som vi själva har satt upp, utan det är villkor som också moderata samlingspartiet medverkat till.

Anf. 69 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Vänsterpartiet har tydligen två slags krav. Krav som det inte är meningen att genomföra och krav som det är mening att genomföra. Jag beklagar att inte musiklivet hörde till den grupp som det var mening att genomföra.

Anf. 70 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad Lars Ahlmark pratar om. Vi har en motion som kräver 29 milj.kr. till Riksteatern. Det är ett krav som vi anser skall genomföras. Vi gör allt vi kan för detta och vi har lyckats att delvis genomföra det kravet. Det är vi nöjda med.

Anf. 71 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Med den ursprungliga neddragningen av Riksteaterns resurser höll faktiskt den stolta socialdemokratiska kulturpolitiska byggnaden på att rämna. Här återfinns resterna av Riksteatern efter flera turer, kanske intakt med undantag av översta våningen och taket. Ser man på det moderata inlägget är det kanske själva grunden som är i fara.

Vid beskedet om att Riksteatern skulle mista alla de 23 miljonerna, blev det stor rörelse i landet från många protesterande. Hur var något sådant möjligt? Det var ett spontant uttryck. Det torde vara unikt att en regering skulle kunna vara beredd att lämna en stor teaterinstitution som Riksteatern, likställd med en nationalscen, med tomma scener ute i landet.

Åtgärden har beskrivits som en skandal och en katastrof. Tre parter var hotade av radikala förändringar: publik, särskilt på landsbygden och i mindre orter i hela landet, teaterverksamheten och de anställda.

Uppsägningar av personal skulle drastiskt förvärra den redan höga arbetslösheten bland skådespelare och andra grupper på teaterområdet. Riksteaterns samarbete med länsteatrarna bör i det här sammanhanget understrykas. Här är ett samspel oerhört viktigt. I Riksteatern är ett 150-tal artister indragna i produktionen, motsvarande 40 årsanställda. De skall åstadkomma en grundrepertoar om ca 6 flexibla produktioner.

Cullbergbaletten omfattar 19 dansare och dess produktioner är livligt efterfrågade utomlands. Danskompaniet framträder halva tiden i teaterföreningar ute i landet och halva tiden utomlands. Man självfinansierar sin verksamhet, med undantag av lönerna. Många och viktiga impulser hämtas i utlandet. För att klara situationen har socialdemokraterna i utskottet tvingats ge med den ena handen och ta med den andra. Jag erinrar mig osökt detta med karusellen och gungorna.

Vi i miljöpartiet de gröna har inte kunnat accepterat neddragningen av Riksteaterns resurser utan vill ställa hela den ursprungliga summan till förfogande. Tillsammans med folkpartiet och centern reserverar vi oss alltså till förmån för hela summan. Vi värnar speciellt om den viktiga turnéverksamhet som ca 220 lokala teaterföreningar har över hela landet.

Herr talman! Beträffande innehållsförteckningen i kulturutskottets betänkande 22 har vår partibeteckning fallit bort när det gäller reservation 7, som handlar om grundbelopp till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner. Detta har emellertid justerats, som framgår av det rättingsblad som finns på ledamöternas bänkar. Det är här fråga om en viktig varubeteckning. Dessutom är detta av visst intresse för vänsterpartiet, som – det har vi hört – inte kommer att "nappa". Det är alltså fyra partier som ställer sig bakom framlagda förslag om stöd till bl.a. musikinstitutionerna.

Tack vare att vi i miljöpartiet de gröna har tillskjutit medel motsvarande 50 grundbelopp – 11 för teater- och dansinstitutioner och 39 för musikinstitutioner – behöver en utbyggnad av stödet inte skjutas upp. I ett särskilt yttrande anför jag att ett bifall till reservationerna 7 och 8 innebär att det skapas ett utrymme för en betydande ökning av stödet till de regionala institutionerna, t.ex. Helsingborgs konsertförening. Det handlar då om 4 grundbelopp.

Tyvärr har vi inte varit lika framgångsrika när det gäller stödet till de fria

teater-, dans- och musikgrupperna, som bedriver ett slitsamt arbete. Framför allt handlar det om turnéverksamhet bland barn och ungdomar ute i landet. Vi hörde nyss att 60 % av barnen och ungdomarna nås av den verksamheten. Utöver de 2 miljoner som föreslås i budgetpropositionen har de fria grupperna gjort sig förtjänta av den av oss föreslagna förstärkningen genom ett stöd om 5 milj.kr.

Det statliga stödet till de regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutionerna var tänkt att utgöra första steget i en tvåårig satsning. Här har vi ytterligare ett fall där regeringen inte nått ända fram.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har anfört yrkar jag bifall till reservationerna 1, 7, 8 och 9.

Så några ord om kulturutskottets betänkande 23 som handlar om bibliotek, bildkonst och konsthantverk. Det är bara en sak som jag vill ta upp i det sammanhanget.

Statens konstråd driver nämligen i egenskap av huvudman ett informationsprojekt, Konst där vi bor. Projektet har pågått i två år och visar på fina resultat. Detta har jag själv kunnat studerat på en utställning på Gamla arkivmuseet i Lund, numera kallat Skissernas museum.

Även arbetsmarknadsstyrelsen, boverket och Konstnärernas riksorganisation har samarbetat i fråga om det här projektet. Informationen har avsett statliga lån och bidrag för konstnärlig utsmyckning. Intresset för konstnärlig utsmyckning av bostadsområden har ökat kraftigt under de senaste åren. Vi i miljöpartiet de gröna anser att det aktuella projektet skall permanentas fr.o.m. nästa budgetår och vill att 4 milj.kr. beräknas för verksamheten.

Herr talman! Med anledning av vad jag sagt om detta betänkande yrkar jag bifall till reservationerna 4, 5 och 6.

Anf. 72 ANDERS NILSSON (s):

Herr talman! Bakgrunden till de förslag till anslag inom teater-, musik-, och dansområdet som vi nu diskuterar är naturligtvis det ekonomiska läget. Som flera talare i kulturdebatten tidigare har påpekat innebar planerna vid den här tidpunkten förra året att vi i årets budgetförslag skulle fortsätta med utbyggnaden av de regionala institutionerna. Vi anser att det, tyvärr, saknas förutsättningar för det i dag. Det finns helt enkelt inte ekonomiska resurser för det. Den här situationen har emellertid inte medfört något reformstopp. Som framgick av den föregående debatten här i kammaren har vi kunnat förbättra konstnärernas villkor betydligt. Detta har naturligtvis medfört en stram budget på andra områden inom kultursektorn, bl.a. när det gäller de delar som vi nu behandlar.

Med utgångspunkt i vad jag här har anfört vill jag emellertid göra några kommentarer. I budgetpropositionen anges det mycket klart att det inte är fråga om att skrinlägga några planer om den fortsatta utvecklingen av de regionala kulturinstitutionerna. Vad det gäller är att av statsfinansiella skäl göra en reformpaus.

Jag tror faktiskt att folk i allmänhet accepterar ett sådant resonemang. Det är bara att se till hur det kan vara på det personliga planet. Om jag t.ex. inte har pengar för inköp av den soffa som jag vill ha, väntar jag ju med det kö-

pet. Men för den skull skrinlägger jag inte mina planer på att köpa en soffa. Så enkelt är det.

Nämnda reformpaus görs dessutom på en mycket hög nivå. Vi har ju ett väl utbyggt nät av lokala och regionala teater- och musikinstitutioner. Utbyggnaden har varit omfattande under 80-talet. En ordentlig satsning har gjorts under innevarande budgetår. Förra året fattade vi beslut om musikteatern i Göteborg.

Vidare har kultursektorn under senare år fått en gynnsam statlig medelstilldelning jämfört med många andra områden. Det här gör att vi rimligen bör se årets budget sådan den är – som en reformpaus på hög nivå.

Utskottet har gjort en betydande ändring i regeringens förslag till budget. Vi har funnit det möjligt att höja anslaget till Riksteatern med 20 milj.kr. – tack vare en uppgörelse mellan socialdemokraterna och vänsterpartiet. Utskottets förslag innefattar dels 14 nya miljoner, dels en omfördelning av 6 miljoner.

Motiven till utskottsmajoritetens beslut är flera: Vi markerar Riksteaterns kulturpolitiska betydelse. Resurser till Riksteatern innebär i realiteten resurser till regional och lokal kulturverksamhet. I och med teaterföreningarna ute i landet har Riksteatern en unik publikorganisation som är mycket värdefull ur många aspekter. I riksteaterns uppdrag innefattas dessutom flera betydelsefulla kulturpolitiska uppgifter, t.ex. tyst teater, teater på finska och Cullbergbaletten.

Att döma av de många reaktionerna när budgeten presenterades från teaterföreningar, från kulturpolitiker överallt i landet och från enskilda personer får Riksteatern ett stort gensvar ute i landet. Ytterligare ett skäl till att vi skall upprätthålla nivån på anslaget till Riksteatern är den översyn av speciellt Operan, Dramaten och Riksteatern som görs i teaterkostnadsutredningen.

Jag vill också något kommentera moderaternas och folkpartiets argumentation när det gäller Riksteatern. Lars Ahlmark pekar på de regionala teaterinstitutionernas verksamhet som ett alternativ eller komplement till Riksteatern. Jag kan då berätta om mina erfarenheter från ett län som jag väl känner till, nämligen Skaraborgs län. Om vi skulle följa Lars Ahlmarks råd och tona ned Riksteaterns betydelse och lita till Länsteatern, skulle vi få en eller högst två vuxenföreställningar per år. Men bara t.ex. i Falköping och Skövde, två städer i Skaraborgs län, ger Riksteatern 10–14 vuxenföreställningar med olika pjäser varje spelår. Den måttliga omfördelning av pengarna som Lars Ahlmark förordar ger faktiskt bara ett ringa utbyte när det gäller Skaraborg.

Jag skulle vilja råda Margareta Fogelberg att ta en diskussion med den tilltänkta regeringspartnern, Lars Ahlmark, om Riksteatern. Margareta Fogelberg beskärmar sig över oss socialdemokrater och över vår njugghet att inte ställa oss bakom förslaget om ytterligare 300 miljoner till Riksteatern, så som Margareta Fogelberg vill. Varför då ägna tiden åt att argumentera mot oss, när Margareta Fogelbergs tilltänkte regeringspartner Lars Ahlmark vill kapa ännu mycket mer på Riksteatern? Det är väl bättre att skjuta på den som vill ta ett mycket stort stycke av Riksteatern än på oss, som ändå i utskottet har gjort ett bra arbete för att skapa förutsättningar för Riksteatern. Det här gäller också det område där vi vill ta litet pengar, nämligen 2

miljoner från kulturrådets utvecklingspengar. Om folkpartiet och Margareta Fogelberg tycker att det är alldeles bedrövligt, är det ännu mera bedrövligt att Lars Ahlmark och moderaterna vill ta ännu mer av dessa utvecklingspengar. Rikta kritiken mot det håll där det kan vara befogat.

Omfördelningen av de 6 miljonerna inom kulturbudgeten omfattar 2 miljoner av de 19,6 miljoner som regeringen föreslog till kulturrådets disposition för utvecklingsverksamhet. Det är en i rådande situation måttlig begränsning av anslaget under ett budgetår.

Omfördelningen berör också de nära 4 miljoner som frigjorts genom Skådebanans i Stockholm konkurs. De fanns i budgetförslaget till regeringens disposition för teaterfrämjande åtgärder. Att upprätthålla nivån på Riksteatern är naturligtvis en teaterfrämjande insats.

En sådan omfördelning av pengar kan otvivelaktigt leda till problem för vissa grupper, det vill jag inte förneka. Däremot reagerar jag mot de målande beskrivningar som görs i debatten om konsekvenserna. Åtminstone Margareta Fogelberg har utmålat de anslag som vi är beredda att gå med på som väldigt katastrofala för kulturlivet. Själv vill hon lägga på 2 miljoner till kulturrådet så att anslaget kommer upp till 19 miljoner. Hon vill lägga på 5 miljoner till de fria grupperna. Jag vill påstå att i den totala kulturbudgeten på detta område är det här väldigt små pengar. Om nu vårt förslag föranleder brösttoner hos folkpartiet, måste man säga att det faktiskt också är befogat med en veklagan över folkpartiets förslag om ytterligare 7 miljoner, för det löser ju inte alla de problem som de fria grupperna har med tanke på de utvecklingspengar som behövs på kulturområdet. Om dessa mycket starka toner i kritiken mot regeringen skulle vara befogade, borde ni rimligen ha lagt på åtminstone 8, 10 eller 15 gånger så mycket som ni de facto har gjort.

De rörliga pengarna inom kulturområdet, vare sig de disponeras av kulturråd eller regering, har en stor kulturpolitisk betydelse för utveckling, nytänkande och nya idéer och initiativ. Det är inget tvivel om det. En liten tröst kan möjligen vara att – jag vet visserligen inte det exakta resultatet – kulturlotteriet lär ha sålt mycket bra i år. Det ger sannolikt ett större tillskott av rörliga kulturpengar än förra året. Därmed förändras bilden på det här området på ett positivt sätt.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

(forts.)

Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av arbetsplenum torsdagen den 2 maj.

Anf. 73 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Anders Nilssons inlägg visar hur skadligt det förslag var som regeringen presenterade i budgetpropositionen. När han talar om vart, mot vem, kritiken skall riktas, måste jag säga att det är mot regeringen. Vi från vår sida har önskat ta upp en nyanserad diskussion där man ställer sig frågan: Hur får man inom en given kostnadsram – vi vill inte pruta på teatern – det bästa möjliga teaterlivet runt om i vårt land? Då har vi sagt oss att en viss begränsning är befogad då det gäller Riksteatern, där man vinner medel som flyttas ut till de regionala institutionerna för att dessa i större utsträckning än nu skall kunna bearbeta sitt eget ansvarsområde, spela på olika platser i landet och därutöver kunna stödjas till turnéer på olika håll i landet. Det vore någonting som skulle ge mer teater för pengarna, för att nu uttrycka sig på det sättet. Det är alltså helt fel när Anders Nilsson försöker skapa intryck av att vår modell skulle ge mindre teater. Den ger mer teater för den gemensamma resurs som står till förfogande.

Nu har vi fått en debatt enbart om Riksteatern och hur mycket den får kosta. Vi saknar debatten om svenskt teaterliv. Den får vi ta vid något annat tillfälle.

Anf. 74 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag har visserligen bara varit i riksdagen i knappt sex år, två mandatperioder, men jag har uppfattat det som så att det är den sittande regeringen som har regeringsansvaret fram till den 15 september åtminstone. Jag förstår inte riktigt Anders Nilssons vädjan till oss att vi skulle gå händelserna i förväg. Vem det är som tar till brösttoner får auditoriet avgöra.

När regeringen lägger fram sitt budgetförslag, lägger vi fram våra motioner där vi gör våra prioriteringar i kulturbudgeten. De är finansierade till sista öret. Jag har inte beskrivit regeringens nedskärningsförslag som katastrofala. Vad jag har velat betona är att man måste leva upp till sina löften, därför att även kulturinstitutionerna planerar för sin verksamhet. Att så här förändra de ekonomiska förutsättningarna från ett år till ett annat innebär att det blir väldigt besvärligt för dem.

Anf. 75 ANDERS NILSSON (s) replik:

Herr talman! Man skall inte gå händelserna i förväg och den sittande regeringen har ansvaret fram till den 15 september, säger Margareta Fogelberg. Men hon vill alltså inte ta något resonemang med Lars Ahlmark om anslaget till Riksteatern. Men är det ändå inte så att dessa två partier har sagt sig vilja regera efter den 15 september? Vi talar egentligen inte för varandra utan för svenska folket. Teaterpubliken i Sverige kan ha intresse av att veta hur en moderat–folkpartistisk regering skulle se på teateranslagen i framtiden. Jag tror att Riksteaterns publik i Falköping och Skövde, som jag tidigare hänvisat till, har ett betydande större intresse av att få veta det än av en akademisk diskussion om hur länge regeringen sitter eller vilka principer som skall vägleda oss.

Till Lars Ahlmark vill jag säga att jag i och för sig har respekt för det sätt

att resonera som Lars Ahlmark har när det gäller länsteatrarna och Riksteatern. Det är sannolikt att vi gör en olika bedömning, och det är sannolikt att vi båda än så länge får bygga våra kunskaper på otillräckligt underlag, därför att teaterkostnadsutredningen inte är färdig och att det inte gjorts några jämförelser. Men i avvaktan på ett besked tycker jag att det är rimligt att hålla uppe nivån på Riksteaterns anslag.

Anf. 76 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är väl ändå ganska förmätet, Anders Nilsson, att begära att vi när vi lämnar våra motioner i januari skall konferera med andra partier när vi kanske i detalj i en budget har litet olika meningar. Tidigare, under de borgerliga åren, var det så att folkpartiet faktiskt var garanten för att kulturanspråken blev väl tillgodosedda. Det har också Bengt Göransson erkänt. Då vill jag ställa en motfråga till Anders Nilsson: Varför ser ni socialdemokrater inte till att ni har vänstern med när ni lägger fram era regeringsförslag, så att de går igenom?

Anf. 77 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Jag vill understryka att vår modell innebär dels en förstärkning i förhållande till regeringens förslag med 5 milj.kr. till Riksteatern, dels en förstärkning med 73 regionalt placerade grundbelopp, dels en beställning till regeringen att vid behov återkomma med ytterligare medel.

Avslutningsvis antydde Anders Nilsson att han hade en viss förståelse för våra tankar och att vi på sikt kanske kan komma överens. Om Anders Nilsson och jag kan komma överens, är jag övertygad om att också Margareta Fogelberg och jag kan göra det.

Anf. 78 ANDERS NILSSON (s) replik:

Herr talman! Margareta Fogelberg sade att hennes parti i de borgerliga regeringarna stod som en garant för kulturbudgetarna. Innebär detta att Margareta Fogelberg nu inte riktigt litar på Lars Ahlmark och moderaterna i de nuvarande diskussionerna, eftersom hon gör denna markering?

Till Lars Ahlmark vill jag säga att om jag läser rätt vill moderaterna öka anslaget till de regionala teatrarna med ungefär 8 milj.kr. och anslaget till Riksteatern med 5 milj.kr. Det blir sammantaget en ökning med 13 milj.kr. Med vårt förslag tllför vi 14 friska miljoner till kulturområdet. Det är faktiskt ett något bättre resultat, tycker jag.

Tredje vice talmannen anmälde att Margareta Fogelberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 79 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill inleda med att yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande 23 och avslag på samtliga reservationer.

I betänkandet behandlas bibliotek, bildkonst och konsthantverk.

Vid förra årets debatt i detta ärende kämpade vi socialdemokrater förgäves för att en omprioritering skulle ske på biblioteksområdet till förmån för en invandrarlånecentral. Den gången menade utskottets majoritet att tre de-

påbibliotek skulle prioriteras. I dag är det mycket glädjande för mig att kunna konstatera att ett enat utskott inte har något att erinra mot utbildningsministerns förslag i propositionen, när han nu än en gång lägger fram förslag gällande en omstrukturering av depåbiblioteken till förmån för en invandrarlånecentral.

Visst kunde vi väl redan förra året ha fattat beslut som möjliggjort denna förändring. Men vi får glädja oss åt den åsiktsändring som nu tycks ha skett bland utskottets övriga ledamöter. Det förefaller som om det nu finns möjlighet till en omprioritering när det gäller den här verksamheten.

Herr talman! Jag vill instämma med Stina Gustavsson i det som hon sade om bokbussarnas värdefulla insatser och den uppsökande verksamhetens betydelse inom biblioteksväsendet, framför allt för äldre och handikappade, men också för andra människor i vårt samhälle. Enligt min mening är det dock i första hand en kommunal skyldighet att ge kommuninnevånarna denna service. Ett generellt bidrag utformat på det sätt som Stina Gustavsson föreslår kan jag inte tillstyrka.

Tidigare i dag har vi här i kammaren diskuterat ersättning och bidrag till konstnärer. Bild- och formkonstnärer tillhör en grupp som vi socialdemokrater vill värna om och stödja genom att bl.a. underlätta utställningsverksamheten och genom att ge en visningsersättning. Det är viktigt att människor runt om i vårt land, var de än bor, får möjlighet till konstupplevelser. Bilden är en viktig del i vår vardag. Det gäller för oss alla att förstå den rätt.

Ett sätt att sprida bildkonsten är att placera konstverk i byggnader, som besöks av många människor. Konst i statens byggnader fyller en mycket viktig funktion, men till skillnad från utskottets moderata ledamöter anser vi socialdemokrater också att det är värdefullt med statens medverkan vid konstinköp till föreningsägda lokaler. Konst i folkets hus, i bygdegårdar och i andra samlingslokaler ger bildupplevelser till många männskor, som annars inte skulle få möjlighet till någonting sådant.

Herr talman! Projektet Konst där vi bor har speciellt under det senaste året fått ett lyft. Ett stort antal bildkonstnärer har fått arbete och många människor har kunnat glädja sig åt god konst i sin närmiljö. Det är 24 konstnärer som har arbetat för att sprida kunskaper om låne- och bidragsmöjligheterna runt omkring i landet. Byggherrar, arkitekter och andra aktiva inom byggnadsproduktionen har visat ett väldigt stort intresse för denna försöksverksamhet. Utskottet delar motionärernas uppfattning om projektets framgång och dess betydelse.

Jag ser fram emot den utvärdering som utbildningsministern förutskickar, och jag förutsätter att ärendet förhoppningsvis ganska snart återkommer då det gäller en eventuell permanentning av projektet Konst där vi bor. Det är en utmärkt verksamhet till gagn både för konstnärer och för allmänhet.

Anf. 80 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Det var både i landstinget och i några kommuner ganska hårda strider om en länsteater i Bohuslän. Men nu är teatern sedan den 1 juli förra året i gång med en engagerad ledning.

Landstinget har tagit huvudansvaret för teaterns driftskostnader. Medlemskommunerna stödjer teatern genom årsanslag. Uddevalla kommun har

tagit på sig det stora ansvaret att stödja teatern, såväl i egenskap av medlemskommun som genom att svara för teaterns lokaler. Staten, å sin sida, har medverkat till denna satsning på Bohusläns teater genom att godkänna det regionala initiativet, samtidigt som den har bidragit med åtta grundbelopp som en start.

Som sagt är teatern i gång med en engagerad ledning. Men det räcker ju inte med en bra ledning för att spela teater. Det var därför som vi på Bohusbänken avgav motion KrU304. Det behövs även skådespelare till de produktioner som har förberetts för nästa år. Man har faktiskt sålt 100 föreställningar under den kommande hösten.

Vi blev därför litet oroade över budgetpropositionens förslag om en frysning av grundbeloppen när det gäller regionala teatrar. En frysning går naturligtvis att bära för fullt utbyggda teatrar – man kan ju alltid omprioritera. Men för en sådan teater som Bohusläns teater, som är under uppbyggnad, skapar en frysning självfallet särskilda problem. Det fanns också en risk för att Uddevalla kommun skulle ompröva eller senarelägga det planerade teaterbygget – de lokaler som man nu har är alltså provisoriska.

Vid sidan av möjligheten att motionera har vi använt även andra kanaler, uppvaktningar hos kulturministern, osv. Av dessa resonemang har vi förstått att länsteatern i Bohuslän kan känna sig ganska säker för framtiden. Jag noterade kulturministerns formulering i ett replikskifte med Lars Ernestam. Även om kulturministern inte kan sitta här och lova exakt löd hans formulering: Länsteatern i Bohuslän är med all säkerhet tryggad. Det känns bra för oss.

Alla partier på Bohusbänken har varit överens om att motionera för att stödja länsteatern i Bohuslän. Nu har de sex partier som står bakom detta hamnat i olika grupperingar. Det tycker jag inte att vi skall hänga upp oss så väldigt mycket på. Det viktigaste är nämligen att länsteatern i Bohuslän med sin engagerade ledning nu kan gå ut i produktion och genomföra de föreställningar som man redan har sålt. Det är i förhoppningen att allt skall fungera så som vi tror och hoppas att det skall göra som vi socialdemokrater på Bohusbänken kommer att ställa oss bakom majoriteten.

I detta anförande instämde Lisbet Calner (s).

Anf. 81 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Herr talman! Det var roligt att höra Karl-Erik Svartberg tala så väl för länsteatern i Bohuslän. Jag kan bara uppmana honom och hans kamrater på Bohusbänken att rösta på reservation 7, så kan det bli litet pengar till de regionala teatrarna också.

Anf. 82 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Det är på det sättet, Margareta Fogelberg, att vi inte har de 10 milj.kr. som krävs i reservationen. Om det bara hade gällt länsteatern i Bohuslän skulle vi ha röstat på reservationen om inte majoriteten hade ställt sig bakom vår motion. Men nu gäller det alltså 10 milj.kr. till bra mycket mer än länsteatern i Bohuslän. Dessa 10 milj.kr. har vi inte. Annars fronderar vi

bohuslänningar ibland och kör över regeringens förslag. Men det behöver vi inte göra i detta fall, eftersom vi känner oss trygga ändå.

Anf. 83 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är skönt när man har en sådan stark tro på sina statsråd. Men det skulle vara ett gott stöd för alla de andra som inte har stått här och talat för sina länsteatrar om vi fick stöd för reservation 7.

Anf. 84 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Var och en talar ju för sin sak. Vi har talat för länsteatern i Bohuslän och kommer att fortsätta att driva frågan om stödet till den. Och eftersom vi tror oss ha vunnit det som vi var ute efter, har vi ingen anledning att lägga oss i hur man resonerar från andra håll. Jag har full förståelse för att man motionerar, stöder osv. Men nu var det fråga om 10 milj.kr., och det är inte så att dessa 10 milj.kr. skall gå till länsteatern i Bohuslän.

Anf. 85 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag är en av dem som har motionerat om anslaget till Riksteatern och är mycket nöjd med utskottsbehandlingen av frågan så till vida att utskottet inte kan acceptera den drastiska nedskärning av anslaget som regeringen föreslog.

Men jag är inte nöjd med att man finansierar ökningen genom att anslaget till kulturrådets verksamhet för utvecklingsarbete minskas med 2 miljoner. Detta fattade vi beslut om tidigare i dag.

Jag vill peka på några konsekvenser av detta.

I den statliga utredningen Kultur för hela landet fanns ett förslag om försöksverksamhet med s.k. länskonstnärer. Kulturrådet tog upp det här förslaget som sitt och uppmanade landstingen ute i landet att med ekonomiskt stöd från kulturrådet under en försöksperiod om tre år genomföra verksamhet med länskonstnärer.

Mitt eget landsting, Värmlands landsting, som bedriver en mycket aktiv regional kulturverksamhet, ställde sig bakom detta förslag och lade ned mycket tid och arbete på att förbereda sig för ett treårigt projekt med två länskonstnärer. Arbetet skulle särskilt inriktas på att stimulera barns och ungdomars intresse för musik och bild.

I december 1990 kom besked från kulturrådet där man meddelade att anslag beviljats för tre år preciserat i kronor för de kommande tre åren. Landstinget beslutade om sitt ekonomiska åtagande och planerade ekonomiskt för att ställa upp under treårsperioden.

Två unga konstnärer kunde anställas, och de har nu arbetat någon månad och har med entusiasm planerat verksamhet efter de förutsättningar som meddelats från kulturrådet och huvudmannen.

Den 16 april kom helt plötsligt besked från kulturrådet att projektet skall stoppas efter ett år beroende på att anslaget till kulturrådets utvecklingsarbete skärs ned, dvs. det anslag som vi fattade beslut om tidigare i dag.

Det här är ett konkret exempel för att belysa hur fel det är att man, för att finansiera Riksteaterns anslag, skär i anslaget för kulturrådets utvecklingsarbete. Det var ingen bra lösning. Det leder till ryckighet i planeringen, och

det är en lösning som tyvärr föga stimulerar till fortsatt kulturellt utvecklingsarbete.

Jag anser att utskottet för att rädda Riksteatern gjort ett mycket gott arbete, men jag beklagar djupt att det till vissa delar måste gå ut över sådan verksamhet som skall stimulera till utveckling av det regionala kulturlivet.

Anf. 86 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v):

Herr talman! Jag är också missnöjd över att 2 milj.kr. togs från utvecklingsverksamhet på kulturområdet. Men frågan är vad den senaste talaren har för alternativ. Vad skulle hon föredra i stället? För vår del fanns inget annat alternativ. Vi övervägde det positiva att tillföra kultursektorn ytterligare 14 milj.kr. och ge Riksteaterns verksamhet 20 milj.kr. Jag instämmer i att det är negativt att ta pengar från utvecklingsverksamhet inom kultursektorn. Det kommer att drabba just sådana grupper som den senaste talaren tog upp. Men det är meningslöst att säga att något är negativt när det de facto inte finns något annat alternativ i detta sammanhang.

Anf. 87 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har inte pekat på något alternativt sätt att finansiera Riksteatern. Det är mycket riktigt. Vad jag pekar på är de konsekvenser som man kan uppleva ute i landet på grund av att dessa pengar har dragits in. Jag har tagit detta exempel just för att visa att kulturrådet i detta sammanhang har handlat i en ganska svår och bekymmersam situation, vilket får effekter även ute i landet. Jag hoppas att man inom kulturrådet skall kunna lösa detta problem och hitta andra pengar just till denna verksamhet som nu har kommit i gång på ett så bra sätt.

Anf. 88 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v):

Herr talman! Detta gäller inte bara inom kulturrådet. Jag kan lova att vårt parti skall göra allt det kan för att tillföra medel till utvecklingsverksamhet inom kultursektorn. Jag tror också att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet är fullt medvetna om behovet av ökade resurser på detta område.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.00 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

7 § Kulturmiljövård, m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkanden
1990/91:KrU24 Arkiv (prop. 1990/91:100 delvis),
1990/91:KrU25 Kulturmiljövård, museeer och utställningar (prop. 1990/91:100 delvis),
1990/91:KrU26 Forskning (prop. 1990/91:100 delvis),
1990/91:KrU27 Lokalförsörjning m.m. för kulturändamål (prop. 1990/91:100 delvis) samt
1990/91:KrU28 Arkivet för ljud och bild (prop. 1990/91:100 delvis).

Förste vice talmannen meddelade att kulturutskottets betänkanden KrU24, KrU25, KrU26, KrU27 och KrU28 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 89 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Fru talman! Det gäller nu att ta nya tag efter den mycket spännande och fina diskussionen om kultur i mera allmänna termer timmarna före middagen.

Jag skall inleda den här debatten om kulturmiljö, och jag skall börja debatten med att påminna om att vi faktiskt har ett arv att förvalta – det är precis vad det handlar om. Jag hör till de politiker som säger att ett land inte bara har en nutid och en framtid utan också en historia. Det är med den kulturkonservativa värderingen som grund som jag för det här resonemanget.

På Gotland finns 97 kyrkor. För tre veckor sedan besökte jag i en funktion jag har inom kyrkan några av de kyrkorna. Den kyrka jag mest ägnade mig åt var Eskelhems kyrka söder om Visby. Jag gick runt där och tittade i kyrkan, där århundradens gudstjänster har hållits och där århundradens kulturminnen finns, och jag såg att kyrkan var litet sprucken och litet sned och att det fanns oerhörda behov av upprustning. Erik Sjöberg, antikvarien som var med mig, pekade också och sade, att där behöver vi göra detta, och där behöver vi göra detta, och därefter är det nödvändigt att genomföra olika åtgärder inne i kyrkorummet.

Varför nämner jag nu det här? Jo, anledningen är att det utskottsbetänkande som jag i huvudsak skall tala om, nämligen kulturutskottets betänkande nr 25, handlar precis om detta. Det handlar om hur vi skall bevara gamla byggnader och om hur vi skall se till att det kulturarv som finns i byggnaderna, i inredningen och i skulpturerna kan bevaras.

Detta förutsätter ett intresse. Vi fick ju tidigare i dag höra av Bengt Göransson att han stod på det godas sida. Det må han få säga, även om jag tycker att det är förmätet, eftersom jag menar att vi som vill slå vakt om kulturmiljön rimligen står på det godas sida. Eftersom socialdemokraterna är klart mindre intresserade, klart mindre ambitiösa och klart underprioriterar de här frågorna kan man fråga sig på vilken sida socialdemokraterna står.

Detta förutsätter intresse, och det förutsätter kunskap. Vi har i vår motion, som ligger till grund för en av våra reservationer, talat om hur viktigt det är att man uppmärksammar utbildningen i ett sådant speciellt ämne som

byggnadsvård. Det är viktigt att det finns människor som har kunskaper i hur man bevarar gamla byggnader. Det är ingen hemlighet för kulturutskottets ledamöter att det här finns påtagliga brister. Ibland är det inte pengar som fattas, och ibland är det inte heller arbetskraft, utan tillräcklig kunskap. Det är en mycket sofistikerad verksamhet att rädda gamla byggnader, att göra det på rätt sätt och att göra det med pietet – och då tänker jag inte på pietet i tekniska termer utan i kulturella.

Fru talman! Detta är enligt min mening den viktigaste delen av kulturutskottets betänkande 25. Det handlar naturligtvis också om sådana saker som att bevara kulturlandskapet och att hantera fornminnena på rätt sätt. Vi har i vår motion också talat om hur viktigt det är med mångfald i det här sammanhanget. Vi har aldrig förstått varför man inte skulle kunna ha en friare konkurrens i fråga om arbetet med fornminnena.

Som jag inledningsvis nämnde uppfattar vi som bildar majoritet i utskottet – och det är alla partier förutom socialdemokraterna; alla andra partier har ambitioner i den här riktningen – att socialdemokraterna är dåliga på detta. Det skall bli intressant att höra vad Sylvia Pettersson har för argument, varför socialdemokraterna inte i en diskussion i kulturutskottet även kan prioritera kulturmiljön. Det framgår av reservationer till utskottets betänkande att socialdemokraterna har fått lov att reservera sig. Alla andra partier bildar majoritet, och som bekant är kulturutskottet det av alla utskott där detta oftast händer. Det borde leda till slutsatsen att socialdemokraterna kanske inte är så bra på just det här avsnittet, att den skönmålning som Bengt Göransson förut ägnade sig åt inte har någon som helst grund i det praktiska riksdagsarbetet.

Jag blir som politiker och riksdagsman i ett land med världens högsta skatter litet förvånad över att det på alla de områden som man bedömer som angelägna att arbeta med fattas pengar. Hur är det möjligt att vara ansvarig för ett politiskt system där det fattas pengar till allt som är angeläget? Det sägs att det inte finns några pengar till vare sig skola, barnomsorg eller äldrevård. Likadant är det på den lilla sektion som många av oss tycker är den kanske viktigaste i den politiska verksamheten, nämligen kulturen – det finns inga pengar.

Flera partier i utskottet – ibland de tre borgerliga partierna och ibland moderaterna och folkpartiet – har på några punkter varit tvungna att säga att det inte kan vara som det för närvarande är. Vi är tvungna att göra överflyttningar mellan olika poster så att den kvalitet som är det helt avgörande i de här sammanhangen inte tappas bort. Jag tänker på sådana saker som att det skall betalas hygglig hittelön till den som hittar fornminnen och en sådan fullkomligt självklar sak som att man skall kunna bevaka museernas samlingar. Det är närmast genant att vi i det som förr i världen kallades välfärdsstaten Sverige inte ens skall kunna få regeringspartiet att förstå att en sådan självklar sak som att bevaka museernas samlingar fordrar anslag.

Fru talman! Jag skall inte yrka bifall till så många reservationer. Men vad gäller betänkande 25, som jag i första hand har talat om, yrkar jag bifall till reservation 14. Jag gör det därför att det i den reservationen ligger en annan kvalitetsbedömning i fråga om vilken vi tycker att regeringen gör dåligt ifrån sig och socialdemokraterna i utskottet är litet aningslösa, eftersom de inte

förstår vilka kvalitetsförluster man kan göra genom att inte bifalla sådana här förslag. Vi vill utöka möjligheterna för museerna att köpa in samtida svensk konst.

Vi hade tidigare i dag en debatt, som för moderaternas del sköttes av Lars Ahlmark och som handlade rätt mycket om satsningar centralt resp. regionalt. I våra betänkanden ligger också frågan om museerna. Här är det, som alla som har läst betänkandena vet, alldeles klart att vi mer vill satsa på de regionala och centrala museerna och ge dem möjligheter att få ett anslag som ligger väsentligt över vad som föreslås i propositionen och vad socialdemokraterna i utskottet kan hänga med på. Vi menar att vi, om vi satsar kraftfullt och seriöst på regionala och centrala museer, inte behöver använda Riksutställningar i tillnärmelsevis samma utsträckning som tidigare. Vi gör en betydande besparing på Riksutställningar men menar att det i satsningen på regionala och centrala museer finns starka kvalitetsskäl som förklarar omprioriteringen inom budgeten.

Till kulturutskottets betänkande nr 26 har fogats en reservation från vår sida som handlar om var forskningen och utvecklingen inom kulturområdet bör ligga. Vi menar att dessa uppgifter bör överföras från kulturrådet – de som vet vad vi har för inställning till kulturrådet förstår också varför – till den plats där de rimligen hör hemma, nämligen vid universitetsfakulteternas samhällsvetenskapliga sektioner.

Med detta, fru talman, yrkar jag också bifall till reservation 1 till betänkande 26.

Anf. 90 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag finner ingen anledning att särskilt kommentera arkivbetänkandet utöver vad vi som representerar folkpartiet liberalerna säger om att vi ifrågasätter att Arbetarrörelsens arkiv har en sådan särställning att det behöver ha en särskild anslagspost. Det säger vi självfallet inte därför att vi inte anser att arbetarrörelsen som alla andra folkrörelser skall ha ett arkiv, utan det är särbehandlingen vi står frågande inför.

Den stora ekonomiska framtidsfrågan för arkiven gäller utvecklingen av lönebidragen. Ett genomförande av flexibla lönebidrag – som i och för sig kan ha mycket positiva följder – kan få ödeläggande konsekvenser för arkiven. Frågorna kring lönebidragen handläggs av arbetsmarknadsutskottet, och ett enigt kulturutskott har i yttrandet dit redovisat att riskerna för arkiven är akuta. Det finns skäl att också här påminna om att folkpartiet liberalerna i det sammanhanget tillsammans med andra reserverat sig för att den konsekvensutredning som utlovats måste genomföras.

Kulturutskottet ger kulturmiljövården en välbehövlig förstärkning på 10 miljoner för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och vård av kulturlandskap och fornlämningar. Göran Åstrand har kommenterat den frågan. Jag finner ingen anledning att nu ytterligare gå in i diskussion kring detta. Vi har där en likartad uppfattning – de här frågorna är så viktiga och så eftersatta att insatser måste göras. Socialdemokraterna har reserverat sig på den punkten.

Nordiska museet har fått samordningsuppgifter. Detta är en angelägen uppgift. Utskottet ger museet möjligheter att fullgöra dem.

Utskottet erinrar om de löften som utställdes föregående år och föreslår att utlovade grundbelopp för de regionala museerna skall inrättas. Det är märkligt att socialdemokraterna kan ha motsatt uppfattning. Som vi sagt tidigare i dag i debatten när vi har diskuterat andra områden har de kommunala bidragsgivarna ställt upp och planerat för den utbyggnad som har aktualiserats genom löften om statliga stimulanser i form av dessa grundbidrag. Med ett pennstreck styks det löftet. Det var ett misstag, och kulturutskottet rättar nu till förhållandet så att planerade förstärkningar kan genomföras.

Socialdemokraterna är inte ensamma om att ha reservationer i betänkandet. Folkpartiet liberalerna har också reservationer. Länsmuseerna är tydligen ingen hjärteangelägenhet för socialdemokraterna, men det är uppenbarligen Arbetets museum i Norrköping, ett museum som enligt flera bedömare – jag känner inte alls till saken – inte utvecklats särdeles väl. Där föreslår utskottet nya insatser.

De internationella kulturfrågorna får allt större betydelse; inte minst gäller det i samband med biståndsinsatser i u-länderna. Dessa länder är mycket utsatta. Det stöd de får går ofta till rent ekonomiska satsningar. Insatserna för att bevara och levandegöra dessa länders kultur är en mycket viktig del av biståndsarbetet. Därför anser vi från folkpartiet liberalerna att förutsättningarna att inrätta ett internationellt sekretariat vid riksantikvarieämbetet bör utredas. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Kulturutskottet har tidigare behandlat frågor som gäller museernas bevakningskostnader. I en reservation säger vi att regeringen, om anslagen inte räcker till, bör återkomma med förslag om anslag på tilläggsbudget. Bevakningen av våra kulturskatter får inte eftersättas.

Liksom föregående år föreslår folkpartiet liberalerna att 500 000 kr. skall ges till konstmuseet Arkiv för dekorativ konst, som lyder under universitetet i Lund. Anslaget bör beviljas i avvaktan på att museet får självständig ställning. Utskottets majoritet delar inte vår uppfattning.

Jag vill, fru talman, än en gång uttala min tillfredsställelse över att riksdagen, om kammaren följer utskottets förslag, kommer att förstärka möjligheterna att bevara kulturmiljön och att länsmuseerna får bättre möjligheter att fullgöra sina mycket angelägna uppgifter.

Anf. 91 STINA ELIASSON (c):

Fru talman! "Riksarkivet och landsarkiven är statliga myndigheter med särskilt ansvar för den statliga arkivverksamheten och för arkivvården i landet. I deras uppgifter ingår att vara arkivdepåer, att främja forskning och ge råd i arkivfrågor till enskilda." Det är ett direktcitat ur betänkande nr 24, och det upplyser om vilka ansvarsfulla och viktiga uppgifter som åligger dessa statliga myndigheter.

För att de skall klara de ålagda uppgifterna måste tillräckliga resurser ställas till förfogande. Därvidlag fattas mycket. Bristerna finns på lokalsidan, och de finns i hög grad även när det gäller personalresurser.

Arkivverksamheten är imponerande, och det rör sig om stora och angelägna kulturfrågor. Det gäller både nytt och gammalt, det gäller bevarandet och tillgängliggörandet av det historiska materialet men också hanteringen

av den rykande färska information som i stor mängd och i olika former väller genom det moderna samhället.

Vi har från centern i motioner fört fram krav på att arkivens, särskilt landsarkivens, personalsituation snarast skall bli föremål för en översyn.

I detta sammanhang vill jag, precis som föregående talare, nämna hur beroende våra arkiv är av lönebidragsanställda. Därför är det med stor besvikelse som jag noterar att förslaget i arbetsmarknadsutskottets betänkande blev riksdagens beslut. Därmed nonchalerades kulturutskottets enhälliga förslag att det nuvarande systemet med lönebidragsanställda skulle fortsätta som nu, i varje fall tills regeringen låtit tillsätta den konsekvensutredning i frågan som riksdagen i fjol beställde.

I den frågan har Sylvia Pettersson förtjänstfullt agerat. Jag vill gärna uttala min uppskattning om det. Det hjälpte nu inte. Det skall bli intressant att se hur regeringen tänker klara de negativa konsekvenser som det kommer att innebära för museer och arkiv, när den nya typen av lönebidragssystem är i funktion. De insatser som de lönebidragsanställda har gjort vid våra arkiv är stora, ibland rent av heroiska, när det gällt att t.ex. ordna och förteckna myndigheters arkiv.

Fru talman! Vi har från centern visat på behovet av ökade resurser för att göra det möjligt att öka tillgängligheten till arkiven, särskilt för folk som ägnar sig åt släktforskning och lokalhistorisk forskning på amatörnivå. Därför föreslår vi att medel för sju arkivarietjänster redan nu anvisas för dessa ändamål. Vi framför vidare krav på att arkivlektorstjänster inrättas för att förstärka arkivens resurser att levandegöra sina samlingar.

Dessa förslag har utskottet yrkat avslag på, men utskottet slår ändå fast att det är angeläget att frågan om arkivens användarservice uppmärksammas, inte minst med hänsyn till att arkiven vid sidan av den professionellt bedrivna forskningen i ökande utsträckning utnyttjas för forskning i släkt- och hembygdshistoria. Hur skall det kunna ske om arkiven inte får mer resurser? Att frågan enbart uppmärksammas kan inte lösa arkivens resursproblem!

Fru talman! Några av centerförslagen avslås med hänvisning till den arbetande arkivdepåkommittén, som nu tydligen äntligen kommit. Vi fick ett pressmeddelande om detta i går. Där framkommer att kommittén delar centerns uppfattning om vissa organisatoriska förändringar. Kommittén föreslår att ett nytt landsarkiv inrättas för Värmlands län och ett i sydöstra Sverige för Kronobergs, Kalmar och Blekinge län. Den uppfattningen stöder centerreservationen nr 4.

I reservation nr 5, som centern står för, föreslås att mikrofilmning av kyrkobokföringsarkiven bör förläggas till Ljungaverk. Där finns nämligen redan nu viss arkiv- och mikrofilmningskompetens.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom alla reservationer i kulturutskottets betänkande nr 24 där centern finns med, men för att spara kammarens tid nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationerna nr 1, 2, 3 och 5.

Härefter går jag över till att tala om kulturutskottets betänkande nr 25. Jag vill till att börja med uttala min tillfredsställelse över att viktiga centerförslag har fått majoritet i utskottet. Så är t.ex. fallet när det gäller medelsanvisning under anslaget Kulturmiljövård, där utskottet anvisar 10 milj.kr. ut-

över regeringens förslag. På det sättet kan bidragen till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ökas. Centerpartisten Gunhild Bolander påpekar särskilt i motion nr 269 att bidragen skall kunna omfatta både byggnadsminnen och annan bebyggelse. Nu stryker utskottet särskilt under precis detta. I betänkandet sägs att det måste finnas rimliga möjligheter att vårda även sådan kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som inte utgör byggnadsminne. Annars riskerar en omistlig del av kulturarvet att förstöras eller att få skador. Det är bra att utskottet uttalar sig på ett sådant sätt.

Jag vill också uppmärksamma det glädjande i att utskottet föreslår att anslaget till Nordiska museets förvaltningskostnader skall ökas med 500 000 kr. bl.a. med tanke på museets samordningsuppgifter och verksamheter med ett fotosekretariat.

Fru talman! Jag övergår nu till att säga något om de regionala museerna. Statsbidrag utgår i form av grundbidrag, och förutsättningen för statsbidrag är att de statliga bidragen motsvaras av satsningar från museernas huvudmän.

I fjolårets budgetproposition uttalade sig kulturministern för en förstärkning av resurser till de regionala museerna. Det är beklagligt att det löftet inte uppfylls i årets budgetproposition. Det är naturligtvis mycket angeläget att de regionala museerna kan planera sin verksamhet också på längre sikt. Den ryckighet som har utmärkt regeringens kulturpolitik när det gäller de regionala museerna har ställt till besvär och skapat irritation, inte minst hos de anslagsgivande huvudmännen som känner sig lurade. Här har de uppfyllt kraven på satsningar och så ställer inte staten upp – staten som har ställt dessa krav. Nu har en majoritet i utskottet enats om att inte lämna de regionala museerna i sticket utan föreslår att de regionala museerna tillförs 125 nya grundbelopp fr.o.m. den 1 januari 1992.

Fru talman! Länsmuseerna – de regionala museerna – har stor betydelse på många olika plan. Jag vill särskilt som exempel nämna den roll som de spelar inom regionalpolitiken. Museerna kan aktivt medverka med kulturverksamhet för att ge självkänsla, identifikation och gemenskap. De kan vara basresurs för det regionala föreningslivet, skola och folkbildning. Museerna kan medverka i utvecklingen av kultur, turism, hemslöjd m.m. Museerna kan vara ett forsknings- och utredningsorgan med förmåga att analysera den regionala utvecklingen och föreslå åtgärder. Så nog är det viktigt att se till att de regionala museerna ges resurser som möjliggör dessa mycket viktiga uppgifter.

Fru talman! Utskottet uttalar sin uppskattning av hembygdsrörelsen. Det finns också statsrådsord på att hembygdsrörelsen är en betydelsefull faktor inom kulturmiljövården och för kulturmiljöinformationen. Det stannar dock vid uppskattande ord, och utskottet yrkar avslag på centerns förslag om att öka anslaget för medel till information och utvecklingsverksamhet, något som enligt vår mening till största delen skulle gå till Riksförbundet för hembygdsvård. Vi i centern reserverar oss till förmån för vårt förslag och uttrycker det i reservation nr 3.

I reservation nr 4 stöder vi från centern vårt förslag om att anslaget till Riksförbundet för hembygdsvård anvisas under särskilt anslag i framtiden.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom alla de reservationer där centern

finns med, men för att spara kammarens dyrbara tid nöjer jag mig även här med att yrka bifall till reservationerna nr 3, 4 och 11.

Anf. 92 ALEXANDER CHRISOPOULOS (v):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 12 och 17 i betänkande 25. I bägge dessa reservationer föreslår vi en ökning av anslaget till Nordiska museet resp. Arbetets museum. Det anslaget är välbehövligt för en fortsatt verksamhet.

Anf. 93 KAJ NILSSON (mp):

Fru talman! Jag vill först ta upp betänkande nr 24 om arkiv. Stina Eliasson har nu utrett frågan om landsarkiven. Jag har själv besökt landsarkivet i Lund och kunnat konstatera den trängda personalsituationen som finns där. Man har ett otillräckligt antal anställda och ibland i övrigt svåra arbetsförhållanden. Jag anser också att det är nödvändigt att arkivinstitutionernas användarservice kompletteras med insatser för att aktivt tillhandahålla arkivinformation till användarna. Problemet är till stor del, vilket har sagts här tidigare, att landsarkivens personal är lönebidragsanställd. Jag hoppas att den frågan får sin lösning. På sikt är det ohållbart.

Frågan om arkivens personalsituation bör bli föremål för en översyn. Därför yrkar jag bifall till reservation 1 i betänkande 24.

Jag skulle också vilja yrka bifall till en reservation som behandlar dialekts- och ortnamnsarkivet i Lund. Jag skall emellertid också bidra till att spara tid. Jag meddelar därför att jag ställer mig bakom reservation 6, men att jag inte kommer att yrka bifall till den.

Betänkande nr 25 behandlar ett område som vi tycker är mycket väsentligt och som under den tid vi har varit i riksdagen har fått mera resurser. Det gäller kulturmiljövården. År 1988 föreslog jag 23 miljoner mer till den här verksamheten än vad regeringen föreslog. 23 miljoner har vi även hört talas om i dag, och då gällde det Riksteatern. Det är tydligt att det behövs stora summor för att klara upp kulturmiljövården. Den har många grenar att verka på.

I år har vi krävt ökade insatser till vård av kulturlandskapet och kulturminnen. En post för landskapsvårdande åtgärder tas också upp i proposition nr 90 under den fjortonde huvudtiteln enligt beslut i jordbruksutskottet. Det föreslås att denna post för nästa budgetår skall bli uppförd med 200 milj.kr. De medlen skall användas för att betala ersättning till lantbrukare för landskapsvårdande insatser. Miljöpartiet de gröna har i en motion föreslagit en ökning med 300 milj.kr. Jag ställer mig bakom reservationerna nr 5 och 8.

En annan intressant fråga gäller konstmuseet Arkiv för dekorativ konst eller som det nu heter Skissernas museum. Skaparen Ragnar Josefsson fyller 100 år i år, och hans verk fyller 50 år. Detta har nyligen firats i Lund. Jag hade förmånen att få vara med på nyinvigningen av Skissernas museum. Detta är ett museum som man önskar att många människor skulle komma i kontakt med. Det är att komma in i konstnärens verkstad, in i idéernas konceptionsögonblick och sedan följa utvecklingen fram till ett färdigt konstverk – inte alltid till fördel för slutprodukten. Förra året hade vi en motion om stöd till museet. I avsaknad av en ny sådan har vi beslutat att stödja den folkpartimo-

tion som vill att museet skall bli självständigt med statliga resurser och att detta skall prövas.

Museet startade faktiskt i småskoleseminariets gymnastiksal. Ragnar Josefsson fick nåden att ha sina verk där till att börja med, men han fick ta bort dem när man skulle ha gymnastik. Verken hängde på ribbstolar. Museet har nu växt och består av nio baracker, och det har framtiden för sig. Jag yrkar bifall till reservationerna nr 19 och 23.

Fru talman! Jag ställer mig även bakom reservation nr 13, men jag yrkar inte bifall till den. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan. Detta gäller även de övriga betänkandena nr 26, 27 och 28.

Anf. 94 SYLVIA PETTERSSON (s):

Fru talman! Till allra största delen är det här utskottsbetänkandet om kulturmiljövård, museer och utställningar mycket traditionellt. Vi intar i stort sett samma ståndpunkter som förr om åren. Några av oppositionspartierna förfogar över en något innehållsrikare portmonnä än vi i regeringspartiet i år och spenderar sina resurser på vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, vård av fornlämningar och fler grundbelopp till länsmuseerna. Knappt 17 milj.kr. anslår utskottsmajoriteten utöver vad regeringen har föreslagit. Samtidigt vill moderaterna sin vana trogen inte alls ge något stöd till Arbetets museum och dra ner väsentligt på statens bidrag till Riksutställningar. Här sparar moderaterna in drygt 20 milj.kr., så för deras del handlar det om omfördelning av känd modell. Allt detta känner vi igen, och vi är också bekanta med vars och ens bevekelsegrunder sedan tidigare.

Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan och till reservationerna 2 och 24 samt följdreservationerna och avslag på övriga reservationer.

I båda fallen har vi socialdemokrater reserverat oss för ett mindre anslag än majoriteten – inte därför att vi anser att vården av kulturmiljön resp. länsmuseerna inte skulle behöva utökade resurser utan på grund av det statsfinansiella läget. Göran Åstrand säger att vi underprioriterar kulturmiljön. Jag tror att han mycket väl vet att det inte är så. Dessutom kan man fråga sig om Göran Åstrand möjligen inte har lagt märke till att båda dessa anslag har ökat i propositionen även i år. Vi har faktiskt förstärkt dessa anslag under en följd av år.

Vi socialdemokrater är mycket väl medvetna om behoven och om det angelägna i att de blir täckta. Det är alltså ingalunda fråga om att satsningen på t.ex. de regionala museerna skall upphöra. Det framgår också redan av propositionen. Tidigare planerade satsningar får lov att skjutas upp tillfälligt, eftersom det just nu inte finns ekonomiskt utrymme för dem.

Ett av anslagen är vi eniga om att höja. Det handlar om 500 000 kr. ytterligare till Nordiska museets förvaltningskostnader, bl.a. med tanke på museets samordningsuppgifter för att använda datorbaserad information och på verksamheten med ett fotosekretariat. Dessa frågor har tagits upp i motioner från flera partier.

Detta är ett nytt inslag i museidebatten. Jag vill därför särskilt lyfta fram det, också därför att jag tror att det är nödvändigt att politiker på alla nivåer funderar över vilka konsekvenser det kan få om vi satsar litet mer resurser här resp. om vi väljer att inte göra det.

Museerna har bildat organisationen INSAM med Nordiska museet som huvudman. INSAM står för Informationssystem i samverkan vid svenska museer. Dess syfte är att främja och utveckla museernas användning av modern informationsteknologi.

Det första man tänker på i anslutning till museer och datorer är väl att museerna i datorerna fått ett hjälpmedel för att hålla reda på sina samlingar. Men när man tittar litet närmare på det här området, så växer det. Och man hissnar över de perspektiv som öppnar sig, hissnar inför tanken på vad en yngre, mer tekniktillvänd generation kan komma att göra av detta, om den får chansen.

Samla, bevara och levandegöra – så uttrycker vi museernas viktigaste uppgifter. Det är på området "levandegörandet" som problemen oftast finns, och det är där det finns plats för initiativ och utveckling. Med rätt användning av den nya moderna tekniken öppnas här oanade och mycket spännande möjligheter. Datorerna kan få besökare att komma i nära kontakt med utställningen, t.o.m. så att besökaren kan styra innehållet i vad han ser; det kan uppstå en dialog.

Om man därtill tänker på vad en sådan här utveckling kan komma att betyda för skolans och folkbildningens möjligheter att göra kulturarvet tillgängligt för alla, då kan man hissna även inför demokratiperspektivet. När alla människor får tillgång till sin historia, sina rötter, presenterad och formulerad på ett sätt som man förstår, då underlättas och ökas förståelsen för ens egen bakgrund. Då kan man känna självförtroende och stolthet över sin kultur.

Det är viktigt att vi ger människor de redskap de behöver för att de skall kunna söka den kunskap och information som finns på våra museer. Kunskapen om det förflutna kan vara en förutsättning för att vi skall kunna bidra till en bra samhällsutveckling. Om vi inte vet varför vårt samhälle ser ut som det gör i dag, kan vi inte skapa ett bättre morgondagens samhälle.

Detta leder osökt över till det andra område som jag skulle vilja beröra litet särskilt – Arbetets museum.

Författaren Sven Lindqvist, han som är ansvarig för Grävrörelsen som startade på 70-talet, där man gick i studiecirklar med rubriken Gräv där du står, har en gång sagt: "Det är bra att det finns många bilder av historien, då finns det också många möjliga bilder av framtiden." Det är en sådan syn vi försöker stödja, det är en sådan utveckling vi försöker stimulera till, genom att bidra till uppbyggandet av Arbetets museum. Vi vill säga till t.ex. industriarbetaren: "Din bild av historien är väl så mycket värd att bevara och visa fram som någon annans."

Industrilandskapet i Norrköping är ett välbevarat, arkitektoniskt sett intressant industriområde, som saknar motstycke i Europa. Strykjärnet, som fastigheten heter, byggdes 1917 som bomullsspinneri för Holmens bruk. Arkitekt var Folke Bensow. Carl Milles lär ha sagt att Strykjärnet var Sveriges vackraste industribyggnad. Det är vackert än i dag.

Men betänk detta: Att arkitekten bakom det nya väveriet var Folke Bensow är det mycket lätt att ta reda på. Vad arbetarna hette som sedan byggde fabriken har aldrig uppmärksammats eller nedtecknats.

I Strykjärnet hittar vi alltså Arbetets museum, som vi under årens lopp har

haft så skilda uppfattningar om. I det sammanhanget skulle jag vilja ställa en fråga till Göran Åstrand. Hur kan det komma sig att moderaterna kan underprioritera anslaget till Arbetets museum på det sätt som ni gör, Arbetets museum som är ett så viktigt inslag i Sveriges kulturpolitik?

Moderaterna har aldrig haft någon förståelse för vårt behov av att dokumentera arbetet och levandegöra arbetets historia. Tidigare var det bara moderaterna som motarbetade Arbetets museum. Sedan förra året har de sällskap av folkpartiet, fast i något mildare form. I år gläder vi socialdemokrater oss mycket åt att centern valt att ställa upp på det tillkännagivande om behovet av framtida resurser som vi har föreslagit. Vi tror nämligen att vi nu har kommit till den punkt då vi måste bestämma oss angående Arbetets museums framtid. Vi socialdemokrater har kommit fram till att det är dags att lyfta in arbetets historia i museivärlden – historien inifrån och historien underifrån är vad det handlar om, och den är värd sin plats och den är värd ett statligt stöd.

Vänsterpartiet har reserverat sig för ett ökat anslag redan i år. Jag är säker på att Arbetets museum gärna skulle ta emot ytterligare 4 milj.kr. redan i år. Men efter mina kontakter med företrädare för museet vet jag att man klarar ett år till med oförändrat statligt stöd, eftersom man har samlat litet i ladorna. Nästa år kommer det dock att bli alldeles nödvändigt med ett ökat stöd.

Alla som följt utvecklingen alltsedan starten vet att Arbetets museum ofta brottats med stora problem och tidvis arbetat i motvind. Men det har hela tiden funnits ett antal eldsjälar som har satsat allt på detta, och de har bidragit till att det ordspråk besannas där det sägs: "Det är i motvind som draken stiger."

Nu för tiden finns det liknande museer eller planer på sådana i ett flertal andra länder: i Finland, Danmark och Norge men också i Tyskland, England, Österrike, USA och Canada. Vi är alltså inte unika längre – de är lika kloka världen över.

Fru talman! Man kan inte annat än beklaga att vi i år måste göra den bedömningen att det saknas utrymme för en förstärkning av länsmuseerna. Men det finns ett problem som det är ännu angelägnare att lösa, och det har bl.a. Stina Eliasson pekat på. Det gäller de effekter som det ändrade systemet för lönebidragen kan komma att medföra. Den frågan hoppas jag att vi tillsammans skall kunna följa upp och så småningom finna en acceptabel lösning på.

En fråga som ständigt är aktuell i den socialdemokratiska kulturpolitiska debatten, och jag utgår ifrån att den diskuteras även i andra partier, är den fördelningspolitiska aspekten. En socialdemokratisk kulturpolitiker sade en gång att på kulturens område handlar det om att ta från alla och ge till några få.

Museiveckans tema i år var Historien, museerna och den unga generationen, men som diskussionerna utvecklades kunde temat lika gärna ha varit: Hur når vi nya grupper?

Den här frågan har ju också blivit föremål för en undersökning av kulturrådet. Av kulturrådets rapport framgår att det finns institutioner och organi-

sationer som lyckats bättre än andra. Det finns medel som man använt och som visat sig verkningsfullare än andra.

Allt detta har man alltså beskrivit, och rapporten är nu ute på remiss i kommuner, landsting och organisationer. Jag hoppas att det blir många som tar chansen till en ordentlig diskussion och tittar efter hur man arbetar och hur man kan förändra sitt eget sätt att arbeta så att fler blir delaktiga. Det här gäller i högsta grad också politiker och tjänstemän som har att besluta om museiverksamheten i Sverige. En av de medverkande i museiveckans stora debatt, professor Gert Z Nordström, sade att museerna skall vara till för dem som kommer dit första gången. Jag vill tillägga att verksamheten skall vara så upplagd att besökarna lockas att komma tillbaka. Det är viktigt att alla vi som har ansvar för verksamheten deltar i en diskussion om vägar att nå ett sådant resultat.

Anf. 95 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Fru talman! Det var intressant att lyssna till Sylvia Pettersson och rätt avslöjande för den politik som socialdemokraterna uppenbarligen vill föra.

Hon noterar att det i år inte finns tillräckligt mycket pengar till kulturen. Det är precis det vi sagt i alla andra partier, att socialdemokraterna lågprioriterar kulturen. Jag bara noterar som ett faktum att det inte bara är vår beskrivning av verkligheten utan även Sylvia Petterssons.

Sedan lyfter hon fram *ett* museum i det härliga spektrum av fina museer som vi har i Sverige, på central nivå och på regional nivå, härligt aktiva, stimulerande museer, som i ordets rätta bemärkelse är arbetets museum. De finns över hela landet. Men hon lyfter fram ett annat, nämligen det som heter Arbetets museum. Det är rätt avslöjande att när det gäller andra verksamheter, t.ex. länsmuseerna, är ni till ytterlighet återhållsamma. Till Arbetets museum plockar ni fram pengar.

Tala om nu om för mig, Sylvia Pettersson: Hur många utställningar har Arbetets museum haft under de här åren? När jag fått svaret skall jag göra en kommentar till det och jämföra den aktivitet som bedrivs på Arbetets museum med den mycket stimulerande aktiviteten på andra museer.

Jag, liksom flera andra, tog i mitt inlägg upp kvalitetsaspekterna, hur viktigt det är att vi i kulturmiljöfrågan uppmärksammar kvaliteten, kunskapen och utbildningen. Jag skulle väldigt gärna från socialdemokraternas företrädare i utskottet vilja få någon kommentar till varför ni inte stödjer dessa förslag om ökade satsningar på kulturmiljön.

Anf. 96 STINA ELIASSON (c) replik:

Fru talman! Detta blir mer en kommentar än en replik och på slutet en liten fråga.

Det var väldigt intressant det Sylvia Pettersson sade om Nordiska museet och de positiva konsekvenser som det ökade anslaget kommer att få, inte minst för länsmuseerna. Det handlar om INSAM.

Nordiska museet har faktiskt hittat vägar för att arbeta som det centralmuseum som det skall vara. Nu får man alltså ett redskap för att olika samlingar skall kunna bli mer tillgängliga för alla människor. Det är klart att det är bra med de tekniska lösningarna. Men apparater och bildskärmar måste ju skö-

tas av någon. De nya positiva möjligheter som länsmuseerna nu får måste tas till vara av människor. Därför är det väldigt viktigt att länsmuseerna nu får dessa ökade grundbelopp som majoriteten vill satsa på. Sylvia Pettersson kan väl inte tycka att det är rena eländet att en majoritet har föreslagit att det skall bli 125 grundbelopp till länsmuseerna. Jag tror inte det, men jag funderar i alla fall.

Sylvia Pettersson säger att det inte är mening att satsningarna på länsmuseerna skall upphöra. Nej, det skulle bara fattas att denna viktiga verksamhet som vi fattade beslut om för många år sedan och som har betytt så mycket för de olika regionerna helt enkelt skulle upphöra.

Anf. 97 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! En kort replik till Sylvia Pettersson.

De regionala museerna har många uppgifter, och de är profilerade på många olika sätt. Jag skulle tro att de flesta av dem på något sätt är ett arbetets museum. De präglar och speglar arbetets utveckling i sin region.

Det är därför jag tog upp denna diskussion i mitt anförande. Socialdemokraterna riktar sina insatser mot ett speciellt museum samtidigt som man inte ger några kommentarer om att dessa 125 grundbidrag behöver tas fram. Det vi ser i betänkandet är att just detta museum bör ha ytterligare anslag till sina driftskostnader.

Jag kan nämna för Sylvia Pettersson att i mitt hemlän finns i anslutning till vårt länsmuseum, en rederibyggnad. Örebro som jag kommer ifrån har faktiskt varit en sjöfartsstad. Där har man byggt upp ett museum som speglar arbetets utveckling i den regionen.

Man skall inte bara tro på rubriken. Om ordet "Arbetet" står längst upp, då blir det engagemang. Men det finns liv och engagemang i dessa frågor också ute i de regionala museerna.

Anf. 98 SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag måste tyvärr börja med att korrigera Göran Åstrand. Jag har ingalunda sagt att socialdemokraterna inte har några pengar till kultur. Jag har lyft fram ett par områden där vi har mindre resurser än vi skulle kunna önska oss. Samtidigt vill jag än en gång påpeka att även anslagen till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och till kulturlandskap ökar i propositionen även i år.

Sedan lyfte jag alltså fram ett museum, Arbetets museum. Jag kanske skall påpeka för mina meddebattörer att inte heller på det området har vi i år ansett oss ha några ytterligare resurser. Museet får alltså inte ett öre mer i år än tidigare år. Det enda vi gjort är att säga att nästa år måste vi ta ställning till ytterligare resurser om dess framtid skall kunna säkras.

Göran Åstrand frågar hur många utställningar Arbetets museum har haft. Jag kan inte påstå att utställningar är enda tecknet på att ett museum har någon verksamhet, men jag kan försäkra att Arbetets museum under dessa år har haft ett flertal utställningar. De har själva producerat ett antal, men de har även sysslat med andra saker.

För att kunna erbjuda möjligheter till studier och forskning i samband med studiebesök på museet har man byggt upp ett arkiv och ett bibliotek.

Man har ägnat sig åt ett omfattande forsknings-, inventerings- och dokumentationsarbete. Ganska unikt är att man gjort detta i en stor uppsökande verksamhet. Man har stött LO och ABF i bildandet av Arbetets historiska råd över hela landet. Man har aktivit deltagit i att ta fram Arbetets historia i Sverige, som är en guidebok till Arbetets museer och miljöer. Man har också fungerat som forum för en lång rad seminarier på olika områden. Dessutom har tiden förstås använts till planering för den framtida museiverksamheten.

Inför öppnandet i december i år produceras en utställning som heter Sjätte sinnet, som är en utställning om vardagsupplevelser, om hur vi använder våra sinnen i arbetet. Den handlar om arbetets innehåll och vill stimulera till nya frågor, nya tankar, nya krav på arbetets område. En annan utställning som kommer att visas fr.o.m. december är en stor fototutställning som heter World of Work. Den består av mer än 500 bilder av fotografer från flera olika länder.

Till Stina Eliasson kan jag säga om länsmuseerna: Det är klart att det inte är rena eländet att de inte får flera grundbelopp. Det förstår säkert Stina Eliasson också. Hon var rädd för att vi hade menat – när vi säger att satsningarna inte skall upphöra – att vi skulle sluta att betala bidrag över huvud taget till länsmusserna. Men det vi talar om hela tiden är ökningen av grundbeloppen, och det vet Stina Eliasson mycket väl.

Anf. 99 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Fru talman! Jag ställde frågan om Arbetets museum därför att vi har hört att det har varit vådliga igångsättningssvårigheter. Stora pengar har satsats från statsmakterna för att museet skall komma i gång. Det som Sylvia Pettersson nu säger – jag tror på det naturligtvis – gäller perspektivet framåt. I perspektivet bakåt har, såvitt jag förstår ingen utställning genomförts.

Nu öppnar museet i december, det är riktigt, men det har under lång tid genererats mycket pengar till denna verksamhet.

Det handlar nu om det perspektiv som jag och andra har på kulturlivet. Det är kanske litet bredare än det perspektiv som ensidigt skulle gynna Arbetets museum. I den humanismens och etikens västeuropeiska kultur, där jag hämtar min stimulans, finns en oändlig massa andra verksamheter också att satsa på i ett perspektiv som är längre och som hämtar sin inspiration dels från antiken, dels från västerlandets utveckling. Att den typen av museer inte med ett ord skulle nämnas känns litet konstigt när Sylvia Pettersson bara lyfter fram Arbetets museum.

Anf. 100 STINA ELIASSON (c) replik:

Fru talman! Det var ganska bra att Sylvia Pettersson påpekade att det inte är fråga om att ta bort någonting ifrån de regionala museerna, utan att grundbeloppen ökar. Men jag fick den uppfattningen av hennes första anförande, när hon sade att det inte är meningen att satsningarna skall upphöra.

Sedan är det faktiskt så att det dröjer länge innan man nått till en sådan nivå för länsmuseerna vad avser grundbeloppen att man helt och hållet och perfekt kan klara de åtaganden som man har och de uppgifter som är pålagda ifrån olika myndigheter. Länsmuseernas samarbetsråd har gjort en utredning som visar att de statliga bidragen egentligen skulle behöva mer än för-

dubblas från i genomsnitt 15 till 50 grundbelopp per museum för att museerna skall kunna fullgöra sina uppgifter när det gäller kulturarv, hembygd, historia, konst, natur och kulturminnesvård.

Men nu är dessa missförstånd uppklarade.

Får jag säga när det gäller Arbetets museum att jag har varit där. Det är ett mycket intressant museum. Jag rekommenderar ett besök där. Jag tror inte det är särskilt märkvärdigt om ett museum, eller vad som helst, kan ha igångsättningssvårigheter. Det kan nog drabba våra projekt litet var. Men museet som sådant är mycket intressant.

Anf. 101 SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Jo då, Göran Åstrand, att Arbetets museum haft problem i starten är alldeles sant. Däremot är det alldeles fruktansvärt osant att man inte skulle haft någon utställning under årens lopp. Det får nog moderaterna kolla upp litet bättre.

Jag tyckte precis jag hörde Göran Åstrand säga att han trodde på Sylvia Pettersson. Gör det! Det tycker jag är ett klokt beslut.

Sedan är det inte så att vi ensidigt gynnar Arbetets museum bara för att det är det jag har valt att tala om här i dag. Det låter på Göran Åstrand precis som om vi skulle ta bort de statliga bidragen för alla andra museer än Arbetets museum, men det är inte heller sant.

Det är en lång rad länder, inte bara i Europa utan också i USA och Canada, som är precis lika kloka som vi och satsar på ett Arbetets museum. Detta museum kommer att öppna den 15 december. Jag tror jag skall följa Stina Eliassons råd. Jag skall se till att moderaterna får en inbjudan. Så kan ni åtminstone komma och titta på den vackra byggnaden.

Till Stina Eliasson skulle jag när det gäller länsmuseerna vilja säga att vi naturligtvis aldrig kommer att hamna i den situationen – oavsett hur mycket pengar vi anslår – att museerna säger: Tack, nu är det nog, nu vill vi inte ha mera. Jag hoppas faktiskt att vi heller aldrig kommer att hamna där. Jag tycker att det är viktigt att det hela tiden kommer att finnas ambitioner som sträcker sig litet längre än vad de ekonomiska resurserna gör.

Förste vice talmannen anmälde att Stina Eliasson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 102 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag tänker tala om betänkandena 24 och 26. I betänkande 24 behandlas förslag i budgetpropositionen om anslag till statligt arkivväsende, m.m.

Samtliga motioner som har lämnats med anledning av budgetpropositionen i härmed berörd del avstyrks mot bakgrund av arkivdepåkommitténs arbete. Utskottets majoritet anser att man skall avvakta med förslag tills kommittén har redovisat förslag som bl.a. rör arkivens personalsituation, förslag om inrättande av nya tjänster och om utbyggnad av landsarkivorganisationen.

Arkivdepåkommittén har den 22 april överlämnat sitt betänkande till utbildningsminister Bengt Göransson. Vi får nu avvakta utbildningsdeparte-

mentets proposition i ärendet, men nog tycker jag att det i arkivkommitténs betänkande skymtar lösningar som ger tillförsikt i många av de frågor som Stina Eliasson och Kaj Nilsson talar om. Jag anser liksom utskottets majoritet att det var klokt att vänta på detta kommittébetänkande.

Det finns ett antal motioner som tar upp mikrofotografering av kyrkobokföringsarkiven och verksamheten vid Svensk Arkivinformation i Ramsele. De avstyrks av utskottet med hänvisning till att frågorna faller under riksarkivets ansvarsområde. Dessa frågor har också till vissa delar övervägts i arkivdepåkommittén. I sitt betänkande har arkivdepåkommittén beräknat medelsbehovet till ca 93 milj.kr. för mikrofilmning av folkbokföringsmaterial som överförts från pastorsämbetena. Vi får anta att den kommande propositionen tar upp detta.

Motionsyrkanden om förbättring av riksarkivets stöd till enskilda arkiv och om ändring av principerna för bidrag till folkrörelsearkivens föreståndarlöner avstyrks också av utskottet.

I detta sammanhang vill jag nämna en centerreservation som tar upp behovet av att ändra nu rådande principer. Jag vill påpeka att det är riksarkivets särskilda nämnd som har till uppgift att genom riksarkivet äska och fördela medel till föreståndartjänsterna. Att förändra fördelningsprinciperna bör enligt min uppfattning åligga nämnden, om de principer för fördelning som används anses felaktiga. Regeringen har släppt detta.

Jag vill också meddela att nämnden har kvar medel, då man inte har inrättat det antal föreståndartjänster som har funnits med i budgetäskandet tidigare. Man har möjlighet att själv bedöma om man i stället skall justera nivåerna på lönebidragen för redan inrättade föreståndartjänster.

Jag vill instämma med reservanterna i att man framdeles måste arbeta för att öka basen för stödet. När stödet inrättades för ett antal år sedan, beräknade staten sin andel till 60 % av lönesumman i lönegrad F13. Denna lönegrad finns inte i dag. Jag tror att den heter M15. Men i dag anser utskottsmajoriteten att det inte finns pengar för dessa åtgärder. Viktigt i sammanhanget är ändå principen om att riksdag och regering inte skall detaljstyra nämndens användning av anslaget.

Fru talman! I övrigt vill jag nu yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer som finns fogade till betänkandet.

De reservationer som jag inte har berört i min föredragning kan man säga är gamla bekanta från i fjol, och eftersom utskottsmajoriteten inte förordar mer pengar än regeringens förslag i budgetpropositionen får vi låta oss nöja med detta.

Fru talman! Jag vill också yrka bifall till hemställan i betänkande 26 om forskning och avslag på reservationen från moderaterna med den motivering som utskottsmajoriteten tydligt har angett i betänkande 26. Det finns tydligen olika uppfattning om sektorsforskningens betydelse som komplement till annan forskning. Vi tycker att det är viktigt att den får förekomma även inom den här sektorn.

Anf. 103 STINA ELIASSON (c):

Fru talman! Nog vet jag och centern att det är en särskild nämnd inom riksarkivet som har hand om bl.a. anvisning av medel för föreståndare vid

folkrörelsearkiven. Folkrörelsearkiven, liksom landsarkiven, är visserligen underställda riksarkivet, men de lever i alla fall ett eget regionalt liv. Vi tycker att det inte skadar att peta litet grand på riksarkivet, så att man också där får en uppfattning om vad vi ute i bygderna tycker. Folkrörelsearkiven är oerhört viktiga för den lokala forskningen, för studiecirkelverksamheten osv. Jag vidhåller det förslag som vi för fram i vår reservation.

Anf. 104 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Det Stina Eliasson tar upp gäller fördelningen av anslagen. Vårt resonemang i dag och tidigare har satt litet fart på den särskilda nämnden. Tydligen har de sammanträde i dag, där de diskuterar om de skall utse fler föreståndare eller om de skall använda pengarna på annat sätt. Jag tror nog att den uppmärksamhet som den här riksdagsdebatten har inneburit och det arbete som har utförts i utskottet kring detta har satt fart på nämnden på ett sätt som var nödvändigt just nu. Men som jag antydde tidigare kan det finnas skäl att följa upp om man orkar uppfylla det mål man hade från början.

Anf. 105 STINA ELIASSON (c):

Fru talman! Se där, så bra det var att vi gjorde den här reservationen! Man har t.o.m. fått den här nämnden att hålla ett sammanträde och att förbättra dessa möjligheter. Det var mycket bra.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

8 § Vissa frågor beträffande Sveriges Europasamarbete

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU21 Vissa frågor beträffande Sveriges Europasamarbete.

Anf. 106 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Det har sagts att beslutet om att söka medlemskap i EG är det viktigaste beslutet under efterkrigstiden. Det tillfälle vi nu får torde vara sista chansen för Sveriges riksdag att ha en mening om huruvida en medlemsansökan skall lämnas in eller ej. Fortfarande utgår all offentlig makt från folket, enligt regeringsformens portalparagraf. Man kan givetvis diskutera om detta motsvarar verkligheten. Om vi blir medlemmar i EG, med nuvarande beslutsordning, torde en bättre beskrivning bli att avgörande makt utgår från EG-kommissionen och ministerrådet i Bryssel. Den diskussion om ny grundlag som kommer torde få behandla frågan om varifrån makten skall anses utgå.

När vi i november diskuterade och förberedde beslutet att öppna dörren för en svensk medlemsansökan till EG, fanns en föreställning om att vi ur säkerhetspolitisk synpunkt stod inför ett helt nytt skede i Europas historia. Avspänning, icke väpnad konfliktlösning samt respekt för mänskliga rättig-

heter och nationell självbestämmanderätt skulle prägla framtiden. ESK-processen lyftes fram som ryggraden i den europeiska säkerhetspolitiken.

Vi tolkade för vår del decemberbeslutet så, att de fyra partierna i majoriteten var beredda att överge vår alliansfrihet syftande till neutralitet i krig. Vi ansåg också att det var uppenbart att utvecklingens egen logik i EG skulle leda till ett allt närmare förvarspolitiskt och militärt samarbete och att ett medlemskap därför inte var förenligt med Sveriges alliansfrihet. Vi menade dessutom att skildringen av den säkerhetspolitiska situationen i Europa inte var så sann som utskottsmajoriteten ville ge intryck av. Utvecklingen i Europa och världen har under de månader som gått bekräftat vår syn på saken, vilken vi gav utryck för i november och december.

De flesta av EG-staterna, och även vårt land, har varit inblandade i ett krig som framställts som ett nytt sorts krig, ett krig som med kirurgiska metoder skonar de egna soldaterna samtidigt som fienden får lida stora förluster. Detta krig har i västliga media under en period framställts som en framgångsrik metod att lösa konflikter. Det är först de senaste veckorna som den tragedi som har drabbat civilbefolkning och flyende kurder och shiamuslimer har stämt till en viss eftertanke i fråga om att använda kriget som metod.

I EGs politiska ledning understryker man emellertid gång på gång att Gulfkriget visat hur nödvändigt det är att skapa ett försvarspolitiskt och militärt samarbete. Det är just hoten från arabvärlden som förs på tal när EG-politiker skall svara på frågan om vilka hoten mot EG är. Alla EG-länder är i dag eniga om att målet är att ha ett försvarspolitiskt och militärt samarbete. Hur detta samarbete skall gå till och vilken omfattning det skall ha förs det diskussioner om. En ny regeringskonferens väntas bli sammankallad 1996 för att närmare bestämma hur det försvarspolitiska och militära samarbetet skall se ut när Brysseltraktaten om den västeuropeiska unionen löper ut 1998.

Fru talman! I vårt närområde har vi tidvis haft en het konflikt i Baltikum, med bl.a. skottlossning från sovjetisk militär och dödsoffer. Förekomsten av konfliktrisker i detta område kan komma att permanentas. Och om en ny militärstrategisk linje dras över Östersjön, kan detta ha en påverkan.

Motsättningarna mellan Sovjet och västmakterna i den s.k. CFE-processen har också blivit tydliga. Man reser frågan om huruvida Sovjet kan betraktas som en pålitlig avtalspart. Denna oenighet påverkar hela ESK-processen, som skulle utgöra grunden för den nya alleuropeiska säkerhetsordningen i Europa. Övergången till demokrati och marknadsekonomi i Öst- och Centraleuropa har blottlagt nya motsättningar. Nationella och etniska konflikter blossar upp. Rasism och fascism får ett spelrum. Urholkade sociala rättigheter och oron för en långvarig stagnation i Öst- och Centraleuropa gör att risken för våldsamma urladdningar på sikt blir större.

I denna situation väcks förslag inom EG om en militär insatsstyrka med inriktning också på Öst- och Centraleuropa. Eftersatta områdens närhet till högt utvecklade områden i centrala Europa är en faktor som givetvis kommer att innebära att oro skapas om en utjämning inte sker. Öppenhet gentemot Öst- och Centraleuropa från EGs sida, rörelsefrihet, handel och ett intensivt ekonomiskt samarbete måste vara huvudlinjen när det gäller att stärka säkerheten och stabiliteten i hela Europa. Föreställningen om ett eko-

nomiskt mycket starkt och utvecklat centrum omgivet av en svagare periferi och av ännu svagare utkantsområden är inte någon positiv framtidsbild av Europa. Tvärtom kan en sådan centrum–periferi-struktur medföra att konflikterna i världsdelen skärps och till att det uppstår ett behov för centrum av att med militära medel freda sig gentemot en besviken och underordnad periferi. Det skulle vara en paradoxal utveckling för en organisation som bygger på Romtraktaten, vars syfte var att skapa en bestående fred i Europa. En sådan utveckling är också något helt annat än det demokratins, fredens och avspänningens Europa som många hoppades på när vi i höstas diskuterade frågan om EG-medlemskap.

Även om det bara gäller vårt närområde och Europa finns det starka skäl att bibehålla vår alliansfrihet syftande till neutralitet i krig. Att trovärdigheten beträffande denna alliansfria politik har försvagats genom samarbetet med USA och NATO utgör inte något avgörande skäl till att göra en annan bedömning.

Den neutrala positionen har gjort det lättare för oss att medverka i arbetet för kärnvapenfria zoner, för medlaruppdrag i Mellanöstern, för femkontinentsalternativ m.m. Den neutrala positionen har också gett trovärdighet åt argumentationen för att konflikter skall lösas med politiska och diplomatiska metoder. Tidvis har Sverige kunnat fungera som talesman för mindre länder och länder i tredje världen. Jag tror att en sådan "röst" behövs också i fortsättningen inom Förenta nationerna och andra internationella organisationer.

Inom EGs gemensamma regeringskonferens finns det i dag också förslag om att EG skall uppträda med *en* röst i Förenta nationerna. Det förefaller inte sannolikt att vi ens vid ett medlemskap får möjlighet att lägga fram egna förslag i FN som strider mot EGs linje. Det starka kravet på samordning och centralstyrning av utrikespolitiken blir en logisk följd av en centralstyrd ekonomi, valutapolitik, utrikeshandel och lagstiftning på många områden. Danmark upplever redan i dag i någon mån detta problem i och med att EG häver sanktionerna mot Sydafrika. Om förslaget i regeringskonferensen går igenom, får vi troligen en position liknande den som Vitryssland och Ukraina har haft i FN. Dessa stater gör nu anspråk på en självständigare roll i Förenta nationerna.

Det som det kalla krigets heta delar har handlat om under de senaste 30 åren är inte väpnade konflikter i Europa utan i betydande utsträckning i tredje världen. I Algeriet, Vietnam, Cambodja, Etiopien, Sudan, Södra Afrika, Afghanistan, Iran, Irak, El Salvador, Nicaragua och Chile har sammanlagt miljontals offer krävts. Båda supermakterna har utnyttjat många av dessa konflikter för egna syften. Det är i fattiga länder där läskunnigheten är ringa som människors missnöje kan utnyttjas i en förenklad politisk propaganda riktad mot etniska och nationella minoriteter eller grupper som har en avvikande religion.

Men de verkliga konfliktorsakerna har på intet sätt försvunnit. Svält, miljöförstörelse, skuldkris, ojämlika handelsvillkor och gigantiska flyktingproblem föder ständigt desperation och ger näring åt såväl folkliga rörelser som despoter. Att bygga upp nya supermakter som har ambitionen att svinga sig upp på toppen här i världen är inte någon lösning på de globala säkerhets-

politiska problemen. Ett sådant supermaktsbyggande kan tvärtom innebära att nya hot utvecklas och att nya konflikter stimuleras fram.

Det är ofrånkomligt att en ekonomisk supermakt känner ett behov av att samordna och centralt bestämma sin säkerhets- och försvarspolitik för att kunna hävda sina intressen i världen. Kravet på en gemensam militär invasionsstyrka avsedd för tredje världen framfördes redan i september av EG-kommissionens ordförande Jacques Delors.

Att NATO kommer att kvarstå som en organisation avsedd för att ansvara för öst–väst-frågor är möjligt. Några starkare krafter som vill upplösa NATO finns det för närvarande inte. Olika länder kan komma att finna sig i den försvarspolitiska samordningen i Europa olika snabbt. Men när det gäller det slutliga målet behöver vi inte längre hysa några tvivel. Att Sverige som medlem skulle kunna hävda några särskilda principer för att svenska pojkar och flickor inte skall behöva riskera livet i krig eller för att vårt territorium inte får användas av en gemensam europeisk styrka måste anses vara ganska orealistiskt. Lika orealistiskt vore det om Norrlandslänen gjorde anspråk på att få vid sidan av det svenska försvarssystemet. Det politiska trycket på Sverige, i den meningen att också Sverige tar sitt ansvar för de besvärliga och bekymmersamma sidorna av alliansen, kommer givetvis att bli starkt. Detta tryck har vi för övrigt redan upplevt i samband med Gulfkrisen.

Slutligen, fru talman, skulle jag vilja påminna om att det när det gäller den västeuropeiska unionens plattform från 1987 finns ett starkt stöd för Frankrikes och Englands kärnvapenutveckling. "Frankrikes och Storbritanniens oavhängiga kärnvapenstyrkor bidrar till den samlade avskräckningen och försvaret i Europa", heter det i fråga om denna plattform. Om det vill sig riktigt illa i de här förhandlingarna, kan hela den omorienteringen av svensk säkerhetspolitik och utrikespolitik som nu pågår leda till att Sverige blir en delstat inom en kärnvapenutrustad supermakt och till att vi får finna oss i de beslut som denna supermakts militära organ fattar.

Vi för vår del har alltså dragit slutsatsen att argumenten för det neutralitetsförbehåll som riksdagen gjorde för ansökan i december 1990 har förstärkts. Det bör nu leda till att regeringen inte lämnar in en ansökan om medlemskap. Vi tror att de politiska principerna om alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig fortfarande har en roll att spela i såväl Norden som Europa och världen som helhet. Vi kan konstatera att det både i Norge och i Finland finns starka krafter som ger uttryck för att en ansökan om medlemskap i EG inte är aktuell. Det är beklagligt att de nordiska länderna splittras på denna punkt, och för denna splittring har Sverige ett stort ansvar. Det är viktigt att hoppet om att Norden och Östersjöområdet blir en demilitariserad zon präglad av mellanfolkligt samarbete finns även i fortsättningen.

Vårt parti står utanför de överläggningar som nu förs mellan de fyra partiledarna om en omläggning av svensk utrikespolitik. Överläggningarna tycks gå ut på att man skall hitta en väg för att kunna slingra sig från det neutralitetsförbehåll som riksdagen uttalade den 12 december 1990. Vi anser att ett så här stort och allvarligt beslut – det kommer ju att medföra en omläggning av utrikespolitiken, en ny grundlag och en reduktion av den nationella självbestämmanderätten – borde ställas under folkomröstning innan förhand-

lingar om medlemskap inleds. Men det är ännu inte för sent att fatta ett sådant beslut.

Jag yrkar bifall till reservation 1. För övrigt känner vi också stor sympati för reservation 2.

Anf. 107 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i utrikesutskottets betänkande 21. Detta betänkande handlar i mycket stor utsträckning om demokrati och medbestämmande.

I en motion kräver vi en bättre tingens ordning när det gäller den demokratiska processen och besluten i samband med ansökningsförfarandet och EG. Det är ganska märkligt att riksdagen så snabbt och utan folklig förankring har fattat det beslut som har fattats. Men ännu märkligare är det att man, trots att vi har ett demokratiskt system, i mycket stor utsträckning håller några utanför, så att information ej når fram. Det gäller de partier som inte är representerade i utrikesnämnden.

Naturligtvis är det viktigt att ett land som så starkt har hävdat de demokratiska principerna står upp för dessa när det hettar till. Och det är väl vad som har skett i det här fallet. Det har ju förekommit en otroligt omfattande propaganda för att ett medlemskap i EG snabbt skall bli verklighet. Vi skall vara med i Europa, heter det i debatten – precis som om vi inte hela tiden skulle ha varit med i Europa. Rädslan för att behöva stå utanför har man på många håll gjort stor affär av. Som det nu är ser det inte ut som att utskottet vill gå på vår linje att få en bättre ordning när det gäller den demokratiska biten, med en folkomröstning som är ordentligt förankrad i en folklig debatt.

Häromdagen hörde jag i en radiodebatt en EG-expert uttala sig om vad vi har att förvänta oss. Han talade just om EG-marknaden. Han sade så här: Det är klart att vi får in mer asbest och fler färgämnen. Så räknade han upp ett otal av sådana saker som vi under många år har kämpat för att slippa på vår marknad. Han slutade med att säga: Tål européerna dessa, skall väl också svenskarna tåla dem.

Denna propaganda är fruktansvärt allvarlig, därför att den underminerar väldigt mycket av det som vi har värnat om i Sverige.

Jag tänker inte gå så mycket in på vad vi har skrivit i våra reservationer. Det som står i dem tycker jag är oerhört viktigt, och jag hoppas att alla ledamöter i det här huset verkligen läser dem.

Så vill jag tala litet om kvinnans roll, för jag tror att den hör till de viktiga frågorna. Såvitt jag förstår är det inte så mycket på kvinnans villkor som debatten har förts. Den kamp som vi kvinnor har fört för att få vara med och bestämma och sitta med i beslutande organ är man nu villig att snabbt bli av med. Det kan hända att vi kvinnor har varit besvärliga i många fall när vi kommit in i de beslutande organen. Men det är likväl viktigt. Jag möter dagligen kvinnor som undrar hur EG-anpassningen kommer att påverka deras situation, vad som kommer att hända med de tidigare krav som vi har ställt och vad som kommer att hända med vår offentliga sektor. Det är många frågetecken. I det fallet tycker att det borde finnas betydligt bättre upplysningskampanjer än vad som hittills har förekommit. Vi måste värna om vår folkligt förankrade demokrati i det här landet, där människor har möjlighet att

ta ställning, där människor verkligen upplever att de är med i beslutsprocessen. Det är jag orolig för att vi nu håller på att frångå.

Jag tänker inte bli långrandig i den här debatten, utan jag nöjer mig med detta. Jag yrkar bifall till våra reservationer med hopp om att alla som skall vara med och besluta också läser dem.

Anf. 108 NILS T SVENSSON (s):

Fru talman! Jag vill inledningsvis påpeka att detta betänkande endast tar upp vissa frågor om Sveriges Europasamarbete. Det är två motionsyrkanden om EES-förhandlingarna och fem yrkanden som berör vissa frågor om medlemskapsansökan. Utskottet har bestämt att under hösten skriva ett särskilt betänkande om samarbetet med EG och då ta upp ett stort antal motioner från den allmänna motionstiden. Som bekant beslutade riksdagen den 12 december i fjol, med en mycket bred majoritet, att Sverige bör eftersträva att bli medlem i EG med bibehållen neutralitetspolitik. Det är således inte fråga om att överge neutralitetspolitiken, Bengt Hurtig.

I samband med beslutet om EG-ansökan angavs att vid en svensk medlemsansökan till EG måste en ny genomgång göras av de rättsliga aspekterna och då även frågan om grundlagsändring. Nu har frågan om de grundlagsmässiga aspekterna behandlats i KU och av kammaren. KU konstaterar att ett medlemskap i EG kommer att ha överstatlig karaktär och innebär att konstitutionella befogenheter skall överlämnas till EG. Därför anser KU det angeläget att de olika, såväl grundlagsmässiga som allmänrättsliga och institutionella, aspekterna på ett EG-medlemskap utreds i parlamentariska former.

Utrikesutskottet ansluter sig till KUs uppfattning om att EG-medlemskapets grundlagsmässiga aspekter bör behandlas av en parlamentarisk utredning. En sådan utredning kommer att tillsättas nu av regeringen där alla riksdagspartier är representerade.

I detta sammanhang framhåller utskottet vikten av att man får en grundlig genomlysning av och en bred diskussion och debatt om medlemskapets innebörd och konsekvenser samt att allmänheten ges en god information om Sveriges samarbete med EG. Nu har i kompletteringspropositionen, som lämnades häromdagen, redovisats vilka ökade informationsinsatser som planeras för att tillmötesgå dessa krav.

En folkomröstning kan anordnas antingen som rådgivande eller som folkomröstning om vilande grundlagsförslag. Utskottet ser det som naturligt att en folkomröstning anordnas i anslutning till frågan om svenskt medlemskap i EG. Utskottet konstaterar att de båda nämnda möjligheterna till folkomröstning kan komma att aktualiseras. Utrikesutskottet förutsätter att detta ärende kommer att behandlas av riksdagen under kommande mandatperiod. Enligt vad utskottet har fått veta kommer den parlamentariska utredningen att överväga de frågor som kan vara aktuella inför en folkomröstning om EG-medlemskap. I sammanhanget vill utskottet framhålla att ett EG-medlemskap, liksom för övrigt ett EES-avtal, förutsätter riksdagens godkännande.

Det möter ju emellertid inga hinder att regeringen inleder förhandlingar om en internationell överenskommelse och även ingår ett preliminärt avtal

med förbehåll för riksdagens godkännande. Detta är i själva verket en vanlig och vedertagen ordning när det gäller internationella förhandlingar.

I reservation 1 krävs att en folkomröstning anordnas innan ansökan om medlemskap i EG lämnas in och att grundlagen ändras innan förhandlingar inleds. Som framgått av vad jag redan sagt avstyrker utskottet dessa yrkanden. Ett motionsyrkande om folkomröstning tillmötesgås dock av utskottet.

I reservation 2 tar miljöpartiet upp frågor som berör de pågående förhandlingarna om ett avtal mellan EFTA och EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, EES. Utskottet har där behandlat och besvarat ett yrkande från moderaterna och ett från centern. Några ord om detta. Utskottet behandlade i betänkandet i december i fjol frågan om EES-förhandlingarna. Utskottet uttalade sig då med bred majoritet om övergripande riktlinjer för förhandlingarna mellan EFTA och EG. Dessa uttalanden äger full giltighet även i dag.

Utskottet gör den bedömningen att de förhandlingar som hittills förts och de resultat som vi hittills fått del av ligger väl i linje med förhandlingsmålen.

Vi har oförändrat stort intresse av ett EES-avtal och hoppas att ett förslag till avtal kan föreligga enligt den tidtabell som är uppgjord och således presenteras före sommaren. Utskottet vill här framhålla att intresset för ett EES-avtal inte på något sätt står i någon motsättning mot beslutet om svensk ansökan om medlemskap i EG.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 109 BENGT HURTIG (v) replik:

Fru talman! Nils T Svensson sade att det inte var fråga om att överge vår neutralitetspolitik. Nu är det första steget taget när man från regeringen och de fyra partierna säger att något neutralitetsförbehåll inte skall fogas till själva ansökan. De har också EG-ländernas utrikesministrar vid sin konferens varnat för. De vill själva upprätta sitt program för sitt försvarspolitiska samarbete innan de släpper in några neutrala länder. Därför måste förmodligen förbehållet plockas bort.

Kabinettssekreteraren gick ut häromdagen och underströk att Sveriges neutralitetspolitik är föråldrad och sade att man även kan tänka sig att i en framtid gå in i en allians. Är man alltså allierad måste man lyda alliansens förpliktelser. Då måste rimligen också neutraliteten överges.

Samtidigt får man i studiecirklar som drivs ute i landet inte minst i ABFs regi läsa vad Ingvar Carlsson säger om dessa frågor: "Varje överenskommelse som förutsätter att Sverige ger upp en del av sitt utrikespolitiska oberoende kommer vi tveklöst att förkasta. Att ingå i ett kollektiv som syftar till att koordinera utrikespolitiken är inte förenligt med neutralitetspolitiken." Detta budskap ger man alltså de egna partimedlemmarna, och sedan ger man också ett annat budskap. Den här boken, som jag citerade ur, kom ut hösten 1990. Jag vill fråga om Nils T Svensson ställer sig bakom de formuleringar som Ingvar Carlsson använder i boken "20 röster om EG".

Anf. 110 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja höra av vilken anledning man inte vill ha en rådgivande folkomröstning medan det fortfarande finns rådrum. Ett senare-

läggande kan innebära att folkomröstningen hålls vid en tidpunkt då man redan har låst sig. Det talades här om preliminära avtal. Vad innebär dessa konkret? Det vore intressant att få veta om man inte genom preliminära avtal låser sig ganska rejält.

För mig är det svårt att få det att gå ihop när det gäller att passa in neutralitetspolitiken. På vilket vis skall man vara neutral? Hur skall man kunna vara med i den här unionen och samtidigt vara neutral? Man måste faktiskt vara klar över vart man syftar och vart man är på väg. Det talas ju klart och tydligt om en politisk union och dessutom en gemensam försvarsgräns. Det blir svårt att hävda neutraliteten, och jag tror att det kommer att stöta på problem.

Anf. 111 NILS T SVENSSON (s) replik:

Fru talman! I det beslut som fattades den 12 december i fjol angavs att Sverige kan lämna in en medlemskapsansökan när det har gjorts en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna samt efter samråd i utrikesnämnden. Det som Bengt Hurtig talade om och den analys som nu pågår är precis ett fullföljande av detta. Det är då ganska naturligt att de fyra partier som stod bakom beslutet i december och som också tillhör utrikesnämnden gör denna analys tillsammans. Så småningom kommer den att redovisas här i kammaren.

När det gäller det studiecirkelsarbete som pågår ute i landet är det naturligtvis väldigt bra att det har kommit i gång mycket aktiviteter inom folkrörelserna, inom de politiska partierna, inom de fackliga organisationerna och bland medborgarna i allmänhet. Det finns all anledning att stimulera detta arbete. Jag hoppas att vi på den punkten gemensamt kan hjälpas åt och få i gång många aktiviteter.

Beträffande folkomröstningsfrågan är det rimligt att man först bör veta vad man skall folkomrösta om innan en sådan kommer till stånd. Om man skall kunna veta det, måste det finnas ett framförhandlat avtal att ta ställning till. För mig är det alldeles självklart att man inte kan företa en folkomröstning förrän man vet vilket resultatet blir av den förhandling som skall genomföras. Först skall Sverige lämna in en ansökan innan själva förhandlingsprocessen kommer i gång. Efter det är det rimligt att genomföra en folkomröstning.

Anf. 112 BENGT HURTIG (v) replik:

Fru talman! Jag noterar att Nils T Svensson inte tog någon ställning till det uttalande som nu flitigt citeras ute bland studiecirklarna. Därför återupprepar jag Ingvar Carlssons uttalande: "Varje överenskommelse som förutsätter att Sverige ger upp en del av sitt utrikespolitiska oberoende kommer vi tveklöst att förkasta. Att ingå i ett kollektiv som syftar till att koordinera utrikespolitiken är inte förenligt med neutralitetspolitiken". Så sade Ingvar Carlsson, och det får de socialdemokratiska partiarbetarna och även andra partiarbetare lära sig. Detta rimmar dåligt med de tongångar som nu hörs.

Av de resurser som har fördelats till studiearbete och opinionsarbete när det gäller EG har huvudparten gått till de stora fackliga organisationerna, till LO, TCO, SACO och i viss mån till studieförbunden. Den rörelse som är

kritisk mot ett EG-medlemskap och som gärna vill ha till stånd ett bättre avtal med EG har ännu inte fått några resurser tilldelade. Är Nils T Svensson beredd att medverka till att även den organisation som kallas Nej till EG får resurser för att den skall kunna spela åtminstone någon opinionsbildande roll i det här landet?

Anf. 113 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Nils T Svensson gör mig litet fundersam, och inte så litet heller förresten. Han sade att han inte vet vad vi skall folkomrösta om och att Sverige först skall lämna in en ansökan. Då måste vi väl kunna folkomrösta om huruvida Sverige skall ansöka om medlemskap eller inte, eftersom Sverige vid en medlemsansökan lämnar över en hel del av besluten till en överstatlig organisation.

Anf. 114 NILS T SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Bengt Hurtig får lov att lugna sig ännu en tid innan han och alla andra får besked genom den analys som nu pågår om förutsättningar för en medlemskapsansökan. Denna analys och de bedömningar som görs kommer att redovisas. Alla kommer då att kunna ta del av detta material och naturligtvis få tillfälle till diskussioner. Håll ut ett litet tag, så kommer besked på den punkten!

När det gäller informationsinsatserna har vi kommit fram till att det är lämpligt med en folkomröstning. Under nästa riksmöte skall riksdagen ta ställning till formerna och andra arrangemang kring det hela. I det sammanhanget får man organisera kampanjer och annat på ett sätt som är rimligt. Sverige är ju inte helt utan erfarenhet av folkomröstningar, även om de inte är så vanligt förekommande. På den punkten kan vi säkert finna lämpliga former.

Det är emellertid viktigt att påpeka att man från regeringens sida nu satsar mer på resurser för att göra det möjligt att producera information av olika slag. Där finns det utrymme, inte bara för regeringskansliet utan också för utomstående, att delta. Inte minst studieförbunden har resurser och de är därför väl rustade att bedriva kampanjer av den här typen.

Till Marianne Samuelsson vill jag säga att för mig är det ganska självklart att vi, efter det att vi lämnat in en medlemskapsansökan, förhandlar för att nå fram till ett förhandlingsresultat. Detta förhandlingsresultat skall sedan ligga till grund för en folkomröstning, så att folk vet vad de har att folkomrösta om. Det är den rimliga vägen att gå, tycker jag.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig och Marianne Samuelsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 115 INGER KOCH (m):

Fru talman! Sveriges inträde i det europeiska samarbetet är ett historiskt steg av stor betydelse för hela vårt samhälles utveckling. Det innebär nya möjligheter för oss som medborgare, men också nya begränsningar för olika nationella politiska institutioner. Vi moderater anser därför att det är natur-

ligt att avtalet om Sveriges anslutning till EG godkänns i en folkomröstning. För oss ter det sig också naturligt att denna folkomröstning sammanfaller med riksdagsvalet den 18 september 1994.

I den ordning som grundlagen föreskriver bör ett första godkännande av avtalet och de nödvändiga förändringarna i bl.a. grundlagen dessförinnan ske av riksdagen. Folkomröstningens resultat bör bli politiskt bindande för riksdagens andra och slutliga ställningstagande till avtalet hösten 1994.

Medlemskapet kan därefter, i den mån det ankommer på Sverige, träda i kraft 1995. I avvakten på detta är det viktigt att de nu pågående EES-förhandlingarna kan slutföras snabbt i syfte att ge EFTA-ländernas medborgare och företag så goda förutsättningar som möjligt att medverka på den inre marknaden.

Genom ett EES-avtal kan delar av de fyra friheterna, som EG avser att uppnå genom att skapa en gemensam inre marknad, även komma Sverige och andra EFTA-länder till del redan 1993.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

9 § Biskoparna i kyrkomötet, m.m.

Föredrogs
konstitutionsutkottets betänkande
1990/91:KU35 Biskoparna i kyrkomötet, m.m. (prop. 1990/91:122).

Anf. 116 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! Biskoparna var från tillkomsten av svenska kyrkans kyrkomöte 1868 självskrivna ledamöter av detta i 114 år. Kyrkomötet 1982 blev det sista enligt den gamla ordningen. Därefter har biskoparna haft närvaroplikt och yttranderätt vid kyrkomötena. Någon förslags- eller rösträtt har de däremot inte haft, därest de inte varit valda ledamöter.

Biskoparna är enligt gällande lagstiftning självskrivna som ordförande i resp. domkapitel, och de är också självskrivna som ordförande i de nyinrättade stiftsstyrelserna. Detta markerar deras ställning som stiftets främste företrädare för såväl ämbetet som vad gäller organisation och verksamhet.

Biskoparnas ställning som främste företrädare för resp. stift borde rimligen leda till att de åter blir självskrivna som ledamöter i kyrkomötet med full yttrande-, förslags- och rösträtt. Deras kompetens och erfarenhet skulle därmed mer påtagligt komma kyrkomötet till godo.

Regeringen har i proposition 1990/91:122 föreslagit att biskoparnas ställning skall stärkas så till vida att de i fortsättningen också skall ges förslagsrätt i kyrkomötet. Något fullt medlemskap är det emellertid inte fråga om. Detta har dock föreslagits i ett antal motioner. Vi moderater anser att biskoparna skall vara självskrivna ledamöter i kyrkomötet, och vi ställer oss således bakom motionsyrkandena i detta avseende. Utskottsmajoriteten delar ty-

värr inte denna uppfattning, varför vi tillsammans med folkpartiets ledamöter i utskottet har reserverat oss till förmån för motionsyrkandena. Jag yrkar således bifall till reservationen i utskottsbetänkandet.

Fru talman! Därest reservationsyrkandet avslås kommer vi moderater i den påföljande omröstningen, som skall äga rum i enlighet med riksdagsordningen, att stödja majoritetsförslaget, eftersom vi anser att en viss förbättring beträffande biskoparnas ställning likväl kommer till stånd med detta förslag.

Anf. 117 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Folkpartiet liberalernas principiella inställning när det gäller svenska kyrkan är väl känd. Vi anser att kyrkan skall ges en fri ställning i förhållande till staten. Tills vi når dithän – och vi hoppas att det inte skall dröja alltför länge – regleras kyrkan via beslut i riksdagen.

I dag har vi att ta ställning till dels behörighet till biskopstjänst, dels biskoparnas ställning i kyrkomötet. När det gäller behörigheten har vi inget att invända mot utskottets förslag. Däremot när det gäller biskoparnas ställning har vi en annan åsikt än majoriteten i konstitutionsutskottet.

Frågan om biskoparnas ställning i kyrkorådet har varit föremål för diskussion under många år. Det framgår också av utskottets betänkande, och jag behöver inte upprepa vad som står där.

Vid förra kyrkomötet lade svenska kyrkans centralstyrelse fram förslaget att biskoparna skulle vara självskrivna på kyrkomötet. Kyrkomötet beslöt med 131 röster mot 117 att avslå förslaget. Efter många turer har kyrkomötet beslutat att begära att regeringen föreslår riksdagen att ändra lagen, så att biskoparna och biträdande biskopen ges förslagsrätt i kyrkomötet.

I de diskussioner som har förts i denna fråga menar man att de biskopar som så önskar kan låta sig väljas till kyrkomötet. I praktiken har detta visat sig vara mycket svårt. De två första kyrkomötesperioderna som denna bestämmelse praktiserats har inneburit att biskoparna har delats in i tre kategorier:

- de som inte är valda ombud och som därför deltar i kyrkomötet enligt skyldigheten för biskop att närvara,
- de som väljs i konsensus på gemensam stiftlista eller placeras först på alla listor i valet och slutligen
- de som väljs in på någon grupps lista till kyrkomötet.

Erfarenheterna bl.a. från Stockholms stift har förstärkt vår åsikt att ett system om erbjuder biskop att kandidera med en väljargrupp bör undvikas. I Stockholms stift önskade biskop Lars Carlzon bli invald för att få full yttranderätt, förslagsrätt och rösträtt. Men det gick inte att få en överensstämmelse mellan de i valet deltagande grupperna om att placera biskopen på första plats på alla listor, eftersom moderatgruppen gick emot detta förslag. Biskopen tvingades därför att söka inträde i den grupp som låg närmast hans politiska åsikter. Han blev på detta sätt vald i första hand som partiföreträdare till mötet.

Vi från folkpartiet liberalerna anser att det är mycket olyckligt att en biskop på detta sätt ställs i en dylik valsituation och tvingas bli en politisk före-

trädare. En biskop bör stå fri från de väljargrupper inom svenska kyrkan som kandiderar till beslutade organ på olika nivåer. Detta undviks om biskoparna blir självskrivna ledamöter.

Ett annat starkt skäl för vårt förslag om att göra biskoparna till självskrivna ledamöter av kyrkomötet är den dubbla ansvarslinjen inom svenska kyrkan. Denna innebär att kyrkans organ bygger på en förening av prästerlig ämbetsförvaltning och folkligt förankrad självstyrelse. Denna dubbla ansvarslinje har ofta ansetts grundläggande för svenska kyrkans organisation. Den återkommer i biskopens ställning som självskriven ordförande i stiftsstyrelsen och i kyrkoherdens självskrivna roll som en av ledamöterna i kyrkorådet.

Mot detta hävdas det ofta i debatten att självskrivna biskopar får en dubbel självskrivenhet, då de också tillhör kyrkomötets läronämnd. Vi delar inte denna uppfattning. Läronämnden är nämligen inte ett besutande organ. Det är ju kyrkomötet som fattar besluten.

Ett tredje skäl för att biskoparna skall vara självskrivna är att alla andra lutherska kyrkor och troligen också alla andra kristna kyrkor ger sina biskopar rösträtt i sina beslutande församlingar.

Vi har i bilaga till vår reservation tillsammans med moderaterna angett hur vårt förslag skulle regleras i lag.

Jag vill för folkpartiet liberalernas del också säga att vi, liksom moderaterna, i den första omgången av voteringen kommer att rösta på vår reservation och i den andra omgången på utskottsmajoritetens förslag, eftersom det fordras tre fjärdedelar av rösterna för att förslaget skall gå igenom. Som Hans Nyhage sade tidigare finns det i utskottsmajoritetens förslag vissa fördelar jämfört med dagens situation. Men i första hand vill vi reservera oss för att biskoparna skall bli självskrivna i kyrkomötet.

Anf. 118 TORGNY LARSSON (s):

Fru talman! 1990 års kyrkomöte beslöt med klar majoritet att hos regeringen begära en lagändring med innebörden att biskopar ges förslagsrätt i kyrkomötet. Detta kyrkomötesbeslut innebar en kompromiss. Detta har inte någon av de tidigare talarna noterat i sina inlägg. Denna kompromiss innebar att man sade nej till att biskoparna skulle få rösträtt i kyrkomötet, men att man däremot sade ja till att dessa skulle få motions- och förslagsrätt.

Det är naturligtvis alldeles riktigt som har sagts att biskoparna fram till 1982 hade rösträtt. Men då träffades en fyrpartiuppgörelse mellan socialdemokraterna, moderaterna, folkpartiet och centern. Denna innebar en demokratisering av kyrkomötet. Det var förresten inte bara biskoparna som då var självskrivna. Det fanns även 26 präster som var valda av präster. Det var alltså en kategoriindelning som avskaffades – biskopar, präster och lekmän.

1982 fattades beslut om att ingen självskriven ledamot längre skulle få finnas. Däremot skulle, som det har sagts här, biskoparna få rätt att delta i kyrkomötets överläggningar, inte bara i plenum utan även i de olika utskotten. Dessutom bildades ett nytt organ, läronämnden, där biskoparna kom att få en mycket kraftig majoritet, 13 av 21. Nu är det 14 av 22 sedan en biträdande biskop i Uppsala tillkom. Detta innebär att innan kyrkomötet fattar beslut i lärofrågor ges läronämnden rätt att yttra sig. Därigenom ges biskoparna

ännu en möjlighet att ge sina åsikter till känna för kyrkomötets ledamöter innan beslut fattas. Biskoparna deltar alltså i läronämnden, och det finns alltid en eller två biskopar i varje utskott. Dessutom deltar de i plenum.

Efter hand väcktes förslag i kyrkomötet om att återge biskoparna rösträtt. Med växlande resultat var frågan föremål för behandling 1984, 1985 och 1988. Men – och detta är mycket viktigt att betona – när frågan kom upp 1990 blev beslutet en kompromiss. Majoriteten ansåg då det vara viktigt att man skapade en konstruktion, eller rättare sagt behöll en konstruktion, som både tillgodosåg kravet på en folklig demokrati och gav möjlighet för det kyrkliga ämbetet att genom biskoparna få ett väl avvägt inflytande. Det innebär att demokratin kan bevaras samtidigt som företrädarna för läroämbetet ges ett förstärkt inflytande, förstärkta möjligheter att framföra sin synpunkter.

När nu regeringen beslutat att bifalla kyrkomötets begäran är det egendomligt att man från reservanternas sida inte vill acceptera vad kyrkan själv genom dess högsta beslutande organ önskat. I detta sammanhang tycker jag nog att man skall skilja på moderaterna och folkpartiet. Jag har i alla fall inte uppfattat att man från moderat håll har sagt att man skall ta hänsyn till vad kyrkomötet har sagt. Däremot har man från folkpartihåll gång på gång i olika sammanhang sagt att det är mycket viktigt att staten inte lägger sig i kyrkans egna interna angelägenheter. Kyrkan bör bli fri, säger man på folkpartihåll. Och så länge den inte är det skall man så långt som möjligt effektuera de önskemål som kyrkan ställer.

Här har kyrkan tagit ställning. Vad gör då folkpartiet? Jo, då struntar man i detta. Jag tycker faktiskt att man från folkpartihåll skall försöka följa upp vad man själv säger. Jag tycker att man måste bestämma om man skall lyssna till vad kyrkan här önskar. Detta är ju ändå en typisk intern kyrklig angelägenhet, som riksdagen måste befatta sig med på grund av nuvarande ordning. Jag tycker att detta visar att folkpartiet inte har någon kyrkopolitik värd namnet. Det är naturligtvis ingen skam att hålla en låg profil i en fråga. Jag tycker att man kunde ha gjort som vänsterpartiet i denna fråga. De har egentligen inte tagit ställning, utan de har följt majoriteten, eftersom de då effektuerar de önskemål som kyrkan själv har uttryckt. Jag menar att också folkpartiet kunde ha gjort det.

Jag noterar dock med tillfredsställelse att man från varken folkpartiet eller moderaterna kommer att försöka sätta käppar i hjulet med hänvisning till kravet på tre fjärdedels majoritet.

Herr talman! På den tid då biskoparna hade självskriven rösträtt, innan kyrkomötet var demokratiserat, fanns ingen läronämnd. Nu vill moderaterna och folkpartiet inte bara låta biskoparna få tillbaka sin rösträtt, utan man vill dessutom behålla läronämnden, fastän den kom till som en ersättning för biskoparnas förlorade rösträtt. Varför vill man då inte i logikens namn avskaffa läronämnden? Varför behövs då läronämnden? Den kom ju till som en följd av att biskoparna inte längre skulle vara självskrivna ledamöter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 119 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Torgny Larsson har här gett en beskrivning av hur kyrkomötet har handlagt frågan om biskoparnas ställning i kyrkomötet. Jag skall inte kommentera detta på annat sätt än genom att påpeka att det vid det senaste kyrkomötet trots allt var en mycket stark minoritet som ansåg att biskoparna skulle vara självskrivna ledamöter. Eftersom vi moderater delar denna uppfattning är det ganska naturligt att vi i det här sammanhanget följer upp den uppfattningen och alltså yrkar på att biskoparna skall få denna ställning i kyrkomötet.

Jag finner ingen anledning att bemöta Torgny Larsson när det gäller läronämnden. Vi har i varje fall inte i det här läget ansett att det har funnits anledning att avskaffa densamma.

Vi vidhåller att biskoparna skall ges fullt ledamotskap i kyrkomötet.

Anf. 120 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Torgny Larsson säger att det är fråga om en klar majoritet i kyrkorådet, men det är ju inte en så våldsamt stor majoritet. Om man fördelar rösterna på ett annat sätt skulle det skilja sex eller sju röster. Det är alltså inte någon överväldigande majoritet av kyrkomötets ledamöter som har röstat mot förslaget att biskoparna skulle vara självskrivna på mötet.

Till saken hör dessutom att det på de föregående kyrkomötena fanns en majoritet i den andra riktningen. Jag skulle därför snarare vilja säga att frågan står och väger.

Det är riktigt som Torgny Larsson säger, att folkpartiet vill ha en fri kyrka. Av den anledningen har vi inte gått in i vissa frågor, utan vi tycker att kyrkan själv skall få bestämma exempelvis när det gäller organisationen. Men i det här fallet måste ändå riksdagen ta ställning, och vi menar att erfarenheterna av den nuvarande situationen, med den politisering som därmed tvingas fram, är så pass negativa att vi därför vill markera att det vore rimligare att biskoparna var självskrivna på mötet. Vi skulle då slippa ifrån att biskoparna tvingas in i en politisk grupp för att bli valda. Vi har av den anledningen motionerat i frågan, och vi står fast vid att de bör vara självskrivna på mötet.

Om vi skulle få majoritet för vårt förslag kan man väl gott tänka sig att läronämnden skulle avvecklas. Men det lär ju knappast bli så.

Anf. 121 TORGNY LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag sade inte att det var fråga om en överväldigande majoritet i kyrkomötet, utan jag sade att det var en klar majoritet. Det var nämligen 131 ja och 116 nej. 2 ledamöter avstod och 2 var frånvarande. Detta ger totalt 251 ledamöter. Det blev alltså en majoritet med 15 röster. Vi kan i och för sig diskutera och tvista om vad som skall kallas klart och vad som skall kallas överväldigande. Jag bara konstaterar att det var vad jag anser vara en klar majoritet. Jag är mycket förvånad över att folkpartiet talar om att man skall låta kyrkan sköta sina interna angelägenheter, men att man sedan inte låter den göra det.

Det sägs här att biskoparna skulle ha det så besvärligt på grund av att de måste välja parti. Detta har hittills bara hänt tre gånger. I två av fallen stod biskoparna på samlingslistor, och den tredje, Lars Carlzon, valdes på en so-

cialdemokratisk lista en eller möjligen två gånger, och sedan gick han i pension. Han har för övrigt nu lämnat kyrkomötet. Det är för närvarande ingen biskop som är vald, utan alla har avstått från att kandidera och kan i allra högsta grad delta i de här sammanhangen.

Jag är som sagt mycket förvånad över folkpartiets hållning i den här frågan.

Anf. 122 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Faktum kvarstår ändå: Lars Carlzon tvingades gå in och bli partiföreträdare i stället för att ha rösträtt på kyrkomötet. Jag förstår att andra avskräcks av detta, och därför existerar i realiteten inte den möjligheten att bli vald.

Torgny Larsson sade i sitt huvudanförande att biskoparna genom att de sitter i läronämnden har möjligheter. Men där har man alltså inte beslutsrätt, och det är ju ändå det avgörande för om man får besluta eller ej.

Anf. 123 TORGNY LARSSON (s) replik:

Herr talman! Ingela Mårtensson! Genom tillkomsten av läronämnden fick ju biskoparna en god möjlighet att uttrycka sina åsikter. Kyrkomötet i sin helhet har faktiskt svårt att gå emot vad de samlade biskoparna i läronämnden säger. Jag kan inte på rak arm erinra mig om det har förekommit något fall – det kan hända. Men biskoparna får genom läronämnden en väldig tyngd. Biskoparna är nu 14 utöver de 251 ledamöterna, dvs. 14 av 265. Tyngden i argumenten påverkar väl ändå mer än röstknappen. Om inte annat så har väl vi här i riksdagen erfarenhet av att argumenten är mer avgörande.

Tredje vice talmannen anmälde att Hans Nyhage och Ingela Mårtensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 124 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Jag har motionerat om att regeringens befattning med utnämning av biskopar skall upphöra. I sitt svar hänvisar utskottet till 1986 års kyrkomöte. Vad utskottet anför är värt att citera:

"1986 års kyrkomöte behandlade frågan om utnämning av biskop med anledning av ett motionsyrkande om att utnämningsrätten skulle flyttas över till svenska kyrkans centralstyrelse. Kyrkolagsutskottet hänvisade till att regeringens rätt att utnämna biskoparna har sin grund i det nuvarande förhållandet mellan staten och kyrkan. Som chefer för domkapitlen är biskoparna i administrativt hänseende underställda regeringen. Svenska kyrkans centralstyrelse är däremot i konstitutionellt hänseende en statlig förvaltningsmyndighet under kyrkomötet (punkt 11 övergångsbestämmelserna till regeringsformen och 8 § första stycket lagen om svenska kyrkan).

Kyrkolagsutskottet uttalade att en ordning enligt vilken centralstyrelsen utser biskopar, vilka är chefer för statliga förvaltningsmyndigheter under regeringen strider mot den grundlagfästa ordningen när det gäller statsskickets grunder. Kyrkolagsutskottet underströk vidare att domkapitlen också efter ikraftträdandet av kommande nya organisation skulle ha betydelsefulla

myndighetsfunktioner gentemot de i stiften anställda prästerna, som har statligt reglerade tjänster."

Jag har, herr talman, aldrig träffat på en mer övertygande – låt vara helt oavsiktlig – argumentation för ändrade relationer mellan kyrkan och staten. Kyrkan skall inte vara ett antal statliga förvaltningsmyndigheter – hon skall vara en självständig kraft i det svenska samhället.

Nu anser jag personligen absolut inte att det är svenska kyrkans centralstyrelse som skall utnämna biskopar. Varje stift borde i stället i lämpliga former utse sin biskop. Endast ärkebiskopen kan behöva en bredare bas för sin utnämning.

Poängen i min motion är dock att detta inte är en sak för någon annan än kyrkan själv att avgöra. Jag hoppas att den utredning som utskottet hänvisar till bedrivs med all skyndsamhet och når fram till samma resultat.

Anf. 125 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! I sakfrågan delar jag helt den uppfattning som föregående talare gav uttryck för, att kyrkan själv så småningom bör svara för utnämningen. Jag delar också uppfattningen att stiften och inte centralstyrelsen skall svara för det. Jag vill bara hänvisa till det som står på sidan efter det stycke som Lars Ahlmark läste upp. Utskottet säger där att man bör avvakta den utredning som nu pågår under ledning av Carl Axel Petri.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

10 § Statlig lokalförsörjning

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU26 Statlig lokalförsörjning (prop. 1990/91:100 delvis).

Anf. 126 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Nu har det alltså hänt igen! Finansutskottets flertal med socialdemokraterna i spetsen avstyrker en moderat motion med konkreta förslag som i samma veva övertas och framläggs av regeringen för riksdagen. Den debatt vi nu skall föra kan nog göras kort, men den måste med nödvändighet handla om utskottsmajoritetens handlingssätt och bevekelsegrunderna för detta. Avser Hans Gustafsson, som nu tydligen i egen hög person skall ta hand om debatten, att om en månad avstyrka även regeringens i princip likalydande förslag? Om inte, är han då beredd att medverka till ett uppskov med ställningstagande till motionen, så att vi slipper en dubbel hantering här i kammaren, där majoriteten först är negativ och sedan positiv till en och samma sak?

Under en följd av år har vi moderater lagt fram förslag om effektivisering av statens lokalförsörjning genom övergång till en mer marknadsmässig ordning, innefattande bl.a. decentralisering och privatisering på det här området. Regeringen har successivt rört sig i rätt riktning, men det har varit med

korta och försiktiga steg; de har på intet sätt varit tillräckligt långtgående, trots de avslöjanden som slag i slag gjorts om häpnadsväckande brister i effektivitet i det här avseendet.

De moderata förslagen har i huvudsak för det första gått ut på större frihet för statsmyndigheterna att själva råda över sina lokalfrågor, vilket för det andra förutsätter att byggnadsstyrelsens monopol som lokalhållare upphävs. För att sedan konkurrens på lika villkor skall råda har vi för det tredje förordat att byggnadsstyrelsen skall ombildas till aktiebolag.

De här förslagen avstyrktes i förra veckan av finansutskottets majoritet. I tisdags kom regeringen med exakt de förslagen. Jag förstår att det är förargligt för en trogen supportergrupp i finansutskottet, som trodde sig göra sin plikt men fick stryk på fingrarna redan några dagar senare. Det är inget nytt. Det har skett många gånger tidigare under 80-talet, inte minst under senare tid. Jag kan visa på det stora exemplet, som gäller valutaregleringens avskaffande. Vi har ett färskt ärende som ännu inte är avgjort. Det gäller den mångåriga kampen från moderat håll för att få till stånd en nyordning när det gäller statliga betalningar, nämligen att bankgirot skall kunna användas på samma sätt som postgirot. Där kommer nu regeringen i kompletteringspropositionen med förslag som i långa stycken tillgodoser det önskemålet. Men på den punkten hade utskottsmajoriteten ändå den goda smaken att vänta med behandlingen av den moderata motionen tills vi också tar ställning till förslagen i kompletteringspropositionen och där framgår att ett sedan länge framfört moderat förslag nu äntligen har vunnit stöd även på regeringskanten.

Hans Gustafsson kan invända att den moderata motionen innehåller även tankar om en framtida privatisering som inte direkt kommer till uttryck i propositionen. Låt mig då påpeka att det där sägs att ombildningen av byggnadsstyrelsen till aktiebolag är ett led i en aktivare förmögenhetsförvaltning och att resurser på det sättet frigörs för andra satsningar, t.ex. investeringar i infrastruktur. Det ansluter nära för att inte säga helt till den moderata ståndpunkten att utbyggnaden av infrastruktur skall bekostas genom försäljning av statliga tillgångar.

Jag kan fortsätta med ett citat ur propositionen, där det heter: "statens balansräkning bör konsolideras under de närmaste åren med avseende på vad staten bör äga". Det är krångligt uttryckt men öppnar onekligen för försäljning av statliga fastigheter i syfte att nedbringa innehavets storlek.

Jag skall inte göra pinan längre för Hans Gustafsson utan yrkar bifall till reservation 1, vilket tillika innebär ett tillstyrkande inte bara av den socialdemokratiska motionen Fi404, som väckts under den allmänna motionstiden, utan även i förskott av yrkandena 18, 19 och 20 i regeringens häromdagen avgivna kompletteringsproposition.

Anf. 127 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag skall allra först be att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de reservationer som finns redovisade i betänkandet.

Utskottet har inte haft någonting att erinra mot de förslag som framlagts i budgetpropositionens bil. 9. Även reservanterna anser – det fick vi nyss ytterligare styrkt – att utvecklingen har gått åt rätt håll. Men den har inte

gått tillräckligt snabbt och varit tillräckligt omfattande enligt reservanternas uppfattning. När utskottet behandlade frågan och reservationerna utarbetades förelåg inte kompletteringspropositionen. Nu kan det konstateras att regeringen har tagit ytterligare steg i samma riktning som den gjort redan tidigare. Därmed borde önskemålen om snabbare och mer genomgripande förändringar ha varit tillgodosedda. Jag har verkligen svårt att förstå att Lars Tobisson kan bli så oerhört upprörd över att han enligt egen mening har fått sina krav tillgodosedda.

Det är inte så, Lars Tobisson, att det är full överensstämmelse mellan motionen och den kompletteringsproposition som nu har lagts fram. På väsentliga och viktiga punkter finns det, inte minst från ideologisk synpunkt, betydande skillnader mellan motionen och den kompletteringsproposition som nu har lagts fram.

På Lars Tobissons fråga vill jag svara att jag skall arbeta för att kompletteringspropositionen skall bifallas, och Lars Tobisson kan ju medverka till att underlätta behandlingen i kammaren, om han nu tycker att den är så påfrestande, genom att inte yrka bifall till reservationerna.

Anf. 128 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Hans Gustafsson är i alla fall ärlig när han medger att det förslag som vi har arbetat för överensstämmer med det som sedermera har framlagts i kompletteringspropositionen. Han sade något vagt att det skulle föreligga grundläggande ideologiska skillnader, men han begagnade inte tiden här i kammaren till att närmare utreda vad de kan bestå i. Det skulle jag gärna vilja efterhöra – dem kan jag då verkligen inte urskilja, och jag har noga läst avsnittet i kompletteringspropositionen.

Om jag nu tycker att den här behandlingen är onödig är det helt enkelt därför att när finansutskottets ordförande konstaterar att han så att säga i misshugg har förordat avslag på en motion som överensstämmer med något som regeringen själv senare kommit att föreslå och som utskottsmajoriteten dessutom kommer att ställa sig bakom – varför medverkar Hans Gustafsson då inte till att motionen kommer att behandlas parallellt med regeringsförslaget? Då anser jag mig kunna tillstyrka hemställanspunkterna i kompletteringspropositionen, och vi behöver då inte tillämpa den här konstiga ordningen, att vi först avslår ett förslag som till innehållet överensstämmer med det som sedan mot riksmötets slut skall bifallas.

Anf. 129 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag fann ingen anledning att redovisa skillnaderna mellan motionen och det förslag som nu föreligger i kompletteringspropositionen, eftersom Lars Tobisson gjorde det själv i sitt inlägg. Han påpekade där att i motionen ingår också frågan om privatisering, utförsäljning av statliga fastigheter. Något sådant återfinns inte i kompletteringspropositionen under avsnittet om byggnadsstyrelsen. Det är en avgörande skillnad i sammanhanget.

Det är väl många gånger på det sättet att vi får ta ställning till motioner som i allt väsenligt överensstämmer med förslag som framlagts i propositioner. Vi behandlar dem ändå, på samma sätt som vi nu har behandlat motionen i anslutning till det ärende som var aktuellt vid det tillfället. Komplette-

ringspropositionen och det förslag som finns där får vi behandla när den frågan blir aktuell. Den står inte på dagordningen.

Anf. 130 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag läser högt ur kompletteringspropositionen, den berörda bilagan, som handlar om effektivare statlig fastighetsförvaltning: "Genom att öka avkastningen på existerande tillgångar och genom omdisponering av tillgångar kan resurser frigöras för andra satsningar, t.ex. investeringar i infrastruktur. Under de närmaste åren bör statens balansräkning konsolideras med avseende på vad staten bör äga."

Detta kan inte uttolkas på annat sätt än att just ombildningen till aktiebolag syftar till att underlätta en utförsäljning, vare sig det avser enskilda fastigheter eller delar av bolaget.

Jag vill fråga Hans Gustafsson: Anser Hans Gustafsson för det första att det är fel att de statliga myndigheterna får större frihet att själva råda över sina lokalfrågor? Anser Hans Gustafsson för det andra att det är fel att upphäva byggnadsstyrelsens monopol på statens lokalförsörjning? Avser Hans Gustafsson för det tredje att gå emot en ombildning av byggnadsstyrelsen till aktiebolag? Om man tänker ställa upp på dessa tre punkter och därtill på den av mig citerade skrivningen i kompletteringspropositionen – hur kan Hans Gustafsson förorda ett avslag på den moderata motionen, där just dessa tre punkter är huvudingredienserna?

Anf. 131 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! De frågor som Lars Tobisson nu ställde till mig skall jag besvara när det ärendet kommer upp till behandling i finansutskottet och när motionerna föreligger. Vid det tillfället har vi möjlighet att ta ställning till frågan i dess helhet.

Det avsnitt i kompletteringspropositionen som har anknytning till behandlingen här i kväll är det avsnitt som handlar om byggnadsstyrelsen. Där sägs ingenting om att fastigheter skall säljas ut eller privatiseras. Det handlar om den statliga lokalförvaltningen, inte om statliga fastigheter.

Anf. 132 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Hans Gustafsson förutskickar att det skall bli ett resonemang i utskottet kring de motioner som kommer att väckas med anledning av kompletteringspropositionen. Jag kan försäkra Hans Gustafsson att jag inte ser någon anledning att väcka en motion som innehåller en ren tillstyrkan av regeringens förslag, i synnerhet som denna motion redan har varit föremål för behandling i finansutskottet, där dess ordförande av någon anledning försvarar att den först avstyrks innan den tillstyrks i den skepnad den får av regeringen i kompletteringspropositionen.

Anf. 133 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara erinra om att Lars Tobisson inte är den enda i riksdagen som har motionsrätt. Han kan inte uttala sig för de andra 348 ledamöterna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

11 § Studiestöd

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1990/91:SfU12 Studiestöd (prop. 1990/91:100 delvis och prop. 1990/91:108).

Anf. 134 HANS DAU (m):

Herr talman! Jag har i tidigare studiestödsdebatter konstaterat att vi har en avsevärd snedrekrytering till högre studier och forskning i Sverige. Det är ett i och för sig välkänt förhållande som för den sakens skull inte är oväsentlig.

Orsakerna är givetvis flera. Det kan vara sociala och regionala skäl, som kan vara svåra för riksdagen att påverka. Trots det är de ganska väsentliga. Det kan gälla bristande studievana i hemmet och ett långt avstånd till studieorterna. De ekonomiska orsakerna är emellertid också viktiga. Här kommer studiestödets utformning in, och vi i riksdagen kan påverka hur man skall komma till rätta med den delen av snedrekryteringen.

Den socialdemokratiska regeringens ovilja att genomföra förändringar i studiestödet trots uppenbara missförhållanden är beklaglig. Endast när oppositionen har förmått enas har det blivit resultat. Så skedde vid fjolårets behandling i utskottet när fribeloppet blev föremål för ganska omfattande överläggningar och justerades i positiv riktning för de studerande. Ett annat exempel är CSN-kortet som regeringen ville avskaffa, men där oppositionen fick de socialdemokratiska företrädarna i utskottet att ta reson.

Nu har regeringen dessutom genomfört sådana förändringar i skattesystemet att studenternas ekonomiska ställning ytterligare försämras. Lägre inkomstskatter betalas fullt ut med höjd moms på mat, resor, byggande, personlig hygien och skatter som höjer hyrorna mycket drastiskt.

Studerande som inte får del av lägre inkomstskatt men måste vara med och betala höginkomsttagarnas skattesänkningar drabbas av alla dessa pålagor.

Större delen av denna otillräckliga kompensation som man trots allt har fått utgörs av högre skuldsättning. Man får låna mer, och problemen ökar ytterligare.

Herr talman! Ett lågvattenmärke har noterats i årets budgetproposition. Glesbygdsungdomarna vägras nämligen kompensation för de kostnadsökningar som de drabbats av genom skatteomläggningen. De som måste bo borta, långt borta från föräldrar och familj, får större kostnader för resor, dyrare mat och högre hyror precis som alla andra. För att dessa gymnasieelever inte skall få ökade självkostnader vill CSN höja inackorderingsbidraget. Göran Persson vägrar dock att gå med på CSNs förslag. Han prutar 320 kr. i månaden för dem som har de högsta kostnaderna. Om man vet att det ofta gäller föräldrar med små inkomster och låg studiemotivation förstår man att det är ett förödande slag.

Vårt krav att höja till den nivå som CSN anser är nödvändig stöds förvå-

nande nog endast av centern. Jag trodde att flera partier skulle ställa upp på denna åtgärd och gå emot Göran Perssons orättfärdiga förslag. Man bör inse att dessa ungdomar behöver stöttas redan när det gäller gymnasiestudierna, och för att inte tala om deras vidare studier på högskola. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Den största stötestenen är dock studenternas ökade skuldsättning och problemen kring denna. Vi moderater har, trots att vi var med om huvuddragen i utformningen av det nya studiemedelssystemet, snabbt insett att skuldsättningens problematik måste ses över. Vi har krävt en översyn av dessa förhållanden tidigare år, och vi upprepar detta krav även i år.

Allt fler partier ansluter sig till vår uppfattning att det behövs en förutsättningslös utredning om hur man skall komma till rätta med problemen kring den höga ibland livslånga skuldsättningen som hotar stora grupper. Tyvärr har folkpartiet ännu inte insett hur allvarligt studenterna och deras anhöriga ser på detta. Liksom regeringen har man inte förstått hur stor del skuldsättningsproblematiken har i snedrekryteringen till högskolan. Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

I övrigt står jag givetvis bakom reservationerna nr 2 och 4 som tar upp den orättvisa som begås mot de ungdomar som vill bedriva gymnasiestudier utomlands. Det har jag pläderat för tidigare år, och jag tänker inte återupprepa det. Det gäller dock saker som vi moderater har arbetat för tidigare, och det kommer vi att fortsätta med.

I reservation nr 8 tas det skeva inkomstbegrepp som drabbar vissa barnfamiljer och egenföretagare upp. I reservation nr 9 upprepar vi vårt krav om avskaffande av fribeloppet. Det är krav som i allra högsta grad stöds av studentorganisationerna och de studerande.

När det gäller fribeloppet noterar jag dessutom med en viss förvåning att folkpartiet inte har anslutit sig till vår ståndpunkt. Om jag inte minns fel fanns det uppgifter i pressen om att FPU fick folkpartiets landsmöte med på sitt förslag att avskaffa inkomstprövningen. Barbro Sandberg kanske har någon förklaring till att man inte har stött vårt krav.

Reservationerna nr 11 och 12 angående avskrivning av studielån och terminsavgifter vid utlandsstudier stöder jag givetvis också, även om jag för tids vinnande inte kommer att begära votering så länge det endast är vi moderater som ömmar för dessa grupper.

Vi moderater inser att de studerande vid konstskolor har en svår situation som absolut måste uppmärksammas. Vi avstår dock från något yrkande till dess sittande utredning kommer med förslag. Vi vill också avvakta tills regeringen t.ex. avgjort Forumskolornas ställning, vilket vi förutsätter kommer att ske mycket snart.

Vuxenstudiestödet behandlas även i detta betänkande. När det gäller ersättningsnivån inom korttidsstudiestödet stöder vi propositionen och tillbakavisar utskottsmajoritetens förslag. Vi kan inte acceptera att pengar tas från vuxenstudiestödet, där det alltid fattas medel till den ökande grupp vuxna som vill vidareutbilda sig. De 10,4 milj.kr. som vänsterpartierna vill ta från vuxenstudiestödet behövs fullt ut inom det området.

Beträffande anslaget till studiesociala ändamål är utskottet enigt om att bidraget till studerandehälsovården behöver höjas. Samtliga oppositionspar-

tier utom vänsterpartiet vill höja detta anslag med 5 milj.kr., medan vänstern gått ihop med socialdemokraterna som nöjer sig med 2 milj.kr.

Med tanke på det goda arbete som Studenthälsan utför på många håll tycker vi att 5 miljoner behövs.

Herr talman! Slutligen vill jag uttala min tillfredsställelse över de framsteg som CSN har gjort i förhandlingarna med trafikföretagen när det gäller reserabatterna för studerande. Den utökning av resemöjligheterna som erbjuds är bra. Möjligen kan några mindre grupper studerande som behöver rabatt ha hamnat utanför systemet. Det gäller t.ex. vissa med extra lång studietid, doktorander som behöver företa många långa resor i studierna och de som studerar på distans. Vi förutsätter i utskottet att CSN följer dessa gruppers situation och kommer med förslag till lösning av deras problem om så anses nödvändigt. CSN bör också fortsätta strävandena att nå uppgörelse med flera trafikföretag. Det borde vara i alla parters intresse att få de studerande att utnyttja kollektiva färdmedel. Som jag sade tidigare tycker jag att CSN har lyckats bra i sina förhandlingar, och jag tror att man kommer att göra det även i fortsättningen.

Anf. 135 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Sverige har ett bra studiefinansieringssystem. Visserligen får vi som arbetar med dessa frågor ofta ta emot önskemål om ytterligare förbättringar, men i ett internationellt perspektiv har våra studenter en bra situation.

Våra högskolestudier är avgiftsfria, och studiemedel och extrainkomster gör att studenter kan leva på samma ekonomiska standard som ungdomar i samma ålder som arbetar. I många andra länder är ungdomarna beroende av sina föräldrar. Föräldrarnas inkomster är avgörande för om studenterna skall få studiestöd. Föräldrar med goda inkomster förväntas försörja sina ungdomar även när dessa studerar på högskolan. I andra länder är studenterna tvingade att konkurrera om stipendier. Vårt studiemedelssystem är en del av den generella välfärdspolitiken. Jag tycker att vi i stort sett skall vara stolta över vårt studiemedelssystem.

Men ingenting är så bra att det inte går att förbättra. Det system som vi har i dag infördes för ett par år sedan, och det måste, Hans Dau, enligt folkpartiet liberalernas mening utvärderas innan en eventuell ny parlamentarisk utredning tillsätts. I propositionen 1987/88:116 om ett nytt studiemedelssystem sade föredragande statsrådet att om systemet skulle råka i allvarlig obalans under längre tid, så skulle åtgärder vidtas.

Förra våren beslutade, precis som Hans Dau sade, också riksdagen om vissa förbättringar, bl.a. att reduktionen skall göras proportionell på bidrags- och lånedel i stället för att först ta hela bidragsdelen. Även fribeloppsgränsen höjdes.

CSN har i uppdrag att göra en utvärdering av studiemedelssystemets funktion och dess effekter. Vi anser att denna utvärdering bör göras omedelbart och inte först om några år som regeringen föreslår och att den även skall omfatta en beräkning av kostnaderna för avskaffandet av fribeloppsgränsen. CSN bör presentera alternativa lösningar av frågan hur låntagarnas skuldbörda skall kunna minskas.

Jag måste återigen konstatera att moderaterna uppenbarligen har en mycket större kassakista än vad vi har. Vi har föreslagit en gemensam ekonomisk plattform. Folkpartiet liberalernas plattform inrymmer inte vad det ändå kostar att avskaffa fribeloppet. Därför tycker vi att man åtminstone måste ha en kostnadsberäkning. Det är riktigt, som Hans Dau sade, att vårt ungdomsförbund har drivit igenom att vi skall avskaffa fribeloppet. Det är också vår avsikt att göra det när vi får pengar till det. Men vi anser att även denna reform måste betalas.

Fr.o.m. år 1989 kan svenska studenter som studerar utomlands få svenskt studiestöd. Det är något som folkpartiet liberalerna pläderat för i många år. Att det också var efterlängtat förstår man av antalet ansökningar. Dessa har tredubblats jämfört med tiden före reformen. Nu visar det sig emellertid att studier utomlands ofta är förknippade med höga kostnader för terminsavgifter och resor. CSN kan bevilja extra studiemedel för utlandsstudier men endast i form av lån. För att hålla skuldsättningen nere föreslår vi att bidrag skall ges med 25 % av kostnaderna för terminsavgifterna.

För ungdomar med ambition att idrotta på elitnivå är det ofta svårt att kombinera utbildning med träning och tävling. Det måste också vara möjligt att kombinera höskolestudier med kvalificerad idrott. Därför bör man ha rätt till förlängd studiegång med fullt studiestöd, och för att undvika alltför stora skulder för idrottsungdomarna bör en särskild stipendiefond inrättas.

Herr talman! Vuxenstudiestöd är en särskild form av statligt studiestöd som i första hand riktar sig till vuxenstuderande med förhållandevis kort tidigare utbildning och svåra arbetsförhållanden. Den del av stödet där bidragsbeloppets storlek varierar med A-kassans dagpenningnivå är särskilt vuxenstudiestöd, förkortat svux.

Folkpartiet liberalerna anser att reglerna för svux bör ändras för att skapa större rättvisa mellan skilda grupper sökande. Medlem i arbetslöshetskassa får i dagens system högre ersättning än den som inte är med i A-kassan. Man har inte heller rätt till barntillägg om man inte är med i A-kassa.

Vuxenutbildningsavgiften tas ut av alla arbetsgivare. Därför är det orimligt att differentiera vuxenstudiestödet beroende på om man är medlem i A-kassan eller ej. Detta drabbar dessutom oftast kvinnor som varit hemma och vårdat barn.

Jag kan inte heller låta bli att säga att jag tycker att ni socialdemokrater gör märkliga prioriteringar. Ni anser att det inte finns pengar till att förbättra studiemedlen. Inte heller vi anser att de pengarna finns. Den vanliga invändningen från er sida när oppositionen äskar pengar är, att man skall avvakta någon utredning. Men helt plötsligt går ni omvänd väg. I avvaktan på finvuxutredningen höjer ni timersättningen för dem som studerar kort tid och låter det gå ut över antalet långa studiestöd. Bara för att ge högre stöd till dem som kanske t.o.m. har ett jobb men ändå behöver viss utbildning, så är ni beredda att offra dem som behöver en längre utbildning – och detta när arbetslösheten stiger och många fler kommer att behöva utbildning. I reservation 19 yrkar de tre borgerliga partierna bifall till propositionen, något som i det här sammanhanget får anses som litet udda.

En annan fråga som diskuterats under många år i denna kammare är den kollektiva ansökan om internatbidrag. Den infördes år 1987 på försök under

två år. Sedan dess har regeringen bara förlängt detta försök varje år, egentligen utan någon motivering. Medel från vuxenutbildningsavgiften måste anses vara till för människor i yrkesaktiv ålder. Ett av era försvar för differentieringen av vuxenstudiestödet är att de som betalar fackavgift skall ha rätt till det högre bidraget. Pensionärer betalar väl ingen avgift till facket! De har heller inte någon arbetsgivare som betalar någon vuxenutbildningsavgift. Vi anser fortfarande att försöket med kollektiv ansökan skall permanentas för handikapporganisationerna men upphöra för pensionärsorganisationerna. Dessa borde få sina medel från annat håll.

Däremot anser vi att möjligheten till kollektiv ansökan om internatbidrag också bör kunna erbjudas Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges Fiskares riksförbund och Företagens riksorganisation på samma villkor som löntagarorganisationerna.

Studerandehälsovårdens organisation har kritiserats. I dag är studentkåren huvudman. Men det behöver inte finnas någon Studenthälsa – det avgör studentkåren. Vill den driva verksamhet får den statsbidrag. I samband med utredningen om kårobligatoriet har även Studenthälsans organisation diskuterats.

Folkpartiet liberalerna anser att oavsett om kårobligatoriet avskaffas eller ej, måste studerandehälsovården få en fastare form och en mer stabil finansiering. I dag tvingas man t.o.m. att avskeda personal därför att pengarna inte räcker. Obligatorieutredningen föreslår att stiftelser bildas. Det kan vara en väg. Regeringen bör lägga fram ett förslag i frågan.

Anslaget till studerandehälsovården har diskuterats varje år. Oppositionen har alltid kunnat enas om ett högre belopp än vad regeringen föreslagit. Det har trots allt endast rört sig om små belopp. Nu är den ekonomiska situationen, som jag sade tidigare, kritisk – man t.o.m. avskedar personal. Vi har från de borgerliga partiernas sida föreslagit en kraftigare höjning i år, men då väljer vänsterpartiet att stödja socialdemokraterna. Visserligen innebär vänsterpartiets förslag en höjning i förhållande till propositionens förslag, men den är trots allt inte tillräcklig.

Studenthälsan har en viktig uppgift när det gäller studenternas fysiska och psykiska hälsa. Dessutom vet vi att tillströmningen till universitet och högskolor kommer att öka. Riksdagen kommer troligen att på förslag av utbildningsutskottet fatta beslut om fler platser. Att i det läget inte ge statsbidrag i vad vi anser rimlig omfattning tycker jag vara missriktad sparnit. Vi har föreslagit 5 milj.kr. utöver regeringens förslag.

Till sist herr talman några ord om CSN-kortet. Förra året föreslog utskottet att regeringen skulle ge CSN i uppdrag att förhandla fram förmånligast möjliga reserabatter. Från CSN ansåg man att man skulle kunna nå betydande resultat i en sådan förhandling. Vi har också kunnat konstatera att man har slutit avtal som ger möjlighet till rabatt även med andra trafikföretag än SJ.

CSN-kortet bör ses som en studiesocial förmån och därför bör villkoret att den studerande måste ta ut åtminstone bidragsdelen av studiemedlen avskaffas. Det avgörande bör vara att man har rätt till studiestöd. Om man sedan tar ut pengar eller inte är den enskildes ensak.

Utländska studenter som studerar i Sverige inom Erasmus-samarbetets

ram kommer inte att omfattas av reserabatterna. Vi anser att regeringen bör beakta detta vid utformningen av de gäststuderandes ekonomiska villkor under tiden i Sverige.

Herr talman! Folkpartiet liberalerna står givetvis bakom alla reservationer som de liberala representanterna i utskottet undertecknat, men jag yrkar endast bifall till reservationerna 7 och 30.

Anf. 136 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! Barbro Sandberg gjorde en kommentar till mitt anförande. Hon tog fram den gemensamma plattform Carl Bildt och Bengt Westerberg har lagt fram. Jag vill erinra Barbro Sandberg om att så sent som kl. 11 i dag lade Lars Tobisson och Lars Leijonborg fram ett program om de satsningarna på högre utbildning. Där nämnde man att en av de saker man måste göra är att åtgärda ett ofullkomligt studiestödssystem.

Jag kan inte anse att man då var överens om att det är sådana saker som jag nämnde i mitt anförande som borttagande av fribeloppet och en utredning om hur man skall komma till rätta med skuldsättningen som är det de avser.

Då kan man säga som ni sade även i fjol att man måste ha en kostnadsberäkning beträffande fribeloppets avskaffande.

CSN har utrett och till mig sagt att ett borttagande av fribeloppet för heltidsstuderande kostar 60 miljoner. Även om vi också skall vara rädda om slantarna anser vi att detta är en nödvändig satsning för att få ett fungerande studiestöd.

Dessutom begär ni att CSN skall göra en utvärdering. De studerande har redan utvärderat detta och tycker att skuldsättningen inte fungerar som den skall. Vi behöver inte en utvärdering till, utan vi behöver ett förslag på någonting som är bättre.

Anf. 137 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är viss skillnad på en ny parlamentarisk studiemedelsutredning som moderaterna begär och en utvärdering av en ganska ny reform.

Alla reformer måste följas upp innan man tillsätter utredning om en ny reform. Denna genomfördes för två år sedan. Jag har därför väldigt liten förståelse för tanken på en utredning.

En ny parlamentarisk utredning kommer att ta ganska många år. Det gjorde den förra utredningen. Om jag inte tar alldeles fel står även moderaterna bakom det förslag vi har i dag.

Att skuldsättningen är ett problem är vi också överens om. Därför har även vi i en reservation yrkat att man skall se över skuldsättningen och ta fram vad det skulle kosta att avskaffa fribeloppsgränsen.

Att sedan Hans Dau, som sitter i CSNs styrelse, har fått en annan information än jag för tillfället har må vara hänt. Jag har inte de siffrorna som Hans Dau har.

Anf. 138 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Det var riktigt uppiggande den här sena kvällstimmen att få höra en replikväxling mellan moderaterna och folkpartiet liberalerna. Men låt mig gå över till mitt anförande.

All utbildning är god investering – för den enskilde, för samhället och för framtiden. När vi i dag debatterar SfU12 om studiestöd m.m. rör det sig om en mängd anslagsfrågor alltifrån studiehjälp till gymnasieungdom, bl.a. i form av inackorderingstillägg, till pensionärsorganisationers internatbidrag.

Jag vill börja med inackorderingstillägg för gymnasieungdom. I reservation 1 föreslår vi en höjning härav till lägst 1 030 kr. och högst 2 330 kr.

För föräldrar till barn i gymnasieskolan innebär det många extra utgifter, när utbildningsorten ligger så långt från hemmet att barnen måste vara inackorderade. Inackorderingstillägget täcker inte alla merkostnader som uppstår nu när hyrorna stigit och matkostnaderna ökat. Det är mycket cyniskt att, som socialdemokraterna gör, säga att föräldrarna kan betala de ökade hyres-, mat- och resekostnaderna med eventuella skattesänkningar.

De föräldrar det gäller bor i glesbygdsområden. De har inte fått särskilt stora skattesänkningar, och drabbas av höga avgifter och svårigheter att klara sin ekonomi.

Risken är stor att många avstår från en utbildning som under andra betingelser skulle ha valts. Detta bidrar ytterligare till att förstärka den sociala och regionala snedrekryteringen beträffande gymnasie- och senare högskolestudier.

För de ökade kostnader som den av oss föreslagna höjningen av inackorderingstillägget kommer att medföra vill vi anvisa ytterligare 10 milj.kr.

Det studiemedelssystem som vi har sedan den 1 januari 1989 har utsatts för mycken kritik. Genom sin konstruktion med bidragsregler, fribeloppsbestämmelser och låneregler är det svåröverskådligt för den studerande. Det ger också kraftiga marginaleffekter. Den kraftigaste kritiken har gällt skuldbördan.

Redan en normalutbildning på tre år vid högskola/universitet ger en rejäl studieskuld. Största problemen får de grupper som har en lång utbildning och en förhållandevis låg inkomst. Hit räknas många grupper som är mycket nödvändiga för samhället: personal på vård- och skolområdet, bibliotekarier, socionomer och präster. Åtskilliga kommer aldrig att kunna återbetala studieskulden under sin förvärvsaktiva tid.

Det nuvarande studiemedelssystemet infördes för bara drygt två år sedan. Trots detta behövs redan nu en översyn.

Centern var kritisk redan under utredningstiden och påtalade vad som skulle komma med de brister som fanns i systemet. Just skuldsättningen föranledde den starkaste kritiken.

Centern har många gånger i kammaren utvecklat *sin* modell för hur ett bra studiemedelssystem skall vara beskaffat – vi kallar det studielön. Eftersom vi i dag är fyra partier som kräver en förutsättningslös utredning om studiemedelssystemet och om hur studier i fortsättningen skall finansieras, nöjer jag mig härmed och yrkar bifall till reservation 6. Jag utvecklar inte närmare vår modell.

Jag beklagar, liksom Hans Dau gjorde, att folkpartiet liberalerna skiljer

ut sig och inte kunnat ansluta sig till oss andra. I annat fall hade vi här i dag kunnat skicka en beställning om en omedelbar översyn av det som är så angeläget för de studerande.

Herr talman! Vuxenstudiestödet förekommer i många former. Reglerna för tillämpningen är många och ofta svåra att tolka. Därför är det bra att regeringen har beslutat företa en översyn av vuxenstudiestödet.

Centern anser inte att det är rimligt att det särskilda vuxenstudiestödet är differentierat på det sätt som gäller i dag.

Den som är medlem i arbetslöshetskassa får högre belopp än den som står utanför. Precis som Barbro Sandberg säger här leder det ofta till att kvinnor som varit hemma och vårdat barn och som är korttidsutbildade inte har möjlighet att få ett belopp som täcker kostnaderna för studier och övriga utgifter man har i samband med det. Det måste utredas hur detta slår. Det har mycket stor betydelse för möjligheterna att rekrytera kvinnor till utbildning. Även det speciella barntillägget anser vi bör utgå på lika villkor för alla. Får vi en annan beräkningsgrund med en jämnare fördelning av det särskilda vuxenstudiestödet skulle det betyda att fler hade möjlighet att utnyttja det för studier.

Regeringen har föreslagit en höjning av korttidsstudiestödet till 58 kr. Nu föreslår socialdemokraterna och vänsterpartiet en ytterligare höjning till 65 kr. Det kan visserligen vara befogat. Det skall i så fall också gälla grundvux, servux och grund-sfi. Men finansieringen tycker vi i centern är felaktig. Man skall inte omfördela inom vuxenstudiestödet. Det är just denna grupp som är korttidsutbildad och som behöver stöd till sina studier som nekas det särskilda vuxenstudiestödet. Omfördelningen kommer att gälla en summa på 10,4 milj.kr. Vi anser detta vara en felaktig prioritering av olika studerandegrupper. Vi yrkar därför bifall till propositionen i denna del, vilket tidigare gjorts här av moderaterna och folkpartiet liberalerna.

I en pågående försöksverksamhet finns möjligheter för olika organisationer att kollektivt ansöka om internatbidrag. Centern anser att denna försöksverksamhet skall permanentas för handikapporganisationerna.

Med de begränsade resurser som står till buds anser vi att vuxenstudiestödet skall begränsas till att gälla studerande i yrkesaktiv ålder. Vi tycker därför liksom folkpartiet liberalerna att pensionärerna på annat sätt bör få stöd för sin studieverksamhet, t.ex. genom studieförbunden. Därför anser vi det vara riktigt att försöksverksamheten upphör när det gäller pensionärsorganisationer.

Vi anser att den kollektiva ansökan om internatbidrag som gäller löntagarorganisationerna skall utsträckas att gälla Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges Fiskares riksförbund och Företagarnas riksorganisation. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna. Vi tycker det är en rättvisefråga.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp bidraget till studerandehälsovården. Som här tidigare sagts är Studenthälsan, som den heter, föremål för överväganden. Kårobligatorieutredningen har föreslagit en omorganisation. En sådan är säkerligen välbehövlig. Utredningen menar att studerandehälsovården skall vara förebyggande och att den i statsbidragshänseende skall jämföras med företagshälsovården.

För 1991 är anslaget till företagshälsovården 276 kr. per anställd och år.

Detta kan jämföras med Studenthälsan som har totalt 90 kr. per student och år.

Vi har genom olika källor inhämtat att den ekonomiska situationen för studerandehälsovården är sådan att det behövs en kraftig förstärkning av anslaget. Personal får sägas upp och man har mycket svårt att bedriva sin verksamhet.

Vi i centern anser att det är ytterst väl investerade pengar att genom den verksamhet som Studenthälsan bedriver göra det möjligt för fler studenter att klara sig igenom sin högskoleutbildning. Det är en påfrestande tid för många unga och avhoppen är också stora. 20 % fullföljer inte en högskoleutbildning. Med de stödinsatser som Studenthälsan många gånger kan förmedla kan det vara möjligt att fullfölja en högskoleutbildning. Det är samhällsekonomiskt oförsvarbart att inte förstärka resurserna till Studenthälsan, anser vi. Därför föreslår vi att anslaget höjs med 5 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit.

Så några ord om CSN-kortet. Det avtal som har förhandlats fram tycker vi är bra. Vissa grupper kommer visserligen i kläm här, men CSN får följa utvecklingen och komma tillbaka med rapporter om hur det utvecklas. Vi har också från centern ansett det viktigt att man förhandlar med de fyra nordliga länstrafikföretagen för busstrafik, så att man får avtal även där, liksom man fått i övriga delen av Sverige.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 6 och 31. Men jag står givetvis bakom alla motioner som centern undertecknat. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 139 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! En av 1987 års studiemedelskommittés viktiga uppgifter var att lägga fram ett förslag till ett nytt studiemedelssystem, som inte innebar en så stor skuldbörda för studenterna som det då gällande systemet gjorde. En annan viktig uppgift var att se till att studenterna fick en tillräcklig summa pengar per månad under studietiden.

1989 trädde det nya systemet i kraft och totalbeloppet höjdes. I år kan studenterna konstatera att höjningen av totalbeloppet inte förslår gentemot de kostnadsökningar som är en följd av skattereformen. Som bekant har studenterna till 70 % fått låna till kompensationen för dessa kostnadsökningar. Skuldsättningen verkar bli lika stor som i det hårt kritiserade gamla systemet.

Skatteomläggningen har påverkat återbetalningsvillkoren, så att många låntagare aldrig kommer att hinna betala igen lånen före 65 års ålder. Konsekvenserna av detta blir att staten i efterhand tvingas subventionera återbetalningsdelen. Det var också en del i det nya systemet, att man skulle ta bort subventionerna från återbetalningssidan och flytta dem till bidragssidan. Nu kommer man alltså att återigen få subventionera återbetalningsdelen. Det blir inte efter några urvalskriterier, utan det blir helt slumpmässigt. Vi tycker att det borde vara bättre om man kunde använda pengarna på ett planerat sätt, till subventioner på tilldelningssidan.

Stockholms universitets studentkår har tagit fram ett räkneexempel som visar skillnaderna mellan beräknade kostnader med det nya systemet och det

faktiska utfallet för 1990 och 1991. Sparbankerna har gjort liknande beräkningar.

Det exempel som studenterna har tagit fram gäller ett lån på 150 000 kr. När det nya systemet infördes beräknades att den årliga kostnaden för lånet skulle bli 3 750 kr. Men 1991 blir den faktiska kostnaden 12 450 kr., dvs. nästan fyra gånger så mycket.

1989 angav man att det krävdes en inkomst på 93 750 kr. om året för att skulden på 150 000 kr. inte skulle öka, utan i stället minska när man började betala av. Men det faktiska förhållandet är att det i år krävs en inkomst på 311 250 kr. för att man skall kunna göra så stora årliga inbetalningar att skulden inte ökar. Det råder alltså helt andra förutsättningar i dag än när studiemedelskommittén lade fram sitt förslag.

Det mest besvärande med återbetalningarna är att ju lägre inkomst man har, desto mer växer skulden och desto längre blir återbetalningstiden. En låginkomsttagare får alltså med det här systemet ett betydligt dyrare lån än vad höginkomsttagaren får. Det drabbar kvinnor i större utsträckning än män, eftersom kvinnors utbildning oftare än mäns leder till låglöneyrken. Givetvis drabbar det kvinnor som bara kan jobba deltid på grund av bristande barnomsorg.

Detta är anledningen till att vi anser att det snarast måste göras en ny översyn av studiemedelssystemet. Vi ställer inte nu några krav på en övergång till studielön. Det är vårt gamla krav. Vi är faktiskt villiga att diskutera andra vägar. Vi tycker också att det finns många positiva tankar i det förslag till nytt system som studenterna själva har skissat på.

Utskottsmajoriteten, dvs. socialdemokraterna och folkpartiet, tycker att det räcker med att CSN skall få i uppgift att göra en utvärdering av systemets funktion och effekter. Men vi menar att detta uppdrag till CSN inte kan ersätta den politiska översyn som vi förespråkar. Vi vill inte bara ha en expertöversyn. Vi vill att man samtidigt skall göra en politisk prövning av om det finns förutsättningar för att i grunden ändra på nuvarande system. Det missar man helt med expertöversynen.

Vi vill också ha förändringar i möjligheterna att få studiemedel till utbildning vid de s.k. fristående konstskolorna. I dag begränsas den möjligheten som bekant av att man bara kan få studiemedel för sex terminers studier på gymnasienivå. Utbildningarna på konstskolorna kan omfatta upp till tio terminer. Vi menar att dessa fristående konstskolor bör undantas från regeln om sex terminer.

Jag vill understryka att det avtal om reserabatter som CSN har förhandlat fram är bra. Det innebär förbättringar för många som bor på långt avstånd från studieorten. Men vi vill att CSN skall få göra ett försök till för att fler studerande skall få del av rabatterna. Vi anser att en del av dem som nu ställs utanför kommer att få uppenbara ekonomiska problem. Vi tänker främst på dem som misslyckats med studierna och som inte får dispens av CSN för fortsatta studiemedel, liksom på den grupp studenter som reser mycket på grund av utbildningen.

Våra förslag finns i reservationerna till betänkandet och jag yrkar bifall till nr 6.

Men, herr talman, jag vill också kommentera den gemensamma reserva-

tionen från miljöpartiet och de borgerliga om en 50-procentig höjning av statsbidraget till studerandehälsovården. Den 50-procentiga höjningen har ställts mot vänsterpartiets och socialdemokraternas föreslagna höjning på 20 %. Jag vill också påpeka att tidigare om åren har jag tillsammans med de borgerliga partierna plussat på till studenthälsovården, men då har det rört sig om storleksordningen 4 %, dvs. helt andra summor. I år läggs det fram förslag om en 50-procentig höjning av statsbidraget.

Då frågar man sig givetvis vad det är som har hänt med studenthälsovården. Hans Dau sade bara att Studenthälsan med tanke på det goda arbete som utfördes behövde 5 miljoner. Men det är inget nytt för i år. Studenthälsan har alltid utfört ett gott arbete. Det måste vi alla säga. Det har den gjort hela tiden. Det arbetet har man utfört under knappa ekonomiska förhållanden. Det som Barbro Sandberg och Marianne Jönsson säger är inte sant, att Studenthälsan inför kommande budgetår skulle vara i den situationen att man skulle avskeda personal. Det är inte sant. Studenthälsan säger själv att pengarna i och för sig räcker till att betala befintlig personal. Men man vill höja lönerna. Det tycker vi också är mycket berättigat, för Studenthälsans personal har en lägre lön än vad motsvarande personal har inom offentlig hälsovård. Men Studenthälsans egen kommentar till kravet på lönehöjningar är att löneförhöjningar givetvis inte kan ske över en enda natt. Det instämmer nog vi i. Det går alltså inte att höja lönerna på det sättet. Då frågar man sig igen: Vad är det som har hänt på Studenthälsan? Vad är det som motiverar en 50-procentig höjning av bidraget?

Situationen är som den har varit förut. Svaret är att ingenting nytt i sak har hänt. Det nya är att fyra partier plötsligt har enats om ett krav på en 50-procentig höjning av statsbidraget. Det är det nya. Därför är de här fyra partierna mycket uppbragta över att det femte oppositionspartiet inte vill gå med på den här höjningen. För i så fall hade man alltså fått majoritet. Det är det nya.

Vänsterpartiets avsikt är att så småningom höja statsbidraget till Studenthälsan. Det är en nödvändighet. Det är också en nödvändighet att man bestämmer sig för vem som skall vara huvudman för Studenthälsan. Studentkåren tycker själv att den är olämplig att vara huvudman. Man vill egentligen inte syssla med studenthälsovården, och Studenthälsan själv är inte heller så förtjust i att ha studentkåren som huvudman. Vi menar att man måste lösa frågan om huvudmannaskapet. När man har bestämt sig för vem som skall ansvara för Studenthälsan och även fastställt vilken ambitionsnivå Studenthälsan skall ha, då skall vi också anslå tillräckligt med pengar till den verksamheten. Det är vår avsikt.

Anf. 140 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Margó Ingvardsson säger att det inte är sant att Studenthälsan har måst säga upp personal. Jag vet inte vad hon grundar detta sitt påstående på. Under en lång rad år har det när det gäller studerandehälsovården faktiskt skett, vilket ju har konstaterats, en liten uppräkning. Men denna har ingalunda varit till fyllest. Den har inte ens täckt löneuppräkningarna under de år som är aktuella. I Örebro har man faktiskt, Margó Ingvardsson, sagt upp sin studentläkare. Detta har man gjort enbart av ekonomiska skäl. Vi-

dare har personalstyrkan i Stockholm under senare år nästan halverats – och detta av samma anledning. Jag tycker att det här är skäl nog att göra någonting. Det har alltså hänt saker. Därför måste statsbidraget höjas.

Sedan tycker jag att det är alldeles riktigt att man måste bestämma sig för vilken huvudman man skall ha. Men man kan inte vänta tills hela Studenthälsan så att säga har ramlat ihop. Något måste alltså göras i det sammanhanget. Mot den bakgrunden tycker vi att man faktiskt kan tala om ett något kaotiskt läge.

Anf. 141 MARGÓ INGVARDSSON (v) replik:

Herr talman! Barbro Sandberg frågar vad det är som ligger till grund för mitt uttalande att ingen kommer att avskedas inför kommande budgetår. Jag kan då säga att jag grundar detta påstående på upgifterna från studenterna själva.De borgerliga partierna föreslår plötsligt i år en höjning av anslaget i fråga med 50 %. Då måste jag fråga: Vad är det som har hänt i år? Varför föreslog ni inte i fjol eller året dessförinnan att statsbidraget till studerandehälsovården skulle höjas med 50 %? Det är ju under tidigare år som det har varit på det sätt som Barbro Sandberg beskriver, nämligen att man har tvingats avskeda personal. Inför det här budgetåret säger studenterna själva att pengarna räcker till befintlig personal men att man vill höja lönerna.

Vi tycker att det är ett berättigat krav och föreslår därför att 2 miljoner skall anslås för detta ändamål. Det innebär en höjning av statsbidraget till studerandehälsovården med 20 % – pengar som behövs för att Studenthälsan skall kunna satsa på sin personal.

Anf. 142 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Vi har också fått uppgifter från Studenthälsan. De uppgifter som vi har är alltså inte gripna ur luften, Margó Ingvardsson!

Ja, man säger kanske att det inte är nödvändigt att just nu avskeda personal. Men den här personalen har, som Margó Ingvardsson sade, lägre löner. Man får inte någon utbildning. Man kan inte åka på kurser. Sådant får man betala själv. Det sades från det hållet vid den uppvaktning som var i utskottet.

Sammanfattningsvis: Att vi har fått uppgifter från studerandehälsovården och att vi grundar våra påståenden på dessa lär alltså inte vara någon nyhet för Margó Ingvardsson.

Anf. 143 MARGÓ INGVARDSSON (v) replik:

Herr talman! Det är bra att Barbro Sandberg nu börjar ge akt på vad studenterna egentligen säger. Barbro Sandberg och jag har alltså fått samma uppgifter. Det är klart att man inför kommande budgetår inte skall avskeda någon personal. De pengar som vi vill anslå är i huvudsak avsedda just för de personalförbättrande åtgärder som Barbro Sandberg kräver.

Anf. 144 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Det har varit en mycket lång kulturdebatt här i kammaren i dag. För att svenska ungdomar skall kunna undgå att enbart ta intryck av den kommersiella flodvåg av tvivelaktiv våldsporr och glitterfixerad kultur i

fråga om video, musik, tidningar och böcker gäller det att från föräldrarnas, skolans och samhällets sida ge alternativ. Genom att erbjuda möjigheter till en god utbildning för barn och ungdomar – det gäller då även vuxenutbildning och högskolestudier – kan samhället ge människor personliga förutsättningar för en bättre konstruktiv kritik och ett kreativt tänkande.

Vidare skall utbildningen syfta till att motverka utslagning. Genom ekonomiska styrmedel kan vi motverka snedrekrytering vad gäller utbildning efter grundskolan. Det gäller även tillströmningen till postgymnasial utbildning. I dag kan en snedrekrytering konstateras – könsmässigt, regionalt och klassmässigt. Hårdast drabbas de som inte går ut grundskolan. I dessa fall måste speciella åtgärder vidtas kommunalt. Så sker också genom uppföljningskurser inom grundvux t.ex.

Vi i miljöpartiet säger ja till en utredning om bättre villkor för gymnasieelever. Det handlar då om reservation 5. Gymnasieelever arbetar i allt större utsträckning under kvällar och helger och orkar då inte satsa helhjärtat på sina studier. Det kan vara orsaken till att en del ej fullföljer sina studier eller till att utgångsläget för fortsatt utbildning blir alltför dåligt.

Vi i miljöpartiet vill i likhet med moderaterna, centerpartiet och vänsterpartiet ha en särskild utredning om studiemedelssystemet för högre studier. Det nya systemet, som gäller sedan två år tillbaka, fungerar uppenbarligen inte. Studenterna hamnar oåterkalleligen i en skuldfälla. Detta måste vi göra någonting år. Det är inte bra att, som folkpartiet gör, säga att det har gått för kort tid. Ju snabbare ett fel upptäcks, desto färre hinner ju drabbas. Självfallet skall man omedelbart starta ett arbete här.

Det är tråkigt att vi inte har fått igenom kravet på en sådan utredning. I och för sig vill vi i miljöpartiet ha en utredning som studielön. Men vi har anslutit oss till vad den förutsättningslösa parlamentariska utredningen säger – detta för att reservationen skulle få större tyngd. Vi hoppades därmed att det skulle gå att få igenom detta krav.

Vi i miljöpartiet anser, och det framgår av reservation 10, att studerande skall kunna skaffa sig inkomster under ferier utan att studiemedlen påverkas härav.

I reservation 29, som handlar om teckenspråksundervisning, säger vi att vi vill undersöka – vi kräver alltså inte någon utredning – om syskon till döva och hörselskadade barn också kan få stöd när det gäller teckenspråksutbildning. Så är det inte i dag. Det finns vissa barngrupper vid folkhögskolan Västanvik i Leksand. Men det är inte fråga om någon direkt utbildning. Sådan behövs dock. De här barnen och familjerna är väldigt utsatta och behöver all hjälp som det är möjligt att ge.

Vidare vill vi att taket för folkhögskoleveckorna skall höjas för de här speciella kurserna.

Reservation 31 handlar om bidrag till studerandehälsovården. Vi reservanter säger att det behövs en 50-procentig förstärkning. Margó Ingvardsson undrar vad det är som har hänt. Ja, egentligen har det inte hänt någonting speciellt. De akuta problemen kan möjligen avhjälpas genom de 2 miljoner som majoriteten har tillstyrkt. Efter att ha undersökt hur det förhåller sig är jag väl medveten om att nivån beträffande studerandehälsovården inte räcker till. Studenterna har oerhört stora behov. Fysiskt är de friskare än

genomsnittsbefolkningen. Det gäller då inte genomsnittet i samma ålder. Men studenterna tillhör i alla fall de friskaste grupperna i samhället. Däremot har studenterna mycket stora psykiska problem. Vi vet att det är många självmord bland studenterna. 20 % av dem fullföljer inte sin utbildning. Orsakerna härtill är inte enbart ekonomiska. Det är mot den bakgrunden som vi vill satsa 5 miljoner här. Vi är övertygade om att det behövs ännu mera pengar. Men det går inte att satsa ännu mera pengar, eftersom de inte skulle så att säga sugas upp på ett bra sätt direkt. Det här är någonting som måste ske successivt. Det behövs alltså större resurser i detta sammanhang. Jag yrkar bifall till reservation 31.

När det gäller studeranderabatterna tycker också vi att man har gjort ett mycket bra arbete. Vi är glada över att vi förra året tillsammans med andra partier fick igenom kravet på att CSN-kortet skall behållas. Däremot anser vi att det är alldeles för många studenter som hamnar utanför, som inte får del av det här. Många studenter har ju stora behov, som har nämnts tidigare i kväll. Vi menar att det är nödvändigt att satsa litet mera pengar. Vi föreslår att 10 miljoner satsas här för att täcka in alla grupper av studenter.

Jag yrkar bifall till reservationerna 6, 29, 31, 34 och 35. Det aktuella betänkandet är mycket viktigt. Jag har alltså yrkat bifall till många reservationer. Men naturligtvis står jag bakom alla reservationer som miljöpartiet har undertecknat.

Anf. 145 ARNE MELLQVIST (s):

Herr talman! Inledningsvis kan jag säga att jag i mångt och mycket instämmer i de beskrivningar av studiefinansieringssystemet som tidigare talare här har gett i sina anföranden. Diskussionen har mycket kommit att kretsa kring några punkter i det betänkande som vi nu har att ta ställning till.

Det nya studiemedelssystemet har funnits i drygt två år. Vi kan konstatera att antalet studiemedelstagare har ökat. Studiemedelssystemet är ett av de instrument som samhället utnyttjar för att kunna uppnå de utbildningspolitiska mål som vi, åtminstone tidigare år, har uttalat att vi är överens om. Emellertid har en debatt om den kommande skuldsättningen uppstått vad gäller studiemedlen. Från ett antal partier har krav på en utredning höjts. Men det är inte på något sätt en garanti för att problemen kommer att kunna lösas.

Herr talman! Det viktiga här är att handla snabbt. Det tycker jag att regeringen gör i och med att man ger CSN, en allmänt uppskattad myndighet, i uppdrag att utvärdera studiemedelssystemet med särskild prioritering av återbetalningsfrågorna inför en kommande treårsbudget. Hösten 1992 kommer utvärderingen om återbetalningen. Den kommer att ge fakta på bordet.

Allmänt vill jag säga att vi har ett utmärkt system. Det går att stoppa in mera pengar i systemet, om man har dem.

Svenska Sparbanksföreningen och SACO har nyligen presenterat en rapport kring studieskulden. Slutsatsen i rapporten vill jag i detta sammanhang återge. Man skriver så här:

"En högre ränta slår således hårt mot återbetalningen i form av längre återbetalningstid och därmed högre kostnad för lånet.

Att rätta till obalanserna i den svenska ekonomin och sänka räntan bör därför vara ett starkt studentintresse."

Det ligger i linje med den ekonomiska politik som regeringen och det socialdemokratiska partiet för. Den kommer att på detta sätt komma de studerande till del. Avskrivningar i studiemedelssystemet är självfallet ingen bra form av subvention, det vill jag gärna understryka. Självfallet skall man använda pengarna som går åt till en eventuell avskrivning till att minska skuldsättningen redan i studiernas begynnelse. Det är visshet om bl.a. detta som vi förväntar oss att få i CSNs översyn.

Studiehjälpen utgör en viktig del i samhällets stöd till barn och ungdomar. Den följer barnbidraget och höjs således till 835 kr. per månad den 1 januari 1992. Centrala studiemedelsnämnden kommer på regeringens uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt hela studiehjälpssystemet. En utvärdering är så gott som klar. CSN återkommer i anslagsframställan i höst.

Vuxenstudiestödsreformen fyller 16 år i år. Den har under åren förändrats ganska marginellt. Dess bärande tanke finns fortfarande kvar. Den är, som väl känt är, uppbyggd efter en trestegsraket, där den uppsökande verksamheten är själva bärraketen. Den syftar till att försöka förmå folk att bryta upp från arbete, att testa sina vingar under en kortare studieperiod innan man med ökade kunskaper och ökat självförtroende vågar ta klivet ut till de längre studierna, där det särskilda vuxenstudiestödet är avsett att hjälpa till att klara den ekonomiska bördan.

När det gäller vuxenstudiestödet finns till betänkandet som vi nu diskuterar några reservationer fogade. Folkpartiet har här flaggat för att man vill ha en annan beräkningsgrund för det särskilda vuxenstudiestödet. Man hoppas därigenom uppenbarligen att stöden skall komma att räcka åt fler. Men kommer stöden verkligen fler till del om man höjer ej-A-kassemedlemmars ersättningsnivå? Man vill ge denna grupp rätt till barntillägg. Det kommer säkerligen inte heller att göra stöden fler till antalet.

Finvux-kommittén som tillsattes på initiativ från utskottet kommer bl.a. att se på hur de samlade resurserna för studiestöd till vuxna används och kommer med ett förslag till fördelning.

Ersättningsnivån inom korttidsstudiestödet är också den föremål för reservation. Här har utskottet ansett det angeläget att redan nu höja densamma. En tilltalande princip torde vara full ersättning för förlorad arbetsförtjänst, men som ett steg på väg mot detta behöver ersättningen höjas något mer än vad regeringen i budgetpropositionen föreslår – detta för att inte svårigheter att den här vägen rekrytera till längre studier skall upplevas avskräckande.

Den uppsökande verksamheten är också uppmärksammad i år på så sätt att vissa reservanter helst vill låta den gå i graven. Syftet med uppsökeriet är ju att förmå kortutbildade att komma till utbildning. Vi tror fortfarande att fackliga organisationer, som känner arbetsförhållandena och som kan röra sig fritt på arbetsplatserna, bäst kan nå ut till de grupper som stödet i första hand är avsett för. En fördel är också att de fackliga organisationerna står fria från utbildningsanordnare och utifrån sina medlemmars behov kan råda dessa till studier på komvux, vid folkhögskolor eller studieförbund.

I förra årets betänkande i ärendet uttalade utskottet att CSN borde ta upp

förhandlingar om studenternas resor, inte bara med SJ utan också med andra trafikföretag. I årets proposition redovisas tre avtal om reserabatter för studerande som CSN framgångsrikt slutit. Avtal har träffats med SJ, Linjeflyg/-SAS och Svenska Buss. Därigenom har möjligheterna ökat för studerande från glesbygd och Norrland att till ett reducerat pris resa exempelvis mellan hemorten och studieorten.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 146 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Jag har givetvis ett stort förtroende för CSN. Men en myndighetsöversyn kan inte ersätta den politiska översyn över studiemedelssystemet som vi vill ha. Jag utgår från att vi vid en sådan politisk översyn av systemet skulle få del av myndighetens fackkunskaper. Jag menar att man förlorar tid på att gå den vägen att först göra en myndighetsöversyn. Sedan måste det ju ändå ske en politisk prövning huruvida det finns en politisk majoritet för att pröva om systemet. Det hade varit bra om vi hade kunnat få allt i ett.

Jag tycker givetvis att det låter betryggande att den ekonomiska politiken nu ligger i linje med studenternas intresse av att hålla nere räntan så att lånen inte blir för dyra och återbetalningstiden så lång. Men hur har det varit sedan 1989, då vi fick det nya systemet, och fram till i dag? Verkligheten ser litet annorlunda ut. Det var en expertbedömning 1989 då man räknade på de olika modellerna att räntekostnaden för lånen skulle ligga på 2,5 %. 1990 var den 6,5 % om året. 1991 blir den 8,3 %. Det är ju verkligheten som gör att det studiemedelssystem som nu är i kraft inte håller. Jag tror att det är något grundläggande fel på det och att man behöver göra om det helt och hållet, inte bara lappa på det gamla systemet.

Anf. 147 HANS DAU (m):

Herr talman! Liksom Margó Ingvardsson vill jag säga att Arne Mellqvists undanflykter med tal om att vi skall få en utvärdering från CSN hösten 1992 gör att vi bara förlorar tid. En politisk utvärdering borde göras så snart som möjligt.

Sedan säger Arne Mellqvist att man skall föra en ekonomisk politik som gör att räntan sänks. Hittills har vi inte sett några exempel på en sådan ekonomisk politik. Vi tycker tvärtom att man fört en helt annan ekonomisk politik. Jag vill erinra Arne Mellqvist om att höjningen av räntan på studielånen inte enbart är resultatet av den ekonomiska politiken och den allmänna räntenivåhöjningen. Räntan på studielånen har dessutom höjts på grund av skattereformen. Man säger att eftersom andra har mist vissa rättigheter till avdrag för ränteutgifter skall man höja räntan för studenterna också. Det kommer inte att beröras av vilken ekonomisk politik som förs. Dessutom skall man komma ihåg att subventionerna för räntan håller på att bli ganska stora, eftersom räntan på studielånen nu är 8,3 % medan vi har en betydligt högre ränta i övrigt.

Arne Mellqvist talade mycket om den uppsökande verksamheten som ett medel för att få folk att gå in i längre vuxenstudier. Det kan hända att han

tycker så. Då vill jag erinra om att vi redan har alltför många som inte kan få vuxenstudiestöd. Det finns fler sökande än vi har möjligheter att ge bidrag till just på grund av bristen på pengar. Använd pengarna till alla som behöver vuxenstudiestöd nu!

Sedan tycker jag att det är bestickande att Arne Mellqvist i sitt anförande inte tar upp det som både centern och moderaterna anser har försummats, nämligen inackorderingstillägget. Göran Persson profiterar på de svagaste i samhället när man gör på det här viset. Det borde Arne Mellqvist ta upp i sina repliker.

Anf. 148 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag skall börja med att ta upp höjningen av korttidsstudiestödet. Jag vet inte om det rörde sig om en felsägning av Arne Mellqvist, men han menade att det var viktigt att höja denna ersättning till full ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Då skulle man kunna rekrytera fler till längre studier.

Som Hans Dau sade innebär ju denna höjning att det kommer att utbetalas färre studiestöd för långa studier, eftersom man tar pengar från denna ersättning för att ge till dem som studerar kortare tid. De har i så fall större möjligheter att finansiera sina kortare studier. Många har kanske ett arbete som de är tjänstlediga ifrån. Den ekvationen går inte riktigt ihop.

Jag instämmer med Hans Dau i att det är viktigare att det fördelas pengar till dem som studerar längre tid, för dessa studerande är ofta arbetslösa och det är de som behöver ha tillgång till studier.

När det gäller den uppsökande verksamheten har studieförbunden redan etablerat kontakter ute på arbetsplatserna. Den uppsökande verksamheten behöver inte något extra statsbidrag. Dessa pengar kan göra bättre nytta på annat håll.

Arne Mellqvist sade att det gäller att handla snabbt beträffande skuldsättningen. Det är just därför vi har reserverat oss. Vi anser att regeringen inte handlar tillräckligt snabbt. Man bör sätta i gång med den här utredningen omedelbart och inte vänta till hösten 1992. Då har det hunnit gå för lång tid.

Anf. 149 ARNE MELLQVIST (s):

Herr talman! Vi skall överväga ytterligare omläggningar av och förändringar i regelsystemet i fråga om studiehjälpen när CSNs analys föreligger. Vi skall följa detta noga. Elevernas rätt att välja utbildning får självfallet inte begränsas på grund av att kommunerna fr.o.m. budgetåret 1992/93 tar över ansvaret för elevernas inackordering.

När det gäller rekryteringen och höjningen av ersättningen för de korta stöden, glömmer man kanske perspektivet när man säger att om denna ersättningsnivå varit lägre, hade stöden räckt till fler som går på de långa kurserna. Syftet med vuxenstudiestödsreformen är att nå de grupper som normalt är svåra att motivera för studier. Att ta klivet direkt in på komvux är kanske inte det naturliga för dessa grupper, utan man behöver tid att känna sig för, t.ex. i en studiecirkel eller i en kortare studiekurs, där man kan pröva sina tidigare skolkunskaper och där man kan få yrkes- och studievägledning, innan man känner att vingarna bär för en längre utbildning. Det är i detta

skede som den uppsökande verksamheten fyller sin funktion och som en ersättning för förlorad arbetsförtjänst är viktig. Ekonomiska skäl skall inte lägga hinder i vägen för en kontinuitet när det gäller dem man avser att motivera med det särskilda vuxenstudiestödet, så att de inte kliver av på vägen. Av det skälet behövs det korta stödet för att i någon mån uppnå paritet med den arbetsinkomst som den studerande går förlustig. 65 kr. är inte någon överdrivet hög ersättning. Till hösten räknar man med att en genomsnittlig industriarbetarlön kommer att ligga på närmare 75 kr. Det krävs ändå en viss övertygelse att man har satsat rätt innan man lämnar sitt arbete.

Anf. 150 HANS DAU (m):

Herr talman! Arne Mellqvist tog till sist upp frågan om inackorderingstillägget. Han sade att kommunerna så småningom skall ta över ansvaret. För min del anser jag att det är ännu viktigare att man har rätt nivå på inackorderingstillägget när kommunerna skall ta över. Eljest är risken stor för att man konserverar en alldeles för låg nivå. Jag tror personligen att vi måste vara väldigt observanta för att det inte skall bli för stor spridning och för låga inackorderingstillägg när det skall fattas beslut på olika nivåer. Därför borde Arne Mellqvist erkänna att det nu verkligen behövs en rimlig nivå. Jag har fortfarande svårt att acceptera Göran Perssons beslut att dra ner på inackorderingstillägget.

Anf. 151 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag blev litet förvånad över Arne Mellqvists förklaring till höjningen av korttidsstudiestödet. Denna höjning skall företas bara för att få människor att uppskatta en utbildning och hålla sig kvar på den. Om man deltar i en studiecirkel, skall man då behöva ha en lika hög timpenning som man har när man arbetar, bara för att gå kvar och fullfölja denna studiecirkel?

Dessutom frångår ni en princip som ni hävdar i alla andra sammanhang, nämligen den principen att det inte går att vidta några förändringar förrän en utredning har gjorts. Här kan man helt plötsligt höja en ersättning med hänvisning till att en industriarbetare har si och så mycket i lön. Det är plötsligt en omvänd ordning som ni går efter.

Jag kan ändå inte låta bli att tro att samtidigt som ni tillstyrker motioner från egna partikamrater, avstyrker ni oppositionens goda förslag rakt upp och ned, oavsett hur bra förslagen är. I det här fallet tillämpar ni en omvänd ordning.

Anf. 152 ARNE MELLQVIST (s):

Herr talman! Stödet till vuxna är föremål för en översyn inom finvuxutredningen. Redan i sommar räknar man med att presentera ett förslag till hur vuxna skall kunna finansiera sina studier i framtiden. Jag är övertygad om att även dessa delar kommer att övervägas inom utredningen och ingå i ett framtida förslag. Trots Barbro Sandbergs svårigheter att följa med i tankegången, finner vi det angeläget att stödja dem som ger sig i kast att bryta upp från ett arbetsliv och ge sig in i en studietillvaro.

Barbro Sandberg talade om cirkelstudier. Det är en alldeles utmärkt stu-

dieform. Med hjälp av den trygghet som cirkelkamraterna utgör vågar man kanske ta klivet att skaffa sig kunskaper i allmänna ämnen, t.ex. samhällskunskap, matematik och historia, för att därmed våga ge sig på de långa studierna. Det är just det som är syftet med reformen.

Vi får återkomma till det framtida, bestående systemet efter sommaren, då finvux har presenterat sitt förslag.

Anf. 153 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag har full förståelse för Arne Mellqvists alla goda argument för den här förändringen. Trots allt går den ut över människor som kanske t.o.m. är arbetslösa. Människor som har ett arbete och som vill studera för att kunna byta det får högre ersättning, medan stöden för dem som kanske inte ens har ett arbete och därför behöver längre studier skall minska.

Vi vet att det är många i dag som inte får studiestöd för längre studier, medan det är svårt att rekrytera till studier med korttidsstöd. Då skall man locka till korta studier med högre timersättning, vilket medför att det dras ned på de långa studierna där det redan är kö.

Jag kan inte tycka att man tar saker och ting i rätt ordning när man gör på det här viset.

Anf. 154 ARNE MELLQVIST (s):

Herr talman! Det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa berörs inte alls av dessa förändringar i de ekonomiska ramarna. De pengarna anvisas i annan ordning och ligger utanför det som vi nu diskuterar.

Anf. 155 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga att det sista faktiskt inte var riktigt sant. Man plockar ju bort drygt 10 milj.kr. från det särskilda vuxenstudiestödet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

12 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 2 maj

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid arbetsplenum torsdagen den 2 maj.

13 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1990/91:181 Sjuklön, m.m.

1990/91:185 Vissa ändringar av det särskilda grundavdraget för folkpensionärer

Motionerna
med anledning av prop. 1990/91:169 Ett nytt prövningsförfarande vid ansökan om vapenfri tjänst
1990/91:Fö22 av Knut Wachtmeister och Per Stenmarck (m)
1990/91:Fö23 av Birgitta Hambraeus (c)
1990/91:Fö24 av Berndt Ekholm m.fl. (s)
1990/91:Fö25 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp)

14 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 24 april

1990/91:184 av *Viola Claesson* (v) till miljöministern om Narmada-projektet:

Narmada-projektet, exploatering av en av Indiens mäktigaste floder, är ett av de största projekt som någonsin planerats. Drygt 3 000 dammar ingår i projektet. Syftet med dammarna är att de skall användas till konstbevattning samt produktion av elkraft.

1985 beviljade Världsbanken 450 miljoner dollar för byggnationen av dammen Sardar Sarovar i floden Narmada. Redan från början var projektet omdiskuterat. Friends of Earth International, Survival International and Environmental Defense Fund är några av de många organisationer som engagerat sig för att stoppa projektet.

Byggs Sardar Sarovar-dammen betyder det att 90 000 människor tvingas flytta. Om och när projektet i sin helhet fullföljs innebär det att omkring 1 miljon människor måste lämna sina områden. Flertalet är fattiga jordbrukare, som redan tillhör de mest utsatta i Indien. Flera hundra tusen hektar bördig, jordbruks- och skogsbruksareal kommer att läggas under vatten, trots att Indien har brist på sådana arealer. Kritiker inom och utom den internationella miljörörelsen menar att det vore både mer lönsamt och ekologiskt mer försvarbart att bl.a. satsa på ökad livsmedelsproduktion genom småskalig bevattning.

Enligt Världsbankens policy skall det redan innan ett projekt av detta slag godkänns finnas en plan för "rehabilitering". Men ännu finns det ingen sådan plan för de 90 000 människor som tvingas flytta när dammprojektet byggs.

Narmada-utbyggnaden finansieras av Världsbanken via den Internationella Utvecklingsfonden (IDA). Världsbankens medlemsstater bidrar till finansieringen. 1989/90 var Sveriges bidrag till IDA 800 milj.kr., vilket var en tolftedel av det totala svenska u-landsbiståndet.

Jag vill därför fråga statsrådet följande:

1. Anser statsrådet att biståndet till Narmada-projektet vägleds av omsorg om miljön och naturresurserna i Indien?
2. Anser statsrådet att projektet kan bidra till sociala förbättringar för de

många fattiga bönder och andra som tvingas flytta när bördig skogs- och jordbruksmark dränks under vatten?

1990/91:185 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till justitieministern om protestaktioner vid införsel av rågvete:

Med tanke på den olagliga aktion LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) ställde sig bakom i Malmö hamn vintern 1990 är rubriken väl motiverad.

I en frågedebatt den 23 april 1991 sade civilministern att inskränkningar i demonstrationsrätten inte kommer att göras. Mot detta finns givetvis inget att invända! Men händelsen som åberopas var ingen demonstration. Vad det handlade om i praktiken var en attack mot enskilda företag, vilka till alla delar följt gällande regler. LRF ställde sig bakom och agerade aktivt genom pressmeddelande och brev.

Åkeriföretag och enskilda åkare fick klart för sig av LRF, att om det utfördes transporter av det parti rågvete, som lagligen importerats, skulle inga transportuppdrag erhållas framöver. Lastbilsekipage saboterades och "demonstranter" ställde sig i vägen för lastbilar. Enligt pressen uttalades direkta hot mot statliga tjänstemän. Importören av rågvetet gjorde en förlust på 1,5 milj.kr. trots att alla regler följts. Men dessa passade uppenbarligen inte LRF, utan organisationens kritik mot svensk jordbrukspolitik drabbade oskyldiga och seriösa företagare!

Om polis och åklagares tveksamma agerande i ärenden av ovan nämnd art beror på bristfällig lagstiftning, är då statsrådet beredd medverka till en lagändring i syfte att förhindra upprepning?

1990/91:186 av *Karin Israelsson* (c) till jordbruksministern om gränsen för fjällnära skog:

Vid riksdagens beslut den 6 december 1990 om nya regler i fjällnära skog, beslöts det att det skulle upprättas en gräns för fjällnära barrskog. Gränsen skulle grundas på den skogsodlingsgräns som användes vid riksskogstaxeringen 1969. På statens mark är den identisk med domänverkets tidigare tillämpade skogsodlingsgräns.

Riksdagsbeslutet innebar att endast smärre justeringar av gränsen skulle vidtas – detta för att rätta till vissa olägenheter som uppstått vid den schablonmässiga sammanbindningen av gränsen mellan domänverkets gränser och privat mark.

När man nu granskar det kartmaterial som skall ligga som underlag för den framtida gränsen ser man för Sorsele kommuns del att gränsen dragits betydligt längre ner än vad som gällde för den tidigare tillämpade skogsodlingsgränsen. Det betyder för Sorsele kommuns del att ytterligare 9 000 ha produktiv skogsmark undantas av domänverkets mark. Detta innebär att ca 20 % av domänverkets mark kommer att ligga ovanför gränsen för fjällnära skog. Till detta kommer den privata skogsmarken, bl.a. den s.k. allmänningsskogen, som också kommer att omfattas av stränga restriktioner.

Vad som nu händer är att flera skogsägare anhåller om att få avverka sin skog, innan denna gränsdragning fastläggs. På det sättet har skyddet för de

fjällnära skogarna förfelat sin verkan, om skogen avverkas, innan gränsen blir klar.

Med anledning av detta vill jag fråga om regeringen är beredd att justera den nu föreslagna gränsen till den ursprungliga skogsodlingsgränsen.

1990/91:187 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om Mellanöstern m.m.:

Kuwait är nu lyckligtvis fritt från irakiska inkräktare och ockupationstrupper. Iraks angrepp mot Kuwait var ett brott mot freden, det allvarligaste av alla folkrättsbrott. Det gäller nu att ge Kuwait skydd för sitt nationella oberoende och mot nya angrepp eller otillbörlig inblandning i landets inre angelägenheter. Ett viktigt sätt är att en demilitariserad zon upprättas mellan Irak och Kuwait under beskydd av FN-observatörer och fredsbevarande förband.

Det är emellertid oroande att den palestinska befolkningen i Kuwait utsatts för allvarliga övergrepp. Det är bl.a. Amnesty Internationals rapporter som nu liksom tidigare gett en inträngande bild av vad som förekommit i Kuwait. Det är nödvändigt att vidta mer kraftfulla åtgärder än hitintills för att ge skydd åt denna folkgrupp.

Det finns andra konflikthärdar i Mellanöstern. Det finns andra ockupationer av främmande territorier som måste upphävas.

Ansträngningarna måste nu inriktas på att uppnå inte bara fred och säkerhet utan även frihet och rättvisa i Mellanöstern. Den avgörande förutsättningen för en varaktig fred i Mellanöstern är att folkens självbestämmanderätt säkras.

Det är orimligt och oförsvarligt att det palestinska folket fått leva i 23 år under israelisk ockupation. Det måste äntligen bli ett slut på denna ockupation. Det palestinska folket har rätt till ett eget hemland och en egen stat. Frågan är om man mäter med olika eller samma måttstock då det gäller det kuwaitiska och det palestinska folkens rätt till självbestämmande.

Palestina måste bli fritt snarast men inte genom militära aktioner. Det räcker att FN och dess medlemsländer använder alla de fredliga medel som står till buds för att förmå Israel att förhandla om en fredlig lösning. Israel måste lämna Västbanken och Gaza.

Trots starka protester från skilda håll fortsätter de israeliska bosättningarna på Västbanken. Dessa bosättningar framstår som provokativa och ökar svårigheterna att uppnå förhandlingslösningar mellan berörda parter. Det är därför erforderligt att nya ansträngningar görs för att få ett stopp på denna bosättningspolitik.

Syrien och Israel har under lång tid de facto ockuperat olika delar av Libanon. Syrien och Israel har en ovillkorlig skyldighet att dra sig tillbaka från Libanon och upphöra med den otillbörliga inblandningen i landets inre angelägenheter.

Syrien och Israel bör i stället ägna sig åt att lösa sina inbördes konflikter bl.a. om Golanhöjderna som Israel ockuperat.

Detsamma gäller de konflikter och motsatsförhållanden som råder mellan Israel å ena sidan och olika arabländer å den andra.

Det kurdiska folket, ca 20 miljoner människor, som utgör en stor minori-

tet i fem olika länder i regionen, har i internationella sammanhang inte lyckats få erforderlig medverkan och stöd till lösning av sina strävanden om autonomi och självbestämmande eller om respekt för sin minoritetsställning och sina mänskliga rättigheter.

Det krävs i dag att en rad olika freds- och förhandlingsprocesser igångsätts för att söka fredliga lösningar. Först bör detta ske separat beträffande här angivna konflikter för att därefter övergå till en breddad internationell fredskonferens för hela Mellanöstern-regionen där de övergripande målsättningarna för fred och säkerhet uppnås och de separata lösningarna på de speciella konflikterna behandlas. Jag anser sålunda att det snarast bör fattas beslut om en internationell Mellanöstern-konferens och att förberedelserna igångsätts i dess olika delar utan vidare dröjsmål.

I detta sammanhang fordras att initiativ tas till en internationell plan för omfattande bistånd till alla länder och folk i Mellanöstern, som drabbats av detta och tidigare krig liksom av ockupationer och förföljelse.

Om självbesämmanderätten i Mellanöstern skall kunna säkras är det nödvändigt att stormakterna upphör med militär inblandning. De allierade militära styrkorna från USA och icke-arabiska länder bör snarast möjligt lämna regionen. USA har lovat detta, men nu begränsas löftet till markstridskrafter och sålunda icke i fråga om flyg- och marinstyrkor. Fred och säkerhet i regionen bör i stället säkras genom FN-observatörer och FN-förband i erforderlig utsträckning för att nå detta syfte.

Iraks krigsmakt byggdes upp i stor utsträckning genom jättelika vapenleveranser från bl.a. USA, Sovjet och Frankrike. Den internationella vapenhandeln måste begränsas kraftigt och ställas under sträng kontroll och registrering genom ett effektivt och självständigt FN-organ. Men en förutsättning för att denna effektivitet skall uppnås är att motsvarande kontroll och övervakning kommer till stånd av rustningsindustrin i alla länder.

Den internationella vapen- och rustningskontrollen skall vara ett viktigt led i den internationella ned- och avrustningen som nu måste forceras.

Det är angeläget att aktivt verka för att återupprätta och stärka förtroendet för FN som internationellt organ för fred och säkerhet, för frihet och rättvisa. FNs övergripande målsättning är att rädda mänskligheten från krigets gissel.

FNs stadga måste försvaras och förbättras men bara för att stärka dess roll som fredsinstrument. FN skall strikt följa stadgan då det gäller frågor om krig och fred, då det gäller att avvärja fara för krig som t.o.m. kan sätta världsfreden i fara.

Då FN redan genomgår och framdeles kan göra betydande förändringar och förbättringar i vitaliserande och förstärkande riktning, får FN inte göra s.k. innovationer eller nyskapelser av stadgan som medför storkrig eller fara därför. Ändringar av betydelse i FN-stadgan skall ske i den ordning som föreskrivs i dess 18:e kapitel.

Frågor om fred och säkerhet i regionen måste lösas med fredliga medel. FNs generalsekreterare Javier Peres de Cuellar har sagt nej till aktioner som syftar till att störta en regering som är medlem i FN. Detta gäller alla, även Irak. Det är emellertid av stor betydelse att den demokratiska oppositionen i Irak och andra länder i Mellanöstern får ett fredligt, solidariskt internatio-

nellt stöd i sin kamp för frihet och demokrati samt för att få regeringar med denna inriktning.

Krigsaktivisterna har agerat mycket intensivt under den gångna svåra tiden. Men de har mött starkt motstånd från antikrigsrörelsen, från fredsrörelsen och fredsopinionen i vårt land och runt om i världen.

Det är fredens krafter som skall forma vår framtida värld i fred och mellanfolklig samverkan. I Sverige står de olika fredsorganisationerna eniga i allt väsentligt som rör Mellanöstern. Aktionsgruppen för fred i Mellanöstern, som har sin förankring i freds- och folkrörelserna och i olika riksdagspartier, spelar därvid en viktig roll. De krav som gruppen har framfört, är ett uttryck för detta.

Hundratusentals offer har drabbats av kriget. Miljontals kurder har drivits på flykt med ett stort antal döda och skadade som följd. De krigsdrabbades sorg och vrede är mycket stor.

Kriget löser inga problem i dagens värld. Fredsrörelsens huvuduppgift är att förebygga krig och väpnade konflikter. Men de som begår brott mot folkrätten och internationella konventioner måste ställas till ansvar både politiskt och rättsligt.

Det skulle behövas en internationell krigsförbrytardomstol. Med hänsyn till att president George Bush talar så starkt för att Irak med rätta är skyldigt att betala ersättning för de förbrytelser som begåtts i Kuwait finns det anledning att erinra om att den utfästa krigsskadeersättningen till folken i Indokina ännu inte betalats. Under USAs angreppskrig bombades dessa små länder sönder och samman.

Det är av stor betydelse att frågor om krigsförbrytelser och krigsskadestånd behandlas objektvt och konsekvent.

Under kriget vid Persiska viken har förekommit

1. bombning av skyddsrum, kyrkor, moskéer, skolor och bostadsområden
2. bombning av kärnkraftsanläggningar m.m.
3. otillåten behandling av krigsfångar
4. allvarliga övergrepp av den irakiska ockupationsstyrkan mot civilbefolkningen i Kuwait
5. användning av laser och andra sofistikerade vapen.

En opartisk undersökning bör göras av de krigsföringsmetoder som använts av båda sidor.

Många människor upprörs med rätta av alla brott mot mänskliga rättigheter, av den tortyr och de avrättningar som förekommit före och under kriget. Även detta bör utredas och prövas. Detta gäller också dödsskjutningarna och tortyren i Israel, utomrättsliga avrättningar och massakrer i Syrien liksom de politiska fångarnas situation i Saudi-Arabien och Egypten. Listan kan göras längre. Amnesty International har gjort utförliga rapporter om övergreppen i alla länder i Mellanöstern.

Kränkningar av mänskliga rättigheter måste beivras var än de inträffar och inte utnyttjas när det passar som ett politiskt propagandamedel mot dem man ogillar.

Mänskliga rättigheter främjas bäst av fred och avspänning, inte av krig och konfrontation.

På grund av det anförda får jag ställa följande frågor till utrikesminister Sten Andersson:

1. Avser Sverige att i FN framlägga förslag om eller på annat sätt medverka till en breddad internationell Mellanösternkonferens?
2. Hur bedömer utrikesministern möjligheterna till att få till stånd en omfattande internationell biståndsplan för Mellanöstern?
3. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta mot den internationella vapenhandeln samt för rustningsregistrering och rustningskontroll?
4. Hur ställer sig regeringen till inrättande av en internationell krigsförbrytardomstol samt till en FN-undersökning av krigsföringsmetoder och folkrättskränkningar i Mellanöstern?
5. Vad kan göras för att återupprätta och förstärka förtroendet för FN?

15 § Anmälan om fråga

Anmäldes att följande fråga framställts

den 24 april

1990/91:559 av *Ingbritt Irhammar* (c) till justitieministern om påföljden vid grovt rattfylleri, m.m.:

Polisrapporterna om antalet trafikskadade visar oacceptabelt höga siffror, trots att dessa polisrapporter inte visar hela sanningen. Sjukhusens statistik visar därtill, att betydligt fler än vad som framgår av polisstatistiken skadas.

Tillgången till tillförlitlig statistik måste anses vara nödvändig för att kunna minska antalet trafikolyckor. Korrekt statistik bör ligga till grund för åtgärder i syfte att förbättra trafiksäkerheten på olika vägsträckor och vägar.

Många trafikolyckor sker med alkohol i blodet. Den som kör efter att ha druckit alkohol är en fara för sig själv och för andra i trafiken. Det är oacceptabelt att fängelse inte längre kan anses utgöra normalpåföljd för grovt rattfylleri. Påföljden vid grovt rattfylleri måste därför ses över.

Jag vill med anledning av vad som ovan anförts ställa följande fråga till justitieministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att öka trafiksäkerheten på vägarna?

16 § Kammaren åtskildes kl. 22.48.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 28 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 52 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 18.00,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 118 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 25 april

1 § Justering av protokoll 1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott 1
3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 24 april 1
Justitieutskottets betänkande JuU21
Justitieutskottets betänkande JuU22
Justitieutskottets betänkande JuU24
Lagutskottets betänkande LU25
Utbildningsutskottets betänkande UbU6
Utbildningsutskottets betänkande UbU7
Förste vice talmannen (om förbudet att från åhörarläktaren störa kammarens förhandlingar)
Utbildningsutskottets betänkande UbU8
Utbildningsutskottets betänkande UbU9
Utbildningsutskottets betänkande UbU10
Utbildningsutskottets betänkande UbU11
Utrikesutskottets betänkande UU13
Meddelande om samlad votering m.m. 5
4 § Återbetalning av tillfälligt sparande m.m. 5
Finansutskottets betänkande FiU24
Debatt
Lars Tobisson (m)
Lars De Geer (fp)
Roland Sundgren (s)
Gunnar Björk (c)
Förste vice talmannen (om debattreglerna)
Hugo Hegeland (m)
Carl Frick (mp)
Beslut fattades efter 5 §
5 § Allmän kulturverksamhet, m.m. 17
Kulturutskottets betänkanden KrU20 och KrU21
Debatt
Lars Ahlmark (m)
Lars Ernestam (fp)
Jan Hyttring (c)
Alexander Chrisopoulos (v)
Kaj Nilsson (mp)
Åke Gustavsson (s)
Ingegerd Sahlström (s)
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)
Ingela Mårtensson (fp)

Beslut ... 57
Finansutskottets betänkande FiU24
Kulturutskottets betänkande KrU20
Kulturutskottets betänkande KrU21
6 § Teater, dans och musik, m.m. ... 59
Kulturutskottets betänkanden KrU22 och KrU23
Debatt
Lars Ahlmark (m)
Margareta Fogelberg (fp)
Tredje vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)
Stina Gustavsson (c)
Alexander Chrisopoulos (v)
Kaj Nilsson (mp)
Anders Nilsson (s)
(forts.)
Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden ... 70
6 § (forts.) Teater, dans och musik, m.m. (forts. KrU22 och KrU23) 71
Ingegerd Sahlström (s)
Karl-Erik Svartberg (s)
Kristina Svensson (s)
Beslut skulle fattas den 2 maj
Ajournering ... 76
Återupptagna förhandlingar ... 76
7 § Kulturmiljövård, m.m. ... 77
Kulturutskottets betänkanden KrU24–KrU28
Debatt
Göran Åstrand (m)
Lars Ernestam (fp)
Stina Eliasson (c)
Alexander Chrisopoulos (v)
Kaj Nilsson (mp)
Sylvia Pettersson (s)
Leo Persson (s)
Beslut skulle fattas den 2 maj
8 § Vissa frågor beträffande Sveriges Europasamarbete ... 92
Utrikesutskottets betänkande UU21
Debatt
Bengt Hurtig (v)
Marianne Samuelsson (mp)
Nils T Svensson (s)
Inger Koch (m)
Beslut skulle fattas den 2 maj
9 § Biskoparna i kyrkomötet, m.m. ... 101
Konstitutionsutskottets betänkande KU35
Debatt
Hans Nyhage (m)

Ingela Mårtensson (fp)
Torgny Larsson (s)
Lars Ahlmark (m)
Beslut skulle fattas den 2 maj
10 § Statlig lokalförsörjning 107
Finansutskottets betänkande FiU26
Debatt
Lars Tobisson (m)
Hans Gustafsson (s)
Beslut skulle fattas den 2 maj
11 § Studiestöd 111
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU12
Debatt
Hans Dau (m)
Barbro Sandberg (fp)
Marianne Jönsson (c)
Margó Ingvardsson (v)
Ragnhild Pohanka (mp)
Arne Mellqvist (s)
Beslut skulle fattas den 2 maj
12 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 2 maj 129
13 § Bordläggning 129
14 § Anmälan om interpellationer
1990/91:184 av Viola Claesson (v) om Narmada-projektet ... 130
1990/91:185 av Sten Andersson i Malmö (m) om protestaktioner vid införsel av rågvete 131
1990/91:186 av Karin Israelsson (c) om gränsen för fjällnära skog 131
1990/91:187 av Hans Göran Franck (s) om Mellanöstern m.m. 132
15 § Anmälan om fråga
1990/91:559 av Ingbritt Irhammar (c) om påföljden vid grovt rattfylleri, m.m. 135

gotab 98847, Stockholm 1991